INSULELE CANARE

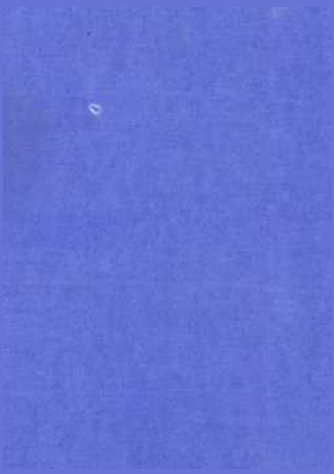

Redactor : ALEXANDRU DICU
Tehnoredactor : ECATERINA

ALBICI

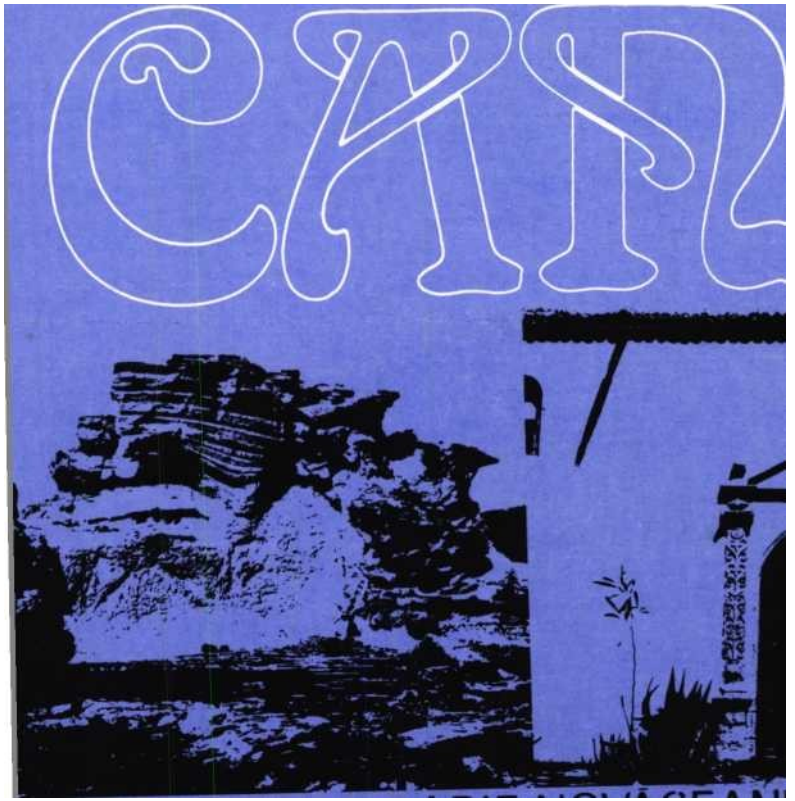

Text şi fotografii

Prietenilor mei, Alfonso Armas Ayala, Blanca Lasso, Damian Vega Reyes, Imeldo Bello Baeza, Jesus Hernandez Acosta, J. J. Sampedro şi J. J. Armas Marcelo, de la care am învăţat că o insulă este mai mult decît un continent.

Tot ceea ce ştiam şi tot ceea ce îmi închipuisem despre Insulele Canare s-a pulverizat într-o singură clipă, cînd am ancorat la ţărmurile lor. Nu pentru că n-aş fi ştiut lucruri adevărate, nici pentru că imaginaţia mea, pornind de la ele, s-ar fi îndepărtat prea mult de semnificaţia şi conţinutul acestora. Dimpotrivă, totul era aşa cum mi-arătaseră lecturile, exact aşa cum mi-nchipuisem. Dar eu nu mai puteam să cred. Nevăzută, lumea aceasta îmi fusese mult mai reală. Avută sub simţuri, ea îşi pierdea din materialitate, devenind altceva, scoţîndu-mă în afara timpului, obligîndu-mă să accept existenţa unui univers pe care bănuiala îl considerase posibil, dar pe care întîlnirea cu el îl transporta în legendă, dîndu-i dimensiuni fantastice, contururi ireale.
Inserarea contribuise, poate, şi ea la această anestezie, prăbuşindu-se bruscă şi umedă peste apele Atlanticului şi ţărmurile stîncoase, ştergînd frontiera dintre văzut şi nevăzut şi aprinzînd pe bolta cerului nişte stele mari şi galbene, ca perele coapte, gata să cadă. Palmierii, arborii liturgici ai pămînturilor calde, şi-au stins în momentele acelea flacăra verde, prefăcînd-o în foşnet. Mai apoi, venind de departe şi din adîncuri neştiute, valurile oceanului şi-au spart splendoarea dantelată de ţărmuri, adăugîndu-i foşnetului verde foşnetul lor sărat şi umplînd acest univers imposibil cu sonorităţile unei nocturne a cărei armonie rămînea punctată doar de ţipătul albatroşilor.
O forţă uriaşă, triumfătoare întotdeauna, răsuna din miile de tuburi de piatră ale ţărmului, cu toate timpurile ei, hohotitoare şi certe. Şi nimic, poate, în astfel de momente, nu-i mai plăcut decît să te laşi învins de măreţia acestor vibraţii; nimic mai frumos, decît să te convingi că numai din acest nesfîrşit s-a putut naşte viaţa, cu toate formele ei. Din această imensă orgă lichidă în care s-au contopit epoci şi depărtări pentru ca omul să aibă timp şi să înveţe să înfrîngă distanţe.
Ştiute şi închipuite, Insulele Canare veniseră spre mine altfel decît mă aşteptasem. Mai întîi ca nişte uriaşe spinări de animale preistorice, apoi ca nişte înspăimîntătoare strigăte ale adîncului împietrite în oglinzile apei şi în cele din urmă aşa cum sînt cu adevărat, ca un fragment de cosmos pe care natura l-a fixat în Atlantic pentru a păstra în el, sub formă de aer, o vreme de demult, cea a Genezei, şi pentru ca oamenii să afle că umanitatea ar fi putut să aibă numai dimensiuni frumoase şi fertile.
Portul Luminii (Puerto de *La Luz),* cel prin care continuă să treacă toate corăbiile lumii - după ce însuşi Amiralul Oceanului, Cristofor Columb, a trecut pe aici, în drumul lui spre America — fierbea sub înserarea acelei zile, copleşit de forfota multicoloră a mulţimii, dar fierberea nu tulbura cu nimic echilibrul amurgului marin. Rostite în zeci de limbi, cuvintele nu mai aveau sens, ci doar sunet, ca nişte instrumente de percuţie acoperite de melancolia ceţoasă a sirenelor. Veşnica melancolie ceţoasă a vapoarelor care-şi cer intrarea în port, aşa cum cineva îşi anunţă sosirea acasă.

Ştiam că toate porturile mari au un destin al lor. Un destin care le dă o particularitate anume şi o glorie pe care nu o împart cu nimeni. Dar niciodată nu-l intuisem, chiar

dacă aflasem cum, mai de mult, un singur ţărm a fabricat istorie şi civilizaţie pentru multe altele. Porturi care azi, cum este anticul Ur, se află la zeci de kilometri departe de oglinzile mării... Sumerienii au adormit pentru totdeauna, în morminte regeşti, la ţărmurile anticului Ur. Un somn de peste şapte mii de ani. Dar fără sumerieni, fără ţărmul lor dinaintea acestui somn, noi nu am putea şti cum ar arăta civilizaţia lumii. După cum nu am şti nici dacă i-am uita pe fenicieni, cei care s-au stins aiurea, dar mai ales în de demultul Tyr, portul prin care a trecut toată purpura lumii, cea dintîi sticlă, bronzul, fierul şi primul alfabet. Şi Portul Luminii, aici în Las Palmas, în Insulele Canare, unde oceanul e suveran jur-împrejur, iar destinul ţărmului se mărturiseşte de la sine, căci pe aici au trecut toate drumurile europene spre America şi toate drumurile americane spre Europa. Şi mai trec şi azi, ca o recunoaştere parcă pentru gloria acestui arhipelag - fragment de Cosmos care a fabricat istorie şi civilizaţie pentru un întreg continent, cel al Sudului, şi i-a dat altuia, celui european, nu numai o nouă geografie, ci şi o nesperată putere economică, modificîndu-i toate structurile. Mai ştiam că toate porturile mari sau mici sînt ca nişte fiinţe amfibii, obligate să plutească pe loc, rămînînd pe uscat şi trăind din mare. Aici, in Insulele Canare, starea aceasta este generală şi nu se mai poate tăgădui. Oamenii înşişi, născuţi sau stabiliţi aici, în cele şapte insule ale arhipelagului şi în cinci din celş şase insuliţe, au ceva din această condiţie amfibie, unica prin care reuşesc să anuleze depărtarea şi să calce pe singurătate aşa cum noi călcăm pe propria umbră. Pentru că, oricum, ei sînt departe şi sînt singuri. Şi chiar dacă au acelaşi calendar cu noi, timpul lor e puţin mai în urmă; nu atît cît arată fusele orare, ci atît cît le impune spiritul. Aici, în Canare, de exemplu, o sapă, o greblă sau o furcă înseamnă mult mai mult decît în continentul european, unde nu ştiu dacă mai înseamnă într-adevăr ceva. Nu neapărat sau nu numai pentru că aici numărul lor e limitat, iar dincolo se poate presupune că-i infinit, ci, mai ales, pentru că, în majoritatea cazurilor, numai cu astfel de instrumente se poate da la o parte lava împietrită şi se poate aduna în locul acela un pumn de pămînt, de multe ori un pumn de praf roşu adDs de vînturi din deşerturile africane, în care explodează după aceea firul de trestie, roşia, bananul sau candelabrul unui palmier. Şi tot aşa, aici, în Canare, un cîntec de pasăre, unde şi păsările pot fi numărate, înseamnă infinit mai mult decît altundeva.

Dar nu în Portul Luminii şi în nici unul din oraşele de ţărm ale arhipelagului se poate cunoaşte spiritul canarian. Primăvara eternă a acestor pămînturi care ar putea fi

măsurate cu palma, pămînturi care au pînă la trei sute de zile de soare şi nu cunosc ploile decît întîmplător, această primăvară nu putea să scape — şi într-un fel nici nu era bine - oamenilor practici, cei care au făcut din ţărmurile lor un paradis pentru turiştii de pretutindeni.

Tot timpul anului, dar mai ales cînd Europa îşi smulge frunzele şi se înfăşoară în albul zăpezii, Insulele Canare îi primesc pe turişti ca pe nişte păsări migratoare. Păsări migratoare căci, la urma urmelor, ei nu aduc în arhipelag decît cîntecele lor şi iluzia unei bunestări. Pentru că turismul modern se face prin hîrtii de bancă, banii adevăraţi rămînînd altundeva, departe de primăvara eternă a acestor ţărmuri. Iar spiritul, spiritul canarian, pentru a putea dăinui, se retrage de cele mai multe ori în interior, în geologia dantescă a reliefului, pe înălţimi de lavă şi în adîncimi de văi, unde nu atît pămîntul, ci munca a făcut să crească arborii cei mai frumoşi şi plantele cele mai neaşteptate. Unde păsările cîntă altfel, măsurînd altfel de eternitate şi unde spiritul sau copilăria acestei lumi se simt în largul lor, exprimîndu-se în obiceiuri greu de înţeles, în poveşti şi cîntece aproape uitate, relicve vii ale unor timpuri care n-au avut istorie, ci numai oameni.
Tot ceea ce ştiam şi tot ceea ce îmi închipuisem despre Insulele Canare nu putea să nu se pulverizeze într-o singură clipă, atunci cînd am ajuns la ţărmurile lor.
Era o înserare de joi, ajun de San Juan, adică 23 iunie, şi canarienii din Las Palmas se pregăteau să sărbătorească împlinirea a 499 de ani de la fundarea oraşului lor de către Juan Rejon, cavaler din Toledo, unul dintre cei dintîi spanioli care au ajuns aici. Spania uitase parcă de acest eveniment. în definitiv nici nu le mai poate reţine pe toate cîte le-a provocat. Astfel că, în timp ce pe ecranele televizoarelor, de la 1762 kilometri, adică de la Madrid, veneau imaginile unei corride, aici, în Las Palmas, într-un părculeţ lipit de strada Triana, locuitorii oraşului îşi începeau sărbătoarea lor. Şi cînd nu mai aşteptam nimic, nici o emoţie şi încercam să adorm, numărînd în gînd turmele de delfini care ne însoţiseră plutirea, ca o escortă neptuniană, s-au auzit primele pocnituri pirotehnice. Oraşul întreg s-a acoperit după aceea cu o ploaie năprasnică de artificii şi tunete. Au urmat dansurile şi cîntecele — sorondongo-urile, isas-urile şi fo/ias-Urile — aceste stranii relicve, singurele, alături de legende, care mai vorbesc despre fiinţa primilor locuitori ai arhipelagului, reuniţi sub numele de *guanci.*
Nocturnei de la intrarea în port i s-a adăugat acum flacăra sărbătorii, despletită pe toate străzile, ca un uriaş fluviu ce se pierdea în imensitatea oceanului. Am stat şi i-am ascultat curgerea pe sub perele galbene ale stelelor pînă tîrziu, părăsindu-l doar în clipa cînd un vapor, poate ultimul din noaptea aceea, intra cu toate ferestrele aprinse, ca o nălucă a mării, în Portul Luminii. Nu mai avea rost să număr delfini: amplificată, veselia palmenilor a ţinut toată noaptea şi ziua următoare. Revărsatul zorilor, incendiu de purpură feniciană care ţîşnea din mare, m-a găsit la fereastră, încercînd să memorez versurile lui Tomas Morales, unul dintre cei mai iubiţi poeţi ai arhipelagului:

Atlantic tara margini, tu ce mi-ai dat cîntarea I De cite ori pe ţărmuri eu vin, de-atitea ori alt singe simt cum curge prin mine şi splendoarea cuvîntului se umple cu noile splendori...
Sufletul ce se teme in valul tău coboară.
Din pieptul plin de-ntinderea sărată a brizei care fierbe şi totul înfioară, un luptător cu forţele-nzecite te strigă de pe-o stîncă, Tată I, Aici, in Insulele Fericite.

***(Odă Atlanticului* — XXIV)**

Insule Fericite *(Islas Afortunadas),* aşa s-au numit Insulele Canare pe vremea cînd europenii mai mult le bănuiau existenţa. Şi aşa li se mai spune şi azi de către cei care scriu despre ele, trecînd mai întotdeauna peste legende şi înţelegîndu-le foarte rar istoria şi spiritul.
A scrie însă, în acest caz, e mai-mult decît o temeritate. Fireşte, atunci cînd nu e vorba de descrierea universului turistic, acelaşi pretutindeni şi la fel de monoton prin obiceiurile lui, chiar şi atunci cînd e făcut cu tot dinamismul mijloacelor moderne, aşa cum se întîmplă în arhipelagul din Atlantic. Căci Un turist care a plătit în Europa pentru ca soarele să-l încălzească aici timp de zece sau cinsprezece zile nu va dori altceva decît soare şi, cel mult, un peisaj care prin contrast să i-l amintească pe cel lăsat acasă. Nefiind un vulcanolog — şi nu-i, aproape niciodată — nu-l va interesa faptul că un uriaş urlet din adîncurile pămîntului oceanic s-a ridicat sub formă de lavă în plin Terţiar, şi a curs ca o ploaie de foc peste întinderea aceasta, împietrind sub forma arhipelagului de acum. Nefiind nici un antropolog — aşa cum nu-i, mai niciodată — turistul nu va fi cutremurat aflînd că pe vremea cînd Europa trăia în Renaştere, la o mie de kilometri departe de Gibraltar şi la numai o sută de Africa, deci aici, în *Insulele Fericite,* locuitorii lor, *guancii,* se aflau în plin... Neolitic! în sfîrşit, nefiind nici naturalist — şi nu-i, niciodată — turistului venit aici doar cu bani de buzunar nu i se va părea nimic deosebit dacă va afla, că în acest fragment de cosmos trăiesc păsări, plante şi arbori care nu se întîlnesc niciunde altundeva în lume.
In spiritul lor adevărat, Insulele Canare, cele ştiute şi închipuite de mine, sînt exact astfel de lucruri: o lume şi un peisaj pe care numai Dante le-ar fi putut egala prin cuvînt. Şi într-un fel le-a şi egalat, fără să fi ajuns vreodată aici. Tocmai de aceea cei care scriu despre *Insulele Fericite* apelează de multe ori la el, fie că e vorba de Paradis, fie că vor să descrie lumea Infernului. Mai departe nu pot să

treacă. In cel mai fericit caz pot să-i urmărească pe turişti şi pot să afle împreună cu ei, din prospecte sau de la ghizii plictisiţi, fragmente de legende şi date istorice, amănunte care trec, se uită mai repede decît valul mării.

M-am convins de acest lucru după ce don *Damian Vega Reyes* m-a însoţit în Gran Canaria, pe înălţimile de negură de la *Cruz de Tejeda* (1450 m) şi-am privit uriaşul crater de altădată. O vale hohotitoare de vegetaţie acum, dar păstrînd în înfăţişarea ei de căldare imensă cu pereţi de bazalt tot strigătul de foc din Terţiar. Şi mi-am spus cu exact cuvintele lui Miguel de Unamuno: „Căldările Infernului pe care le-a vizitat florentinul nu au putut să fie altceva"-. Şi mi-am întărit această convingere după ce don Jesus *Hernandez Acosta,* în Tenerife, m-a luat şi m-a dus sus, pe *Teide,* la peste 3700 metri, punîndu-mi sub priviri conturul vag al întregului arhipelag şi încercînd să mă facă să cred că ceea ce se zărea, ca o cenuşă milenară, undeva departe, ar fi fost o palmă de ţărm african. Nu plutisem niciodată, decît în vise, pe picioarele mele, printre nori şi nu mă ispitea prea mult cenuşa de departe: sub primele raze de soare — mai era mult pînă cînd turiştii de jos aveau să se bucure de căldura lui — pe un perete alb, umbra mea era perfect albastră! După aceea, vîrful temutului vulcan, blîndul Teide de azi, s-a conturat cu tot relieful, ca desenat în cărbune, pe pînza albă şi trecătoare a unui nor. Puţin după aceea, conul de umbră a plonjat peste oglinzile Atlanticului, învăluind cu o ultimă răcoare coastele Gomerei. Stăteam pe un strigăt de flacără pietrificată. Şi mi-am spus atunci, exact cu cuvintele lui Augustin Millares, autorul unei excepţionale istorii despre lumea în care s-a născut: „...zvîrcolirile isterice din adîncuri, tunetele oribile din aer, ploile dese de nisipuri fierbinţi întunecînd văzduhul, rîurile de lavă încrucişîndu-şi drumurile şi curgînd în toate părţile, dislocările titanice, văile, munţii, defileurile şi prăpăstiile, totul într-o dezordine nemaivăzută, totul purtat şi biciuit cu violenţă de o mare înfuriată dintotdeauna".

Mai apoi, coborînd de pe Teide, prin *Las Canadas,* printre verdele umil al retamei, triumf al naturii vegetale asupra sticlei vulcanice, cea care scînteia cu ochii ei de obsidiană, m-am oprit într-un balcon de piatră şi-am rămas cutremurat de verdele paradisiac al *Orotavei,* valea unde se spune că Alexander von Humboldt a îngenuncheat, privind printre lacrimi atîta frumuseţe. Şi mi-am spus atunci, exact cu cuvintele lui: „Nici un alt loc din lume nu mi se pare mai potrivit pentru a alunga supărarea şi pentru a reda pacea unei firi cuprinsă de suferinţă decît Tenerife...". Intr-o altă zi, în Lanzarote, am văzut craterele vulcanilor încă fierbinţi, iar alături de ele, în semicercuri de lavă stinsă, frunzele mari ale viţei de vie, cu strugurii gata pentru teascuri. E cert că marele Shakespeare a băut din vinul acesta, proslăvindu-l, şi nu o singură dată, prin cuvintele lui Falstaff. Ce alt cuvînt s-ar mai putea adăuga

după cuvintele acestuia? Poate doar surîsul lui *Cesar Manrique,* artistul cel mai ciudat din cîţi am cunoscut, cel care din alveole de lavă şi-a construit casă şi care, din aceeaşi materie, ridică pe verticală poveşti şi legende pulverizate.

Am plutit, în sfîrşit, spre Gomera, Fuerteventura, La Palma şi Hierro, aproape fără să înţeleg de ce. Am intrat cu don *Alfonso Armas Ayala* în muzeul din Las Palmas şi-am mîngîiat o clipă formele rotunde, pămînt ars în cuptorul lui Vulcan, ale unui idol guance, aproape singura mărturie a unei religii solare. Am coborît cu *J. J. Armas Marcelo* în Los *Jameos del Agua,* stranie lagună subterană, rămasă neumplută de lavă, în ale cărei ape, filtrate cine mai ştie de ce adîncimi, navighează indiferent la timp un crustaceu fără ochi. Tot cu J. J. Armas Marcelo, „Juancho" — cum i se spune de obicei — unul dintre cei mai tineri romancieri spanioli născuţi în Canare, am stat sub umbra unui tei din Hierro, acolo unde altădată creştea un copac — ,,garoe" — dispărut azi de pe faţa pămîntului. Un copac din frunzele căruia curgeau izvoare de apă, îndeajuns pentru a potoli setea întregii aşezări din împrejurimi. A murit la 12 iunie 1612, smuls de o furtună năprasnică. Naturaliştii, cei care îşi explică totul, şi-au imaginat de data aceasta că ar fi fost vorba doar de o variaţie de temperaturi sub plutirea vaporilor calzi şi-au pus în locul acela teiul de azi. Din frunzele lui nu curge nici un izvor. A rămas, în schimb, *drago,* un copac care nu-i numai de aici, dar care îşi păstrează, la Icod şi în grădina vechiului seminar din La Laguna, două exemplare milenare. Humboldt a măsurat cîndva circumferinţa unuia şi-a obţinut, lingă rădăcinile lui, aproape 15 metri... Un copac cu trup ca de şarpe din ciment din ai cărui solzi ţîşneşte un suc roşietic, bun colorant, numit şi „sînge de zmeu", de unde arborele şi-a luat, de fapt, numele lui de *drago,* adică de dragon sau copac al diavolului.

în sfîrşit, în *Balos,* la sud de aşezarea Agumes, în Gran Canaria, am privit pe lumina unor stînci, semnele cu un cert caracter alfabetiform şi figurile umane conturate din linii, aidoma celor pe care alţii au avut norocul să le admire în Insula Paştelui... Pretutindeni pe unde am umblat mi-am notat cîte ceva, o curiozitate, un nume de plantă sau pasăre, iar uneori numele şi adresa unui prieten nou. Pentru că niciunde n-am reuşit să-mi fac atîţi prieteni adevăraţi de la prima strîngere de mînă.

Oameni care s-au născut aici, din andaluzi, castilieni, galicieni, basci sau catalani şi băştinaşii din Neoliticul renascentist, *guancii;* în această primă încrucişare de sînge al Europei în afara pămîntului ei, încrucişare în care, în afară de spanioli, s-au mai rătăcit, ca nişte naufragiaţi ai timpului, englezi, olandezi, francezi sau italieni, aduşi de iluzie şi, de cele mai multe ori, de piraterie. Oameni care vorbesc cu dulcele accent împrumutat de la tropicele hispanoamericane şi sînt spanioli *hasta la medula, adică* pjnă în măduvă, simţindu-se legaţi, la o mie de kilometri de Cădiz, prin istorie, prin cultură, prin destin de Spania şi prin nimic, nici măcar prin

imaginaţie, de ţărmurile africane, de care se află doar la o sută de kilometri, dar de unde nu le-a

venit decît pulberea roşie a deşerturilor şi, in ultima vreme, gălăgia de tobe a celor ce ar dori să-şi adjudece insulele după ce, milenii întregi, n-au ştiut că există şi după ce, o jumătate de mileniu, nu i-a interesat. Oameni care se deosebesc, poate, de spaniolii din Peninsulă doar prin sentimentul de singurătate pe care-l poartă în ei, înconjuraţi de ape, sentiment înfrînt de mijloacele de comunicaţie de azi şi printr-o ospitalitate deosebită, mai dificil de găsit chiar în Spania, unde cavalerii de odinioară nu-şi mai dau mantia de pe ei pentru ca, la promenadă, vecinii să admire veşmintele scutierului.

Am înţeles, la capătul călătoriei mele, că în nici un caz nu voi reuşi să scriu o carte în care să păstrez, presată ca aripile unui fluture, întreaga emoţie a întîlnirii mele cu ţărmurile Insulelor Canare. Cel puţin pînă cînd aducerea aminte va opera, prin uitare, o selecţie în care să rămînă numai spiritul canarian.

Iată motivul pentru care, în loc de cuvinte, din noianul de „poze" făcute acolo am ales imaginile care urmează. Tot timpul călătoriei, aparatul de fotografiat m-a însoţit ca un cîine credincios, precum mai de mult în Cetatea Eternă. Dar nu mi-a fost în toate împrejurările absolut fidel. Mai exact spus, eu l-am trădat: înşelat de ieftinătatea de *porto-franco a* arhipelagului — reală, dealtfel - i-am adăugat aici două obiective noi. Şi astfel, îndelungatul meu amatorism în tainele captării de contururi pe celuloid a dat de cîteva ori greş: primul obiectiv, înzestrat cu virtutea unei priviri pe o jumătate de cerc, a lăsat pe peliculă numai lumina solară a peisajului, incendiind umbrele. Cel de-al doilea, un teleobiectiv pe care l-am folosit şi ca binoclu pentru a urmări galopul dropiei *(hubara canaria)* din Fuerteventura, planarea unui uliu *(cernicalo)* întîrziat numai pe pămînturile acestea, ca un zmeu din copilăria mea sau ţesătura multicoloră a sticletului canarian *(jilguero)* prin arborii care cresc într-un singur loc din lume, adică în *Caldera del Taburiente,* acest obiectiv n-a impresionat cu nimica chimia filmului, înnoptîndu-l.

Am pierdut, astfel, imagini pe care nu le voi mai putea reconstitui niciodată. Dar am reuşit să le substitui şi chiar să le sporesc: doi dintre prietenii mei din arhipelag — *J. J. Sampedro* din Gran Canaria şi *Imeldo Bello Baeza* din Tenerife — amîndoi desăvîrşiţi: artişti ai fotografiei, mi-au trimis, să aleg, imaginile captate de osteneala lor. Mai mult, din Puerto de la Cruz, acelaşi *Jesus Hernandez Acosta, care* şi-a sacrificat cîteva zile bune purtîndu-mă prin toate misterele din Tenerife — peste care m-a obligat să suflu misterul sonor al poeziei lui Blaga, despre care am ţinut o prelegere la Institutul de cultură hispanică pe care-l conduce -, Jesus, prin urmare, a întocmit lungi legende pentru fiecare imagine în parte, iar *Blanca Lasso,* pentru ca totul să fie în ordine, le-a introdus, una cîte una, în plicuri, transcriind pe fiecare explicaţiile amintite. Cînd le-am ridicat de la poştă şi le-am răsfoit, ele se constituiau ca un fel de a doua carte, gata scrisă. Unui astfel de gest nu i se poate răspunde prin simple mulţumiri: încep să mă conving că dincolo de cîntece, de

dansuri şi de idolii arşi în

cuptoarele vulcanice ale arhipelagului, locuitorii de altădată ai acestei lumi mai trăiesc prin cîteva lucruri, prin şuieratul păstorilor din Gomera, şi, neapărat, prin prietenie şi ospitalitate, pentru care au o adevărată vocaţie.

Iată, aşadar, cît se poate de scurtă, istoria acestei cărţi în imagini despre lumea şi peisajul arhipelagului canarian. Imagini în care am vrut să „captez" spiritul şi nu realitatea turistică. La sfîrşitul lor, simţind că s-ar putea ca ele să nu fi spus totul, mi-am îngăduit să adaug un text care nu-i obligatoriu pentru cititor sau privitor, dar unde, în afara unei „teorii" despre insule închipuite şi reale, am încercat să concentrez pînă la esenţă istoria de mai demult şi mai de curînd a acestei lumi. M-am oprit din scrierea ei în clipa cînd am înţeles că spiritul canarian se desăvîrşise, adică aproape acum un secol şi jumătate. Pentru că şi spiritul unui pămînt, ca şi oamenii lui, se formează la început, de îndată ce părăsesc copilăria. Cum am spus însă, acest text nu-i obligatoriu. Dar parcurgîndu-l, sînt sigur de asta, cititorul va simţi nevoia să se reîntoarcă şi să privească încă odată imaginile din acest univers sau fragment de cosmos. Aceasta am şi vrut.

Darie Novâceanu

LANZAROTE

I se spune *Lanzarote,* omagiindu-se singurătatea primului, european care a ajuns şi a trăit aici mai mulţi ani, Lanceloto Malocelo. Dar i se mai spune şi *Insula vulcanilor (de los volcanes)* pentru că numărul acestora trSce de o sută şi unii încă mai păstrează, cu deosebire în căldările infernului de la *Timanfaya,* jăraticul milenar nestins, spre surpriza turiştilor şi neliniştea locuitorilor. Ultima dată, în 1730, timp de şase ani, patruzeci de cratere au scuipat lavă şi cenuşă fierbinte, acoperind unsprezece aşezări omeneşti.

I se mai spune însă şi *Insula culorilor (de los colores)* pentru că nici unde altundeva nu s-au armonizat cu mai multă patimă nuanţele de verde vegetal cu albastrul apelor şi roşul focului.

Şi pentru că în unele localităţi de azi se găsesc artificii pe care numai natura e capabilă să le săvîrşească — lacurile subterane de la *Jameos,* peşterile de la de *los Verdes* — i se mai spune şi *Insula magică.*

în orice caz, nu de nume duce lipsă Lanzarote — romanii i-au spus *Capraria,* iar băştinaşii exterminaţi pînă la unul o numeau *Tite-Roy-Gatra* — ci de pămînt roditor şi apă binefăcătoare. Lipsa acestora i-a învăţat pe lanzarjoteni să fabrice „cuiburi" *(enarenados)* din lavă, în interiorul cărora timpul depozitează treptat un fel de praf lunar din care, sub umezeala adusă de vînturi, explodează firul de roşie sau viţa de vie. Zeci de mii de astfel de cuiburi ordonate geometric, aşa cum le-am văzut la Geria, au făcut din pustietate un covor verde punctat de flacăra roşiilor şi chihlimbarul strugurilor.

Şi pentru ca singurătatea locuitorilor să treacă mai uşor, în *Teguise,* localitate aflată la nord de Arrecife, capitala insulei, se construiesc, nu se mai ştie de cînd, singurele chitare din arhipelag, cunoscutele *timples.* Atît de mici încît eşti ispitit să le priveşti cu lupa, dar fără de care nu există petrecere, nici bucurie. Tot la Teguise se găseşte un exemplar dintr-un arbore rar, *ombu.* Un al doilea creşte de asemenea în Lanzarote, la *Yaiza.* Sînt singurii copaci din insulă care au tulpină. Pentru că toţi ceilalţi, evitînd întîlnirea cu vîntul şi arşiţa, îşi desfac crengile la o palmă deasupra rădăcinii.

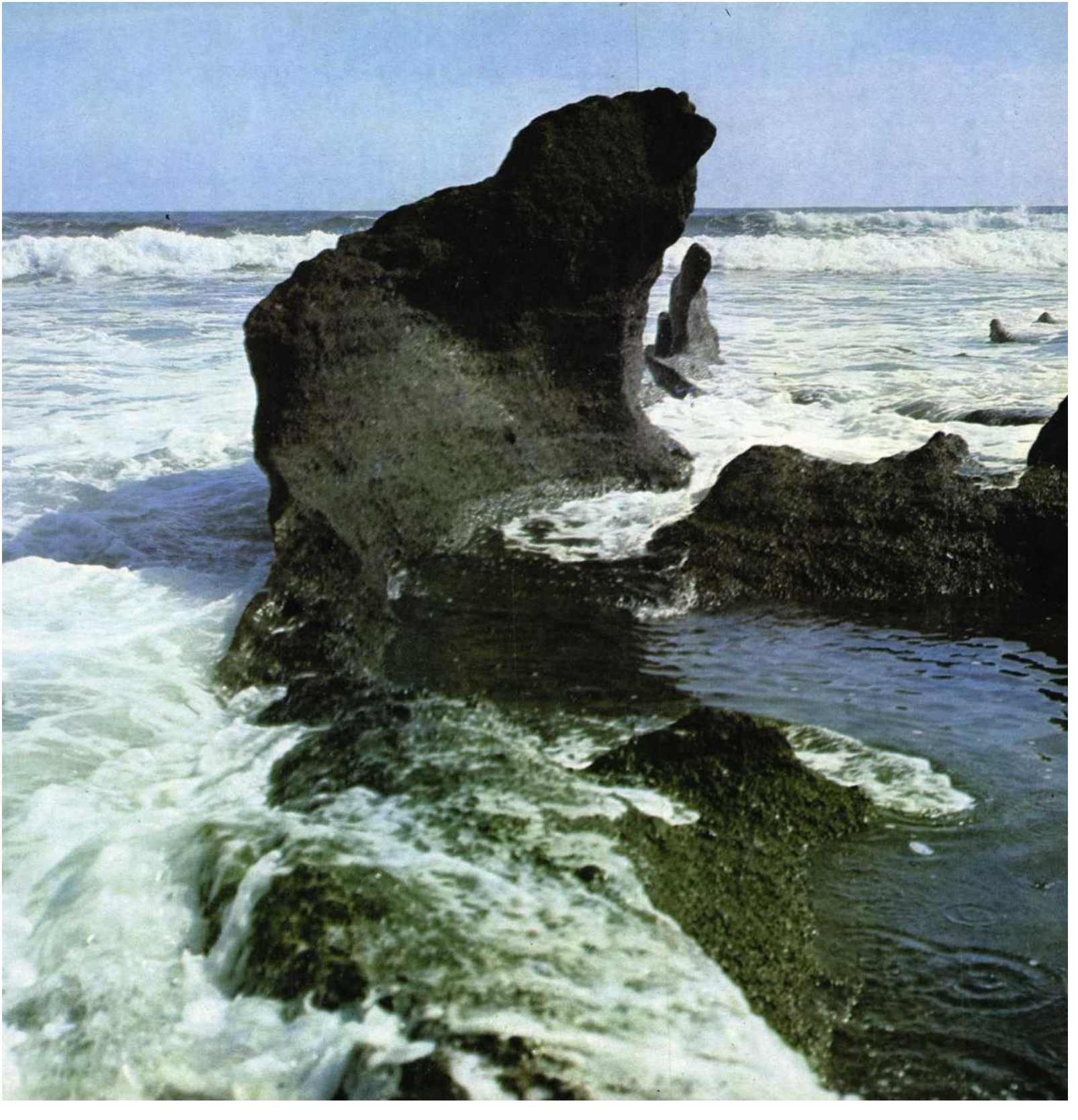

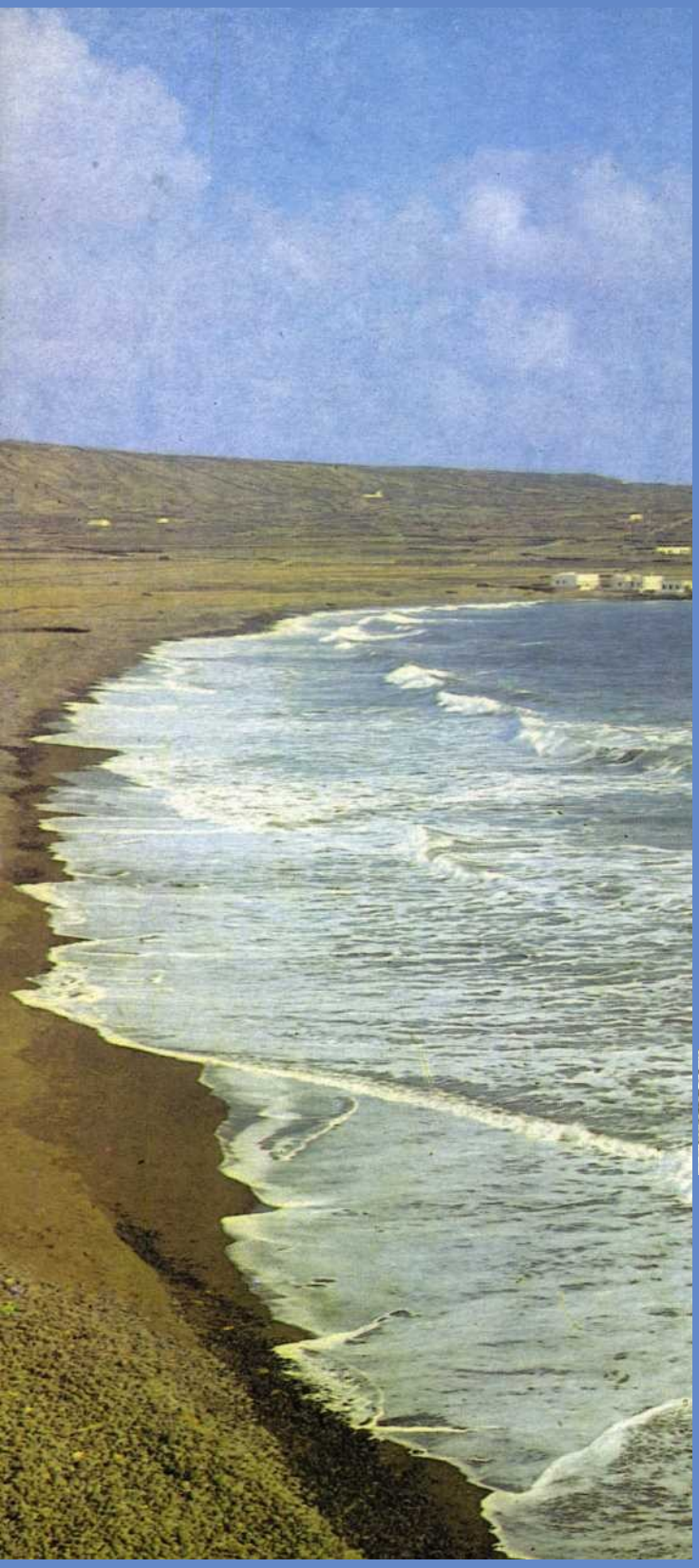

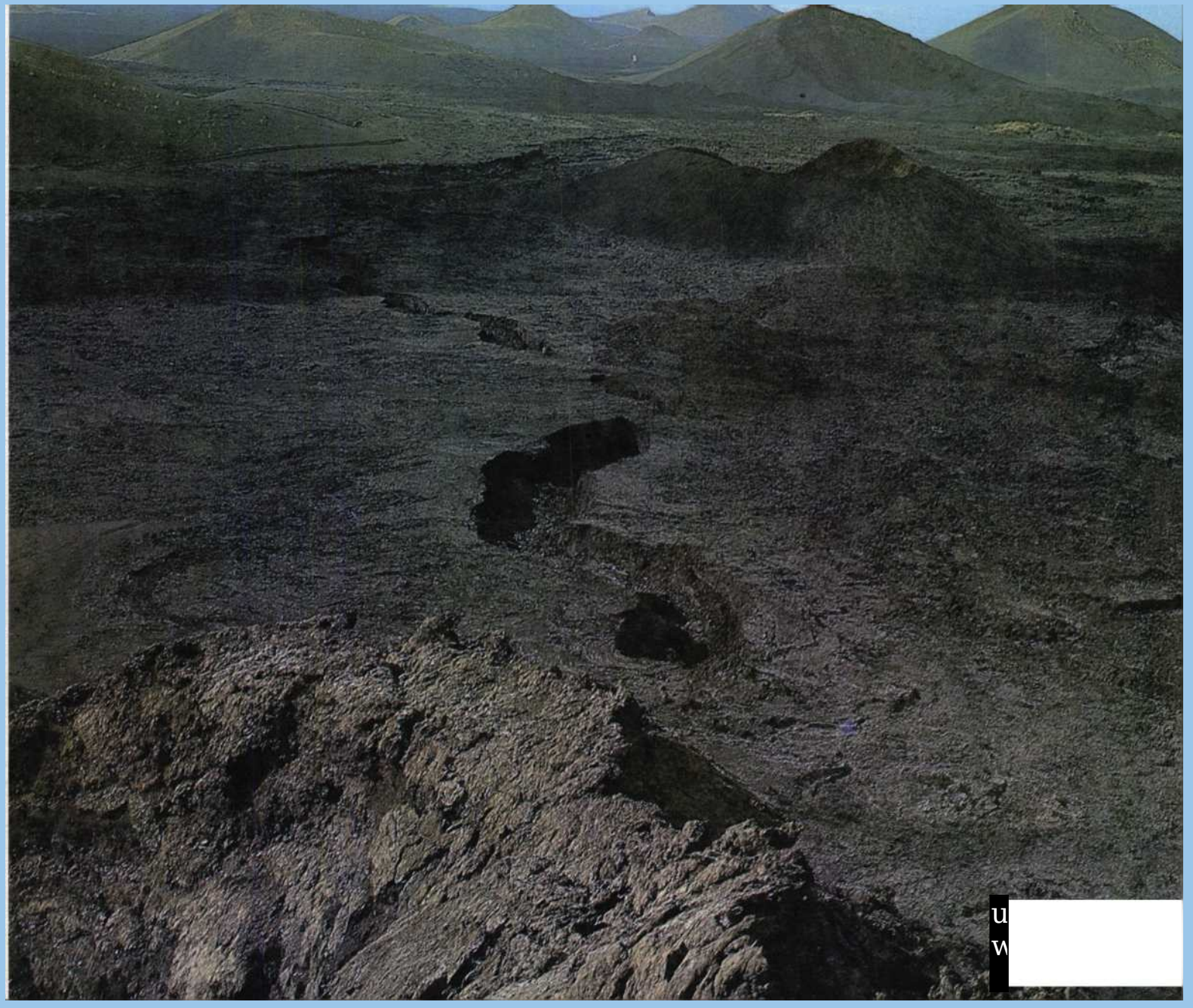
u
w

8

10

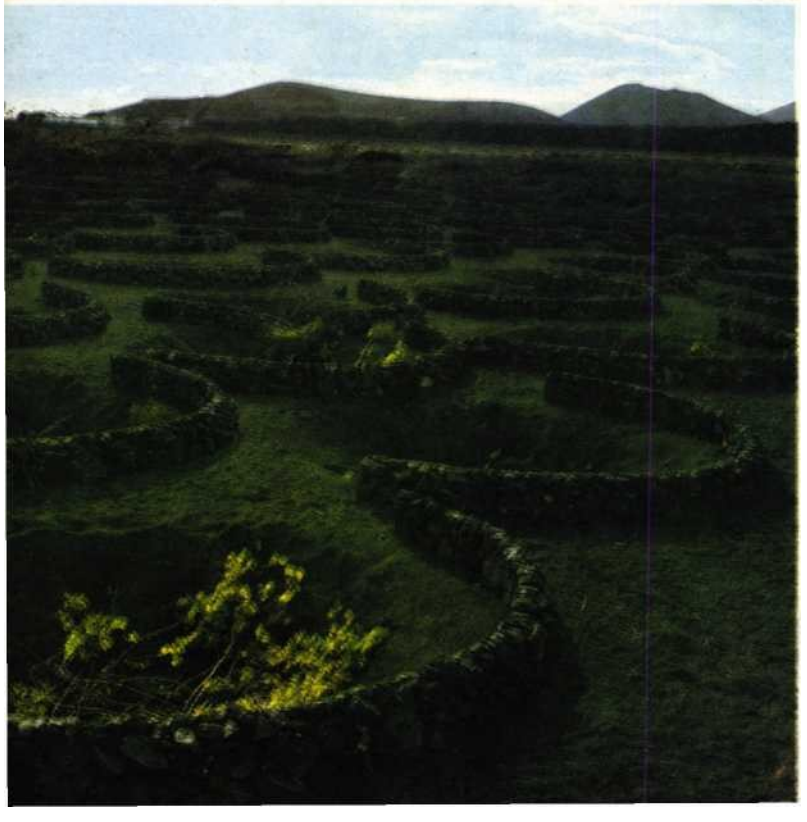

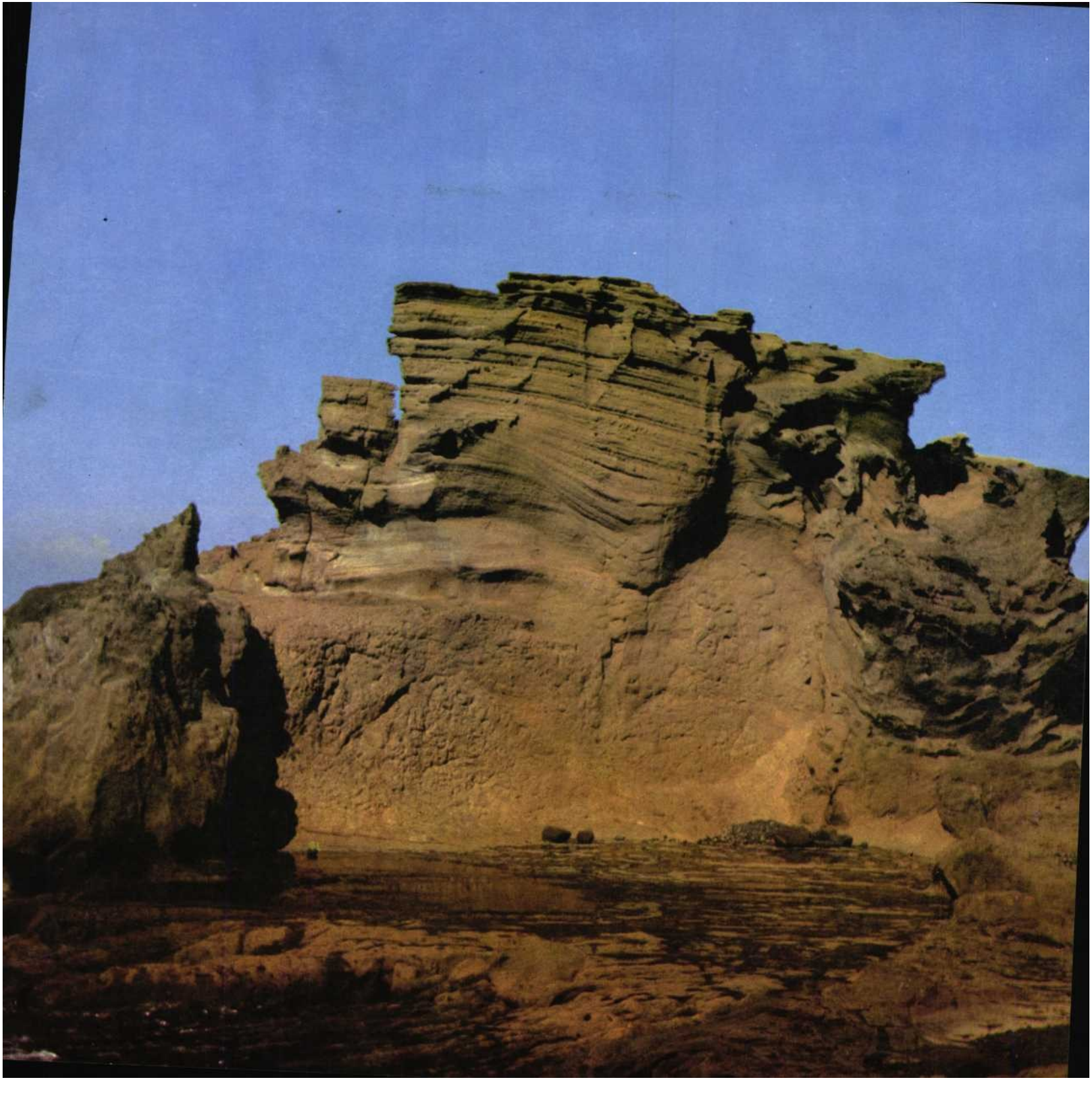

1. Lanzarote. Dialog între mare şi ţărm.

2. Plaja de la Famara.

3. Castelul-fortăreaţă San Gabriel.

4. Sarea mării şi pămîntului.

5—6—7. Stampe cu vulcani. împietrite în marea lor parte, limbile de foc ale Terţiarului au lăsat în urmă acest peisaj aproape lunar la Timanfaya, în timp ce în apropiere, în Islote de San Hilario, Muntele de foc „arde" prin zeci şi sute de cratere mici.

8—9. Podgoriile de la Geria.

10. Sculptorul Cesar Manrique. îndrăgostit de lumea în care s-a născut, artistul depune un efort considerabil pentru a conserva frumuseţea insulei. Multe din lucrările sale sînt „adăugiri" — şi-a construit casa într-o alveolă de lavă — la opera naturii. în imagine Cesar Manrique şi un trior din lemn.

11. Cuptorul de pîine. Acelaşi, de sute de ani.

12. Rugina timpului în una din stîncile de la ţărmuri.

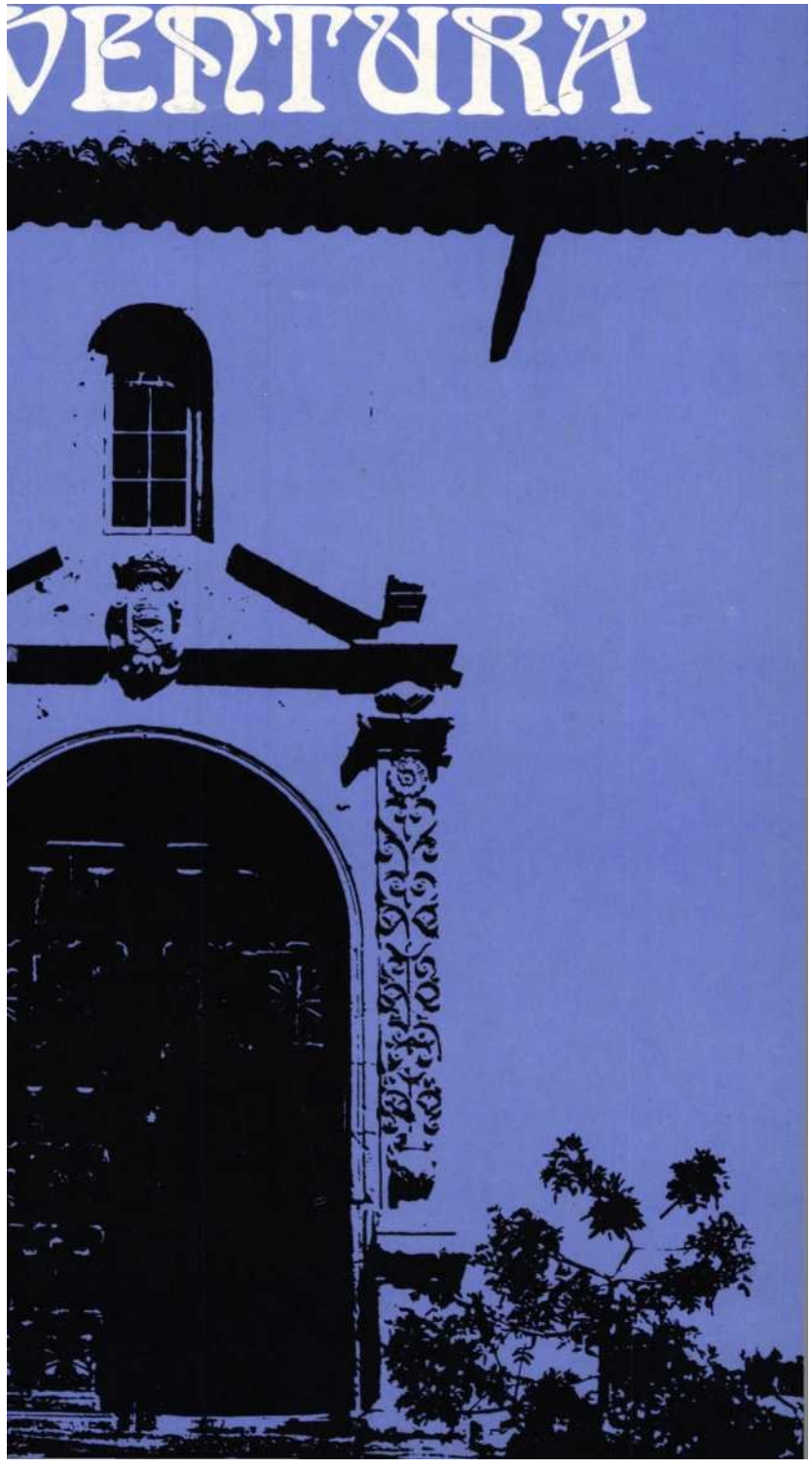
VENTURA

Mai vîrstnică, spun geologii, şi mai mare decît toate celelalte insule din arhipelag, *Fuerteventura* oferă călătorului de azi un peisaj calm, obosit parcă de cataclismele naturii de odinioară. Retezate de vînturi, conurile vulcanilor au coborît, toate, sub şase sute de metri. Dar vegetaţia e săracă pentru că rădăcinile nu au nici ţărînă în care să coboare, nici apă pentru a rezista potopului solar. Singurul colţ de pădure din întreaga întindere se află în *Castillo de Lara* şi singurul izvor care n-a secat niciodată — Pozo de la *Virgen* - se găseşte în apropiere de *Pajara.* Există, totuşi, un rîu, în Fuerteventura — *de las Cabras* — un rîu unic, cu apă puţină şi inutilă: sărată, ea nu serveşte la nimic. Nu are nici măcar murmur. $i mai există în Fuerteventura alte cîteva lucruri unice: două clădiri, în *Pajara* şi *La Oliva,* pe a căror faţadă de piatră rămîn neînţelese de nimeni două reliefuri de clară geometrie aztecă; un promontoriu, *Tamasite,* căruia, în lipsa altei înălţimi i se spune ,,munte" şi unde, acum trei sute de ani, sosiţi în căutare de pradă, corsarii s-au întors ruşinaţi la corăbiile lor, cu oasele zdrobite de un ,,batalion" de cămile, veritabilă avalanşă a deşerturilor condusă cu pricepere şi disperare de insulari.
Aici, în Fuerteventura, a visat Jean de Bethencourt să-şi materializeze ambiţia de a fi ,,primul rege al Atlanticului". Din splendoarea dorită n-a mai rămas aproape nimic: case de piatră cu ostentaţie seniorială, temple ruinate şi ziduri prăbuşite. Miguel de Unamuno, marele spirit din Salamanca, a trăit aici o perioadă, ispăşindu-şi exilul politic. Azi, peste Fuerteventura pluteşte un aer somnolent, fără vorbire. Numai turiştii care vin în *Puerto del Rosario* îi tulbură liniştea. Turiştii şi ieruncile. Iar uneori norii de lăcuste care se despart de Sahara şi se instalează deasupra insulei,- ca o sugativă care lichidează în cîteva zile toată umiditatea aerului.

14

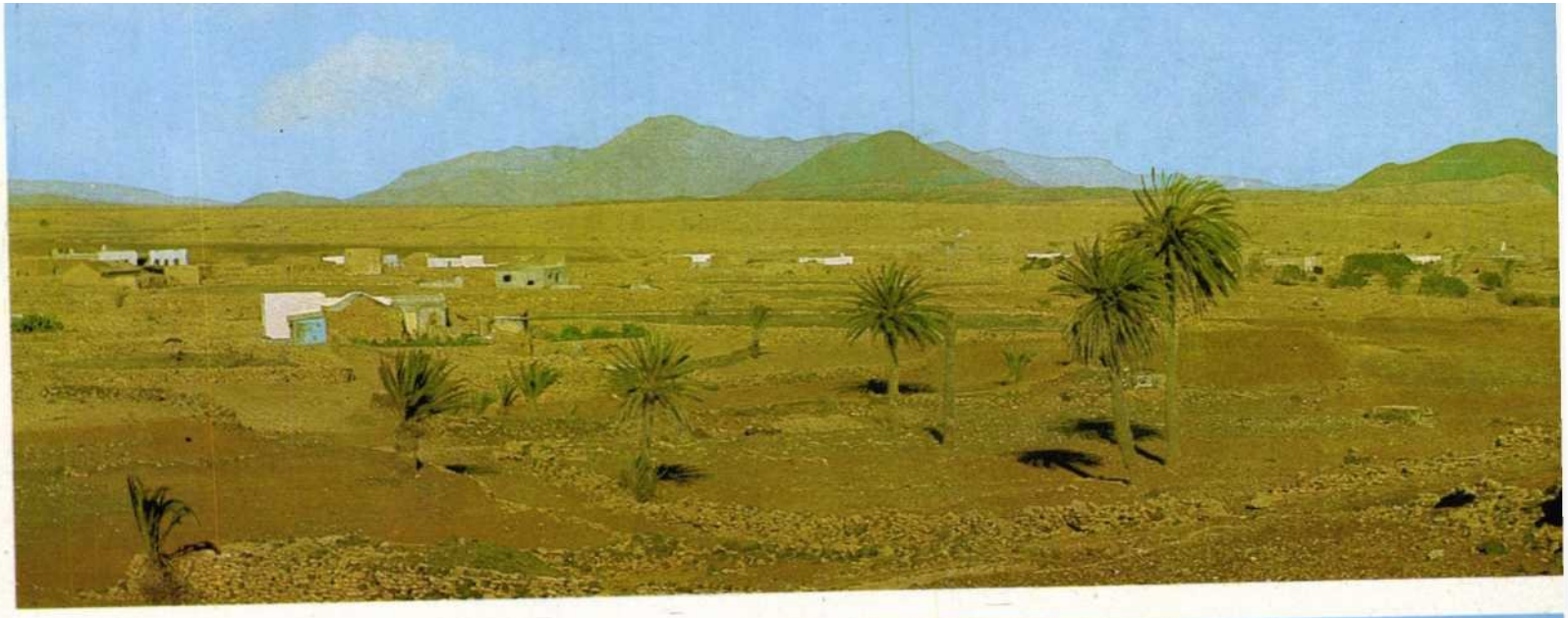

15

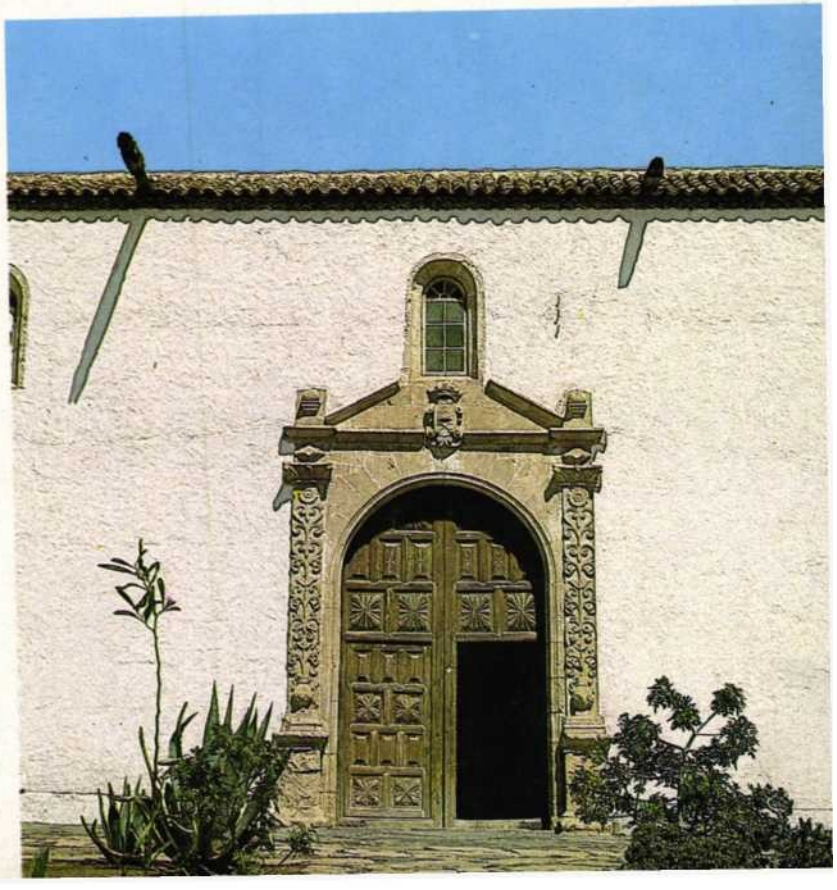

16

13—14. Vulcani în apropiere de Betancuria.

15. Peisaj tipic din Fuerteventura.

16. Visul lui Jean Bethencourt, cuceritorul insulei.

GRAN CANARIA

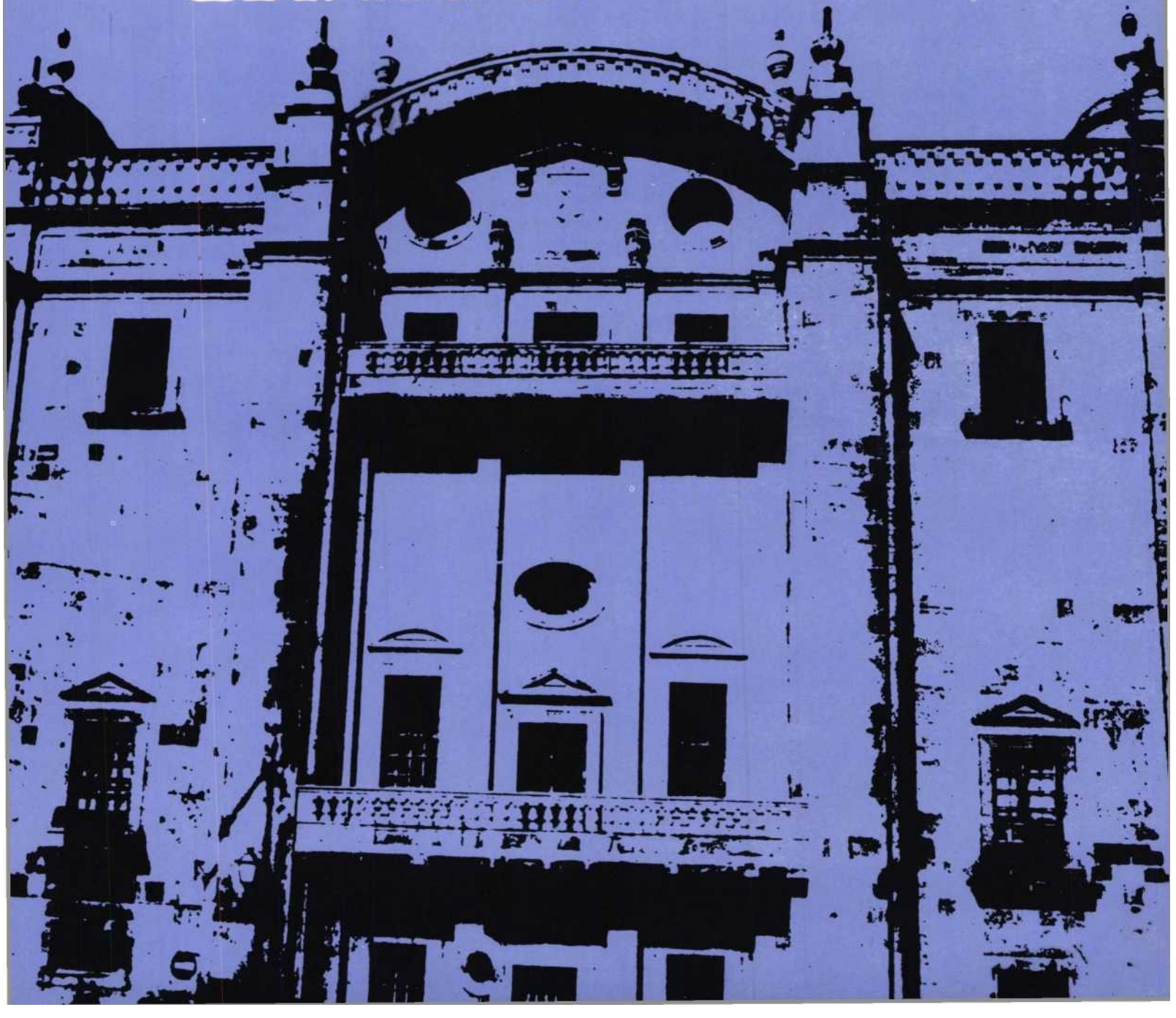

Nu s-a stabilit exact de către nimeni de ce i s-a spus *Canaria.* Istoricii, amintindu-şi de regele mauritan luba şi de relatarea sa consemnată de Pliniu, susţin că rădăcina etimologică a numelui vine de la *caniş.* Ei neglijează însă amănuntul că dacă va fi existat cu adevărat o expediţie a lui luba în arhipelag, cîinii găsiţi aici se puteau numi oricum, în nici un caz *caniş.* Poate de aceea botaniştii cred că numele derivă de la canna, o specie de trestie cu suc otrăvitor, iar geografii merg şî descoperă la poalele muntelui Atlas o aşezare, *Canarii,* fiind de părere că denumirea a venit de aici. Pentru a nu mai vorbi şi de varianta pentru turişti, cea care afirmă că, alungat de băştinaşi, Jean de Bethencourt, cu un defect de dicţie care preschimba sunetul / în r ar fi strigat: ,,Canaria I Gran Canaria !“...

S-a stabilit, în schimb, cu toată precizia că Gran Canaria se compune din două insule, aproape egale, ansamblate perfect de apă şi vîlvătaie vulcanică. Geologii identifică „sudura" de lavă în munţii din centru, prelungind-o spre Agaete şi Soria. Clima mărturiseşte într-un fel această taină: nordul e dominat de banani, sudul este împărăţia roşiilor. Nordul cunoaşte ploaia. Foarte rar, dar o ştie. Sudul, mai ales la *Maspalomas,* n-a văzut norii niciodată. Nici măcar din greşeală. Fireşte, aici se află cea mai căutată plajă. Asaltată tot timpul de turişti.

într-un fel, azi, la 500 de ani de la fundarea oraşului *Las Palmas* (Juan Rejon, 24 iunie 1478), insula nu-şi mai aparţine sieşi, ci turiştilor care, într-un permanent ,,du-te-vino‘‘, depăşesc în permanenţă numărul locuitorilor ei.

Istoria doar ne vorbeşte despre prinţi şi prinţese indigene, cum au fost Andamana, Guayarmina, Facaracas sau Doramas, iar la Valeron, adîncite în piatră, ca un fagure vertical, rămîn neînţelesele grote, posibile sanctuare pentru o credinţă care aştepta răsăritul de soare.

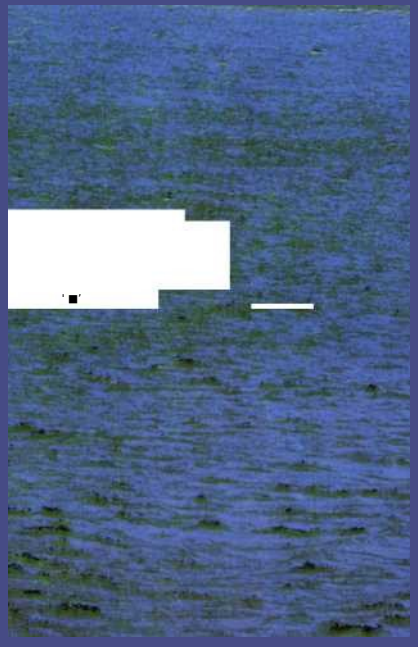

Zr -< ■«*• -• ■ „>

19

20

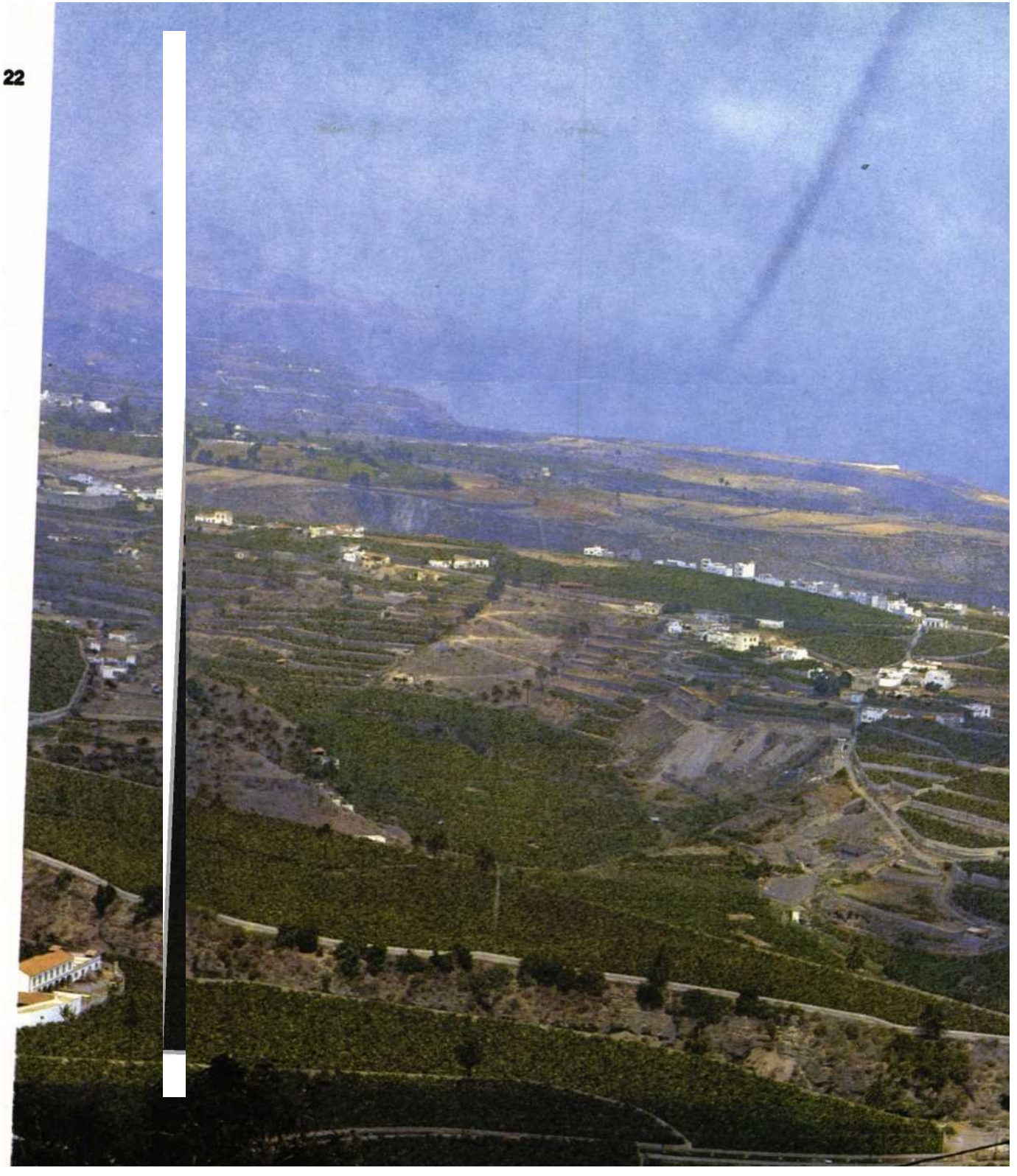

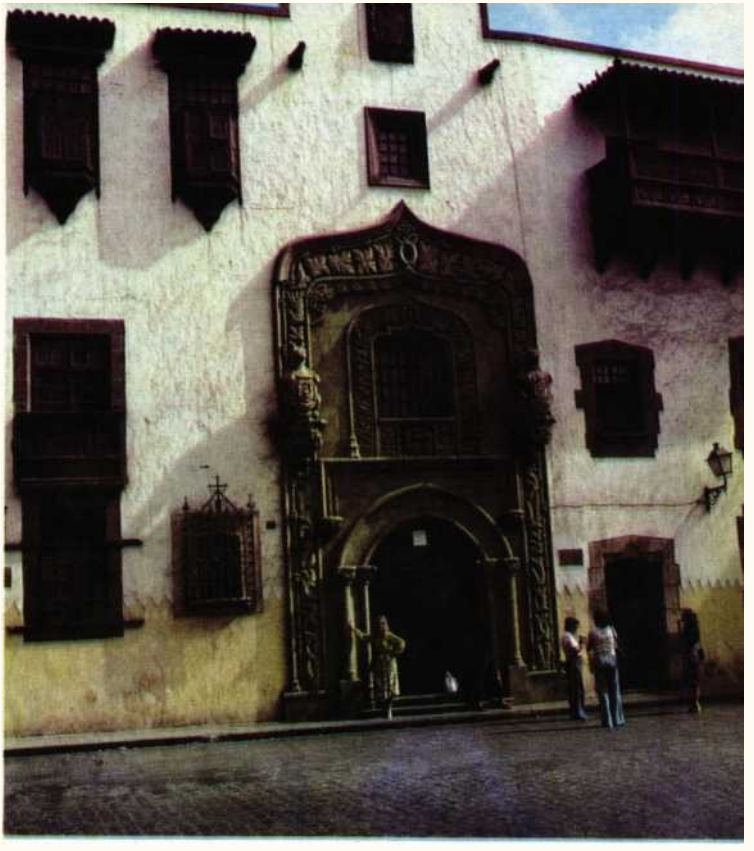

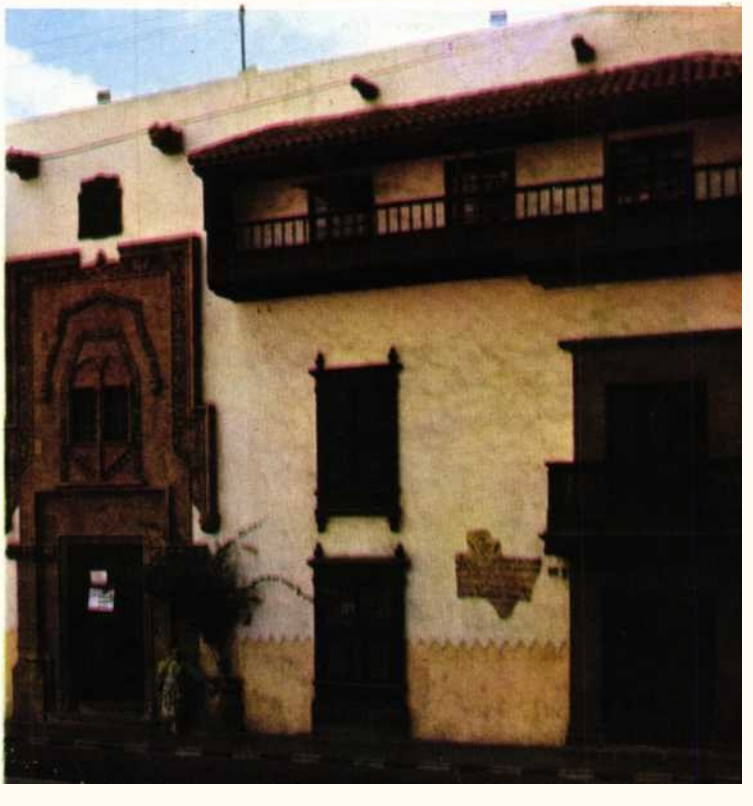

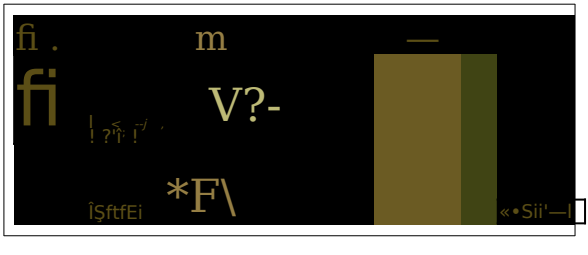
fi .
m
—
fi
V?-
*F\
«•Sii'—

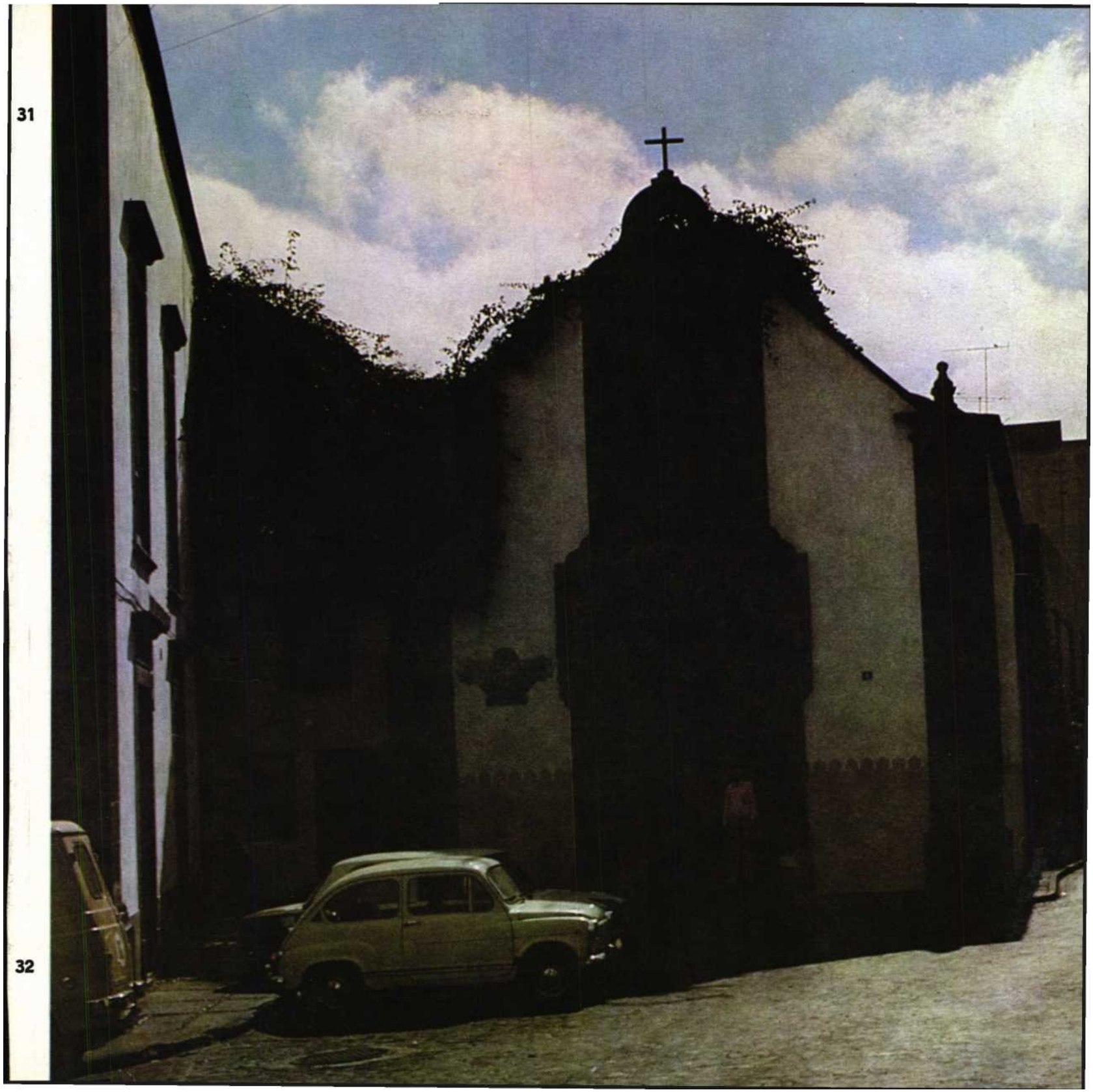

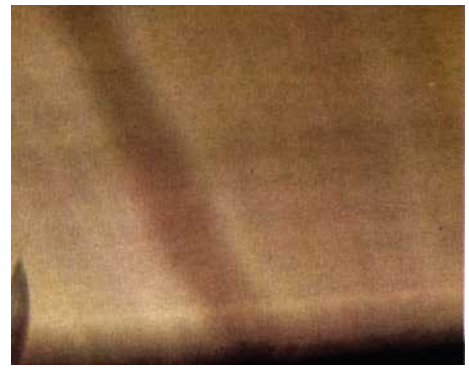

33

34

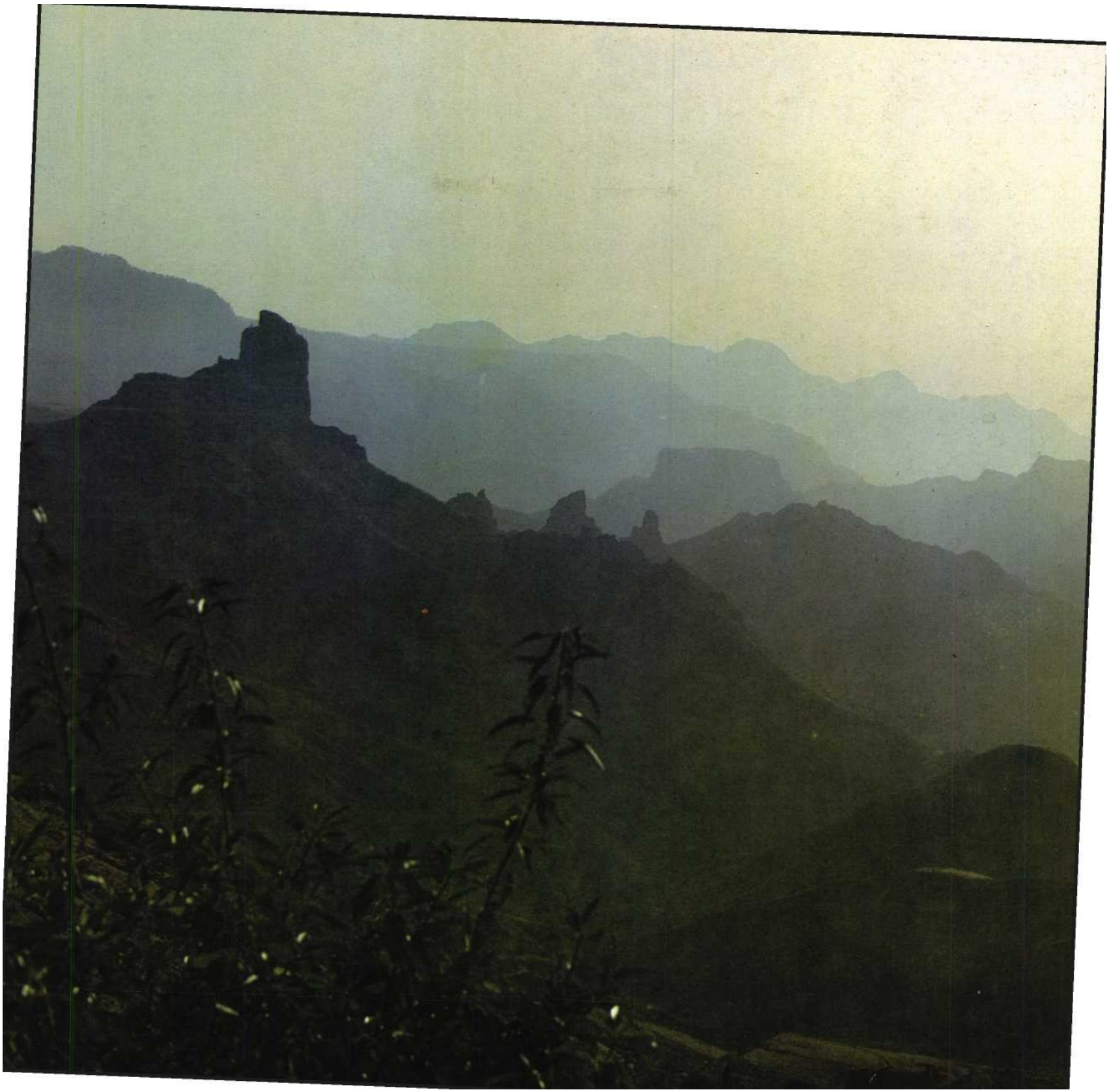

-:W S?vV
«
#-
A|^ 'W
vl/
Ir
X«
<WMK
T.
it

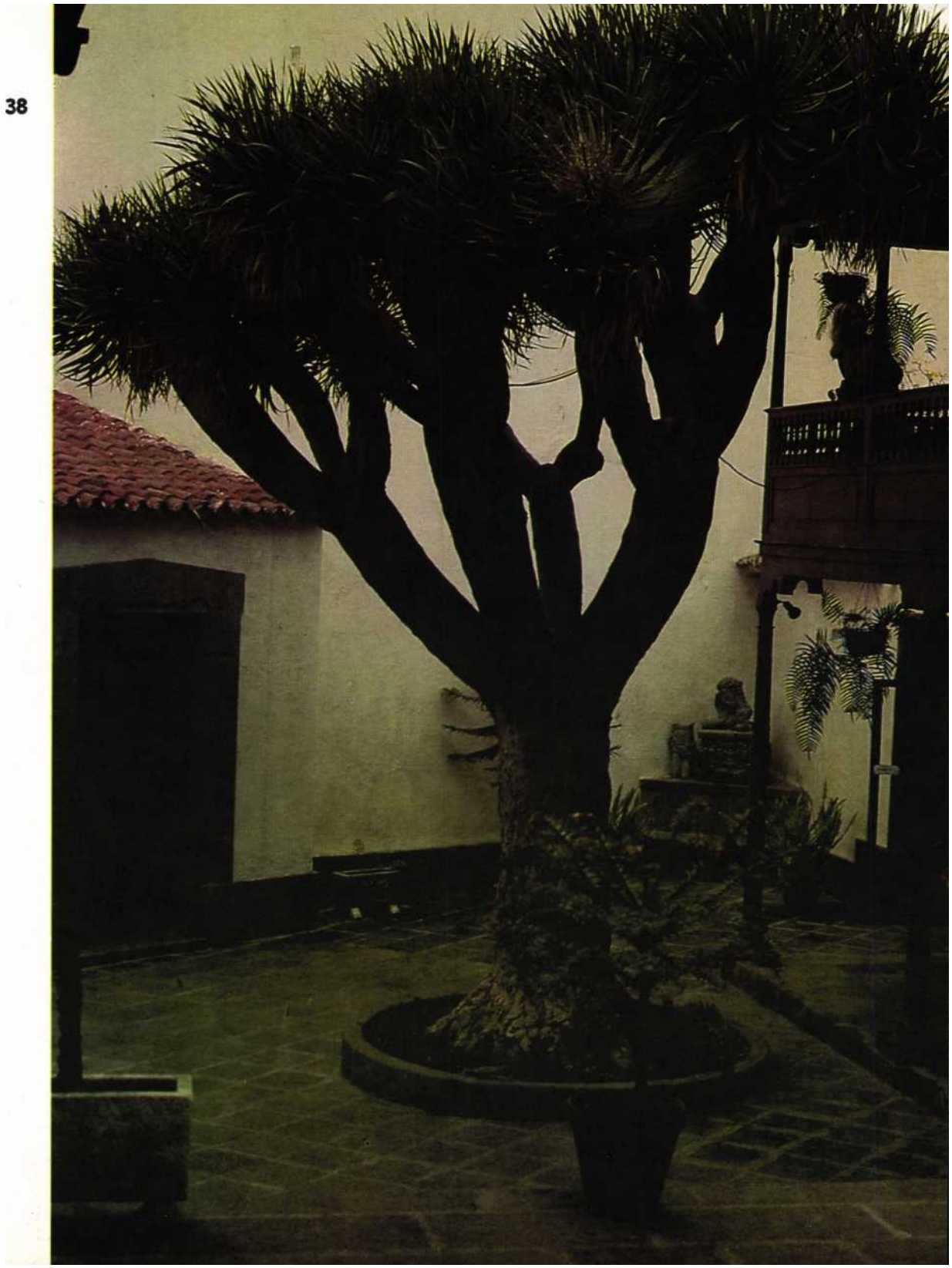

39

40

41

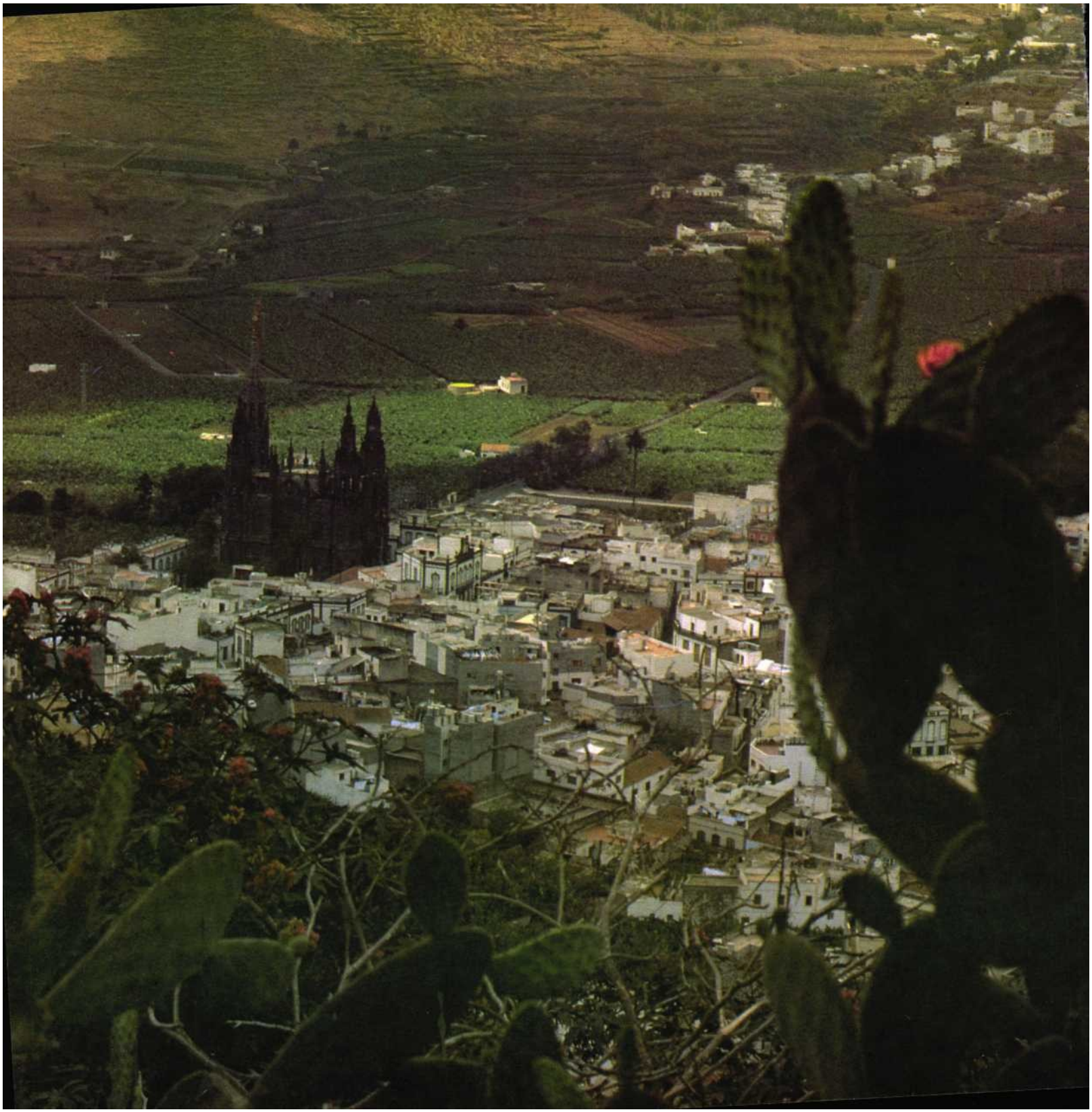

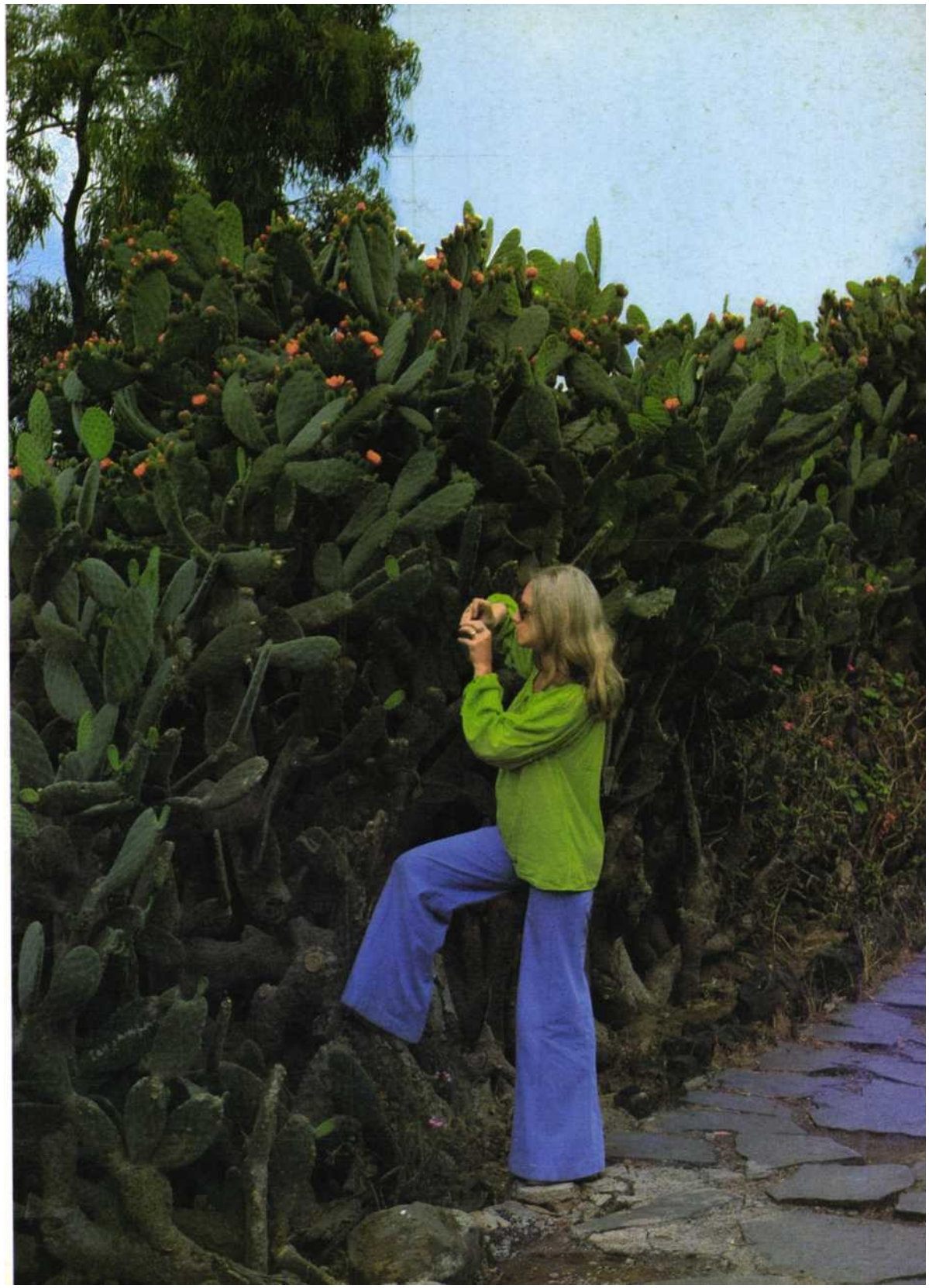

44

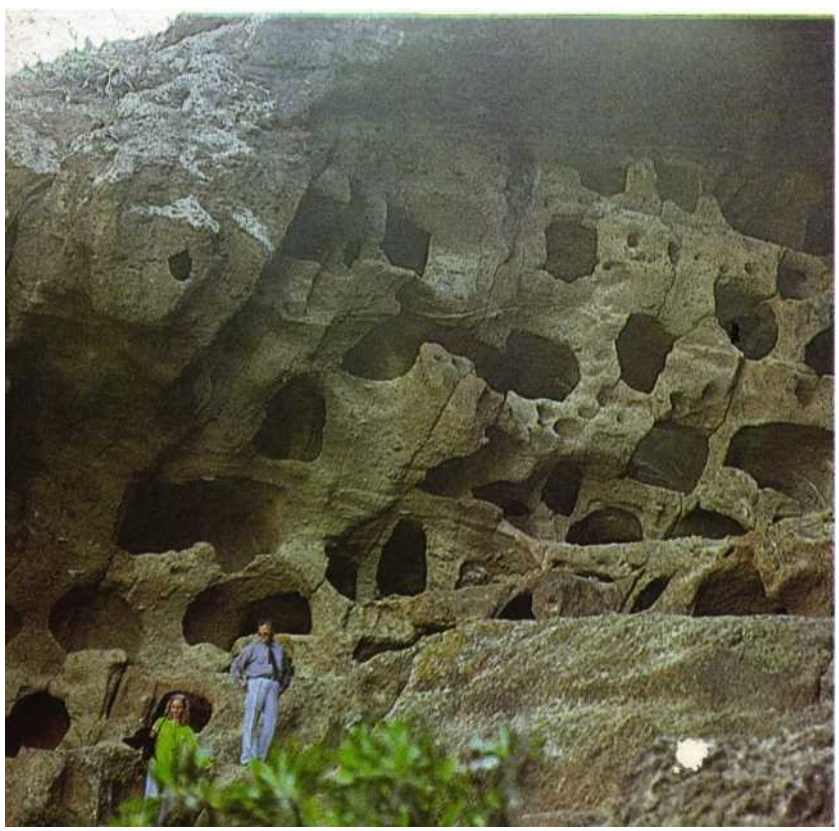

45

46

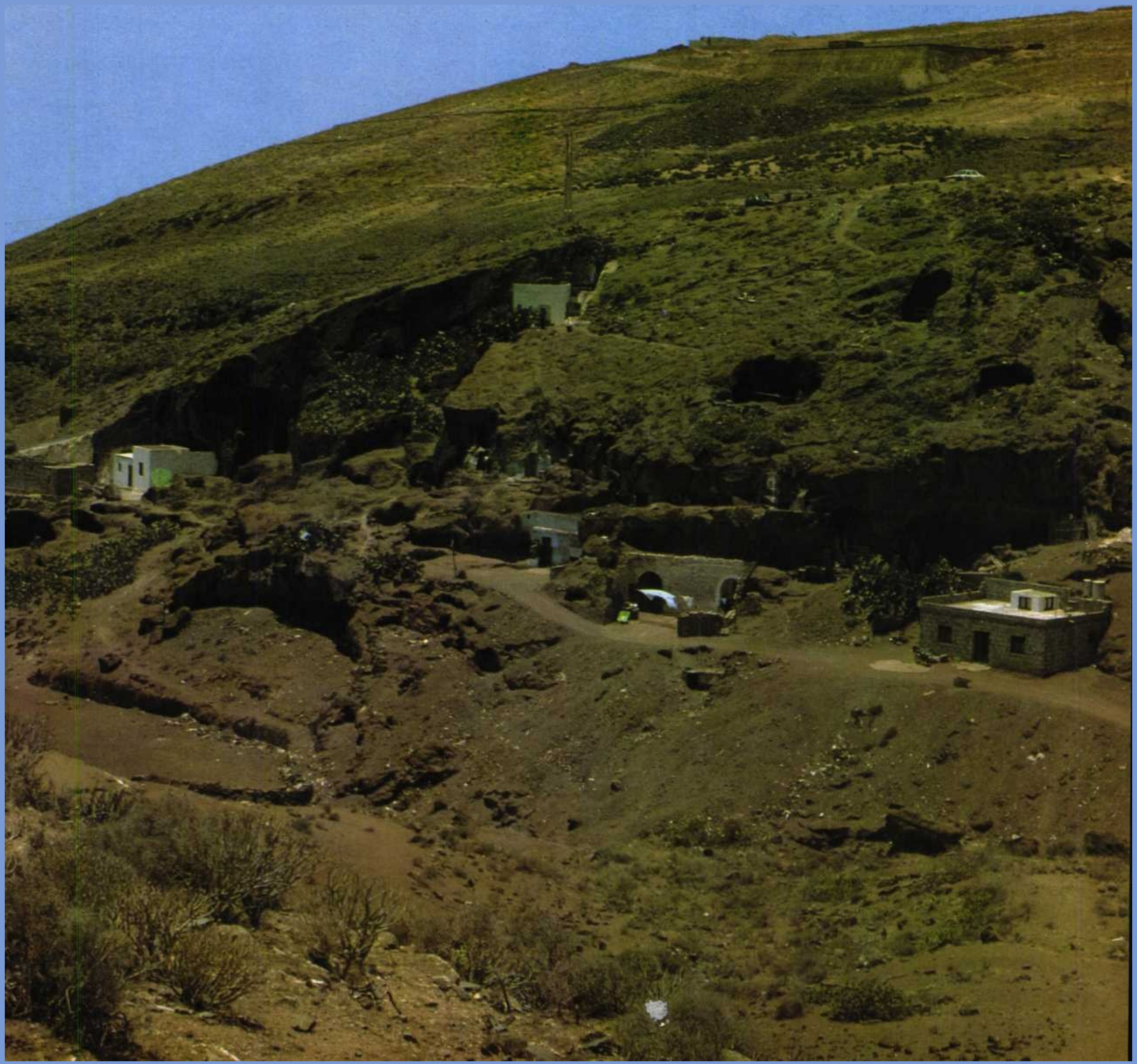

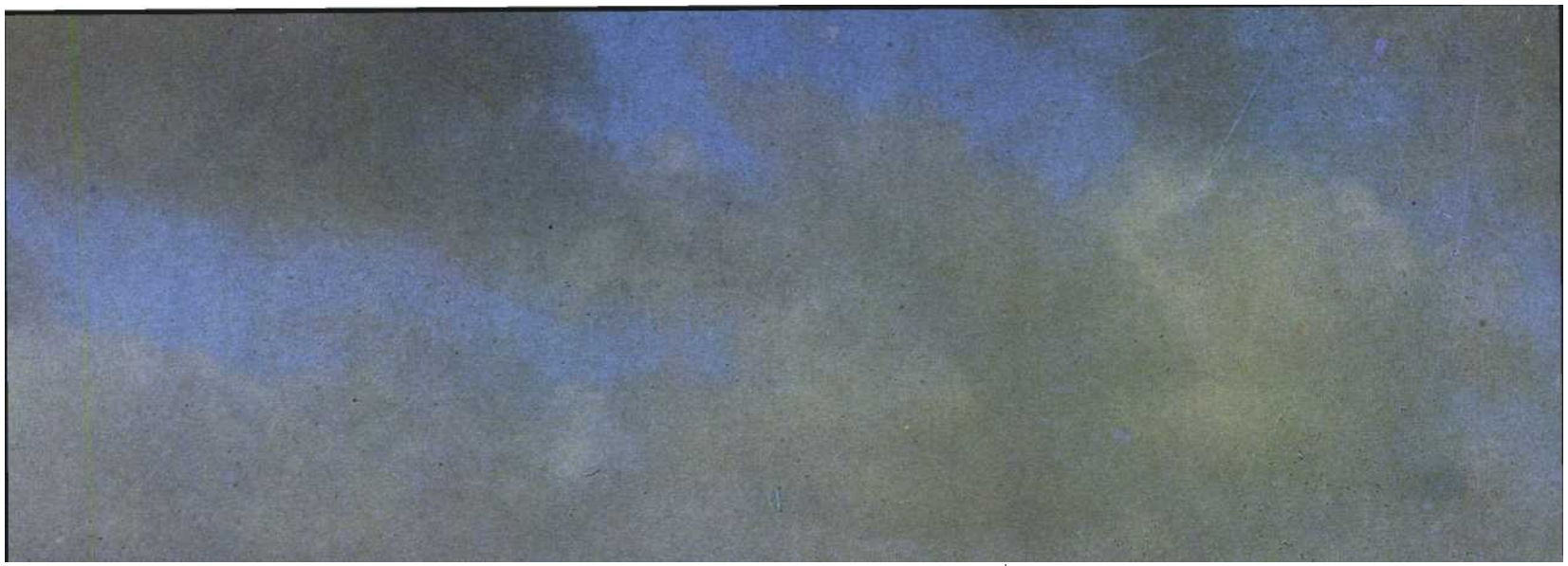

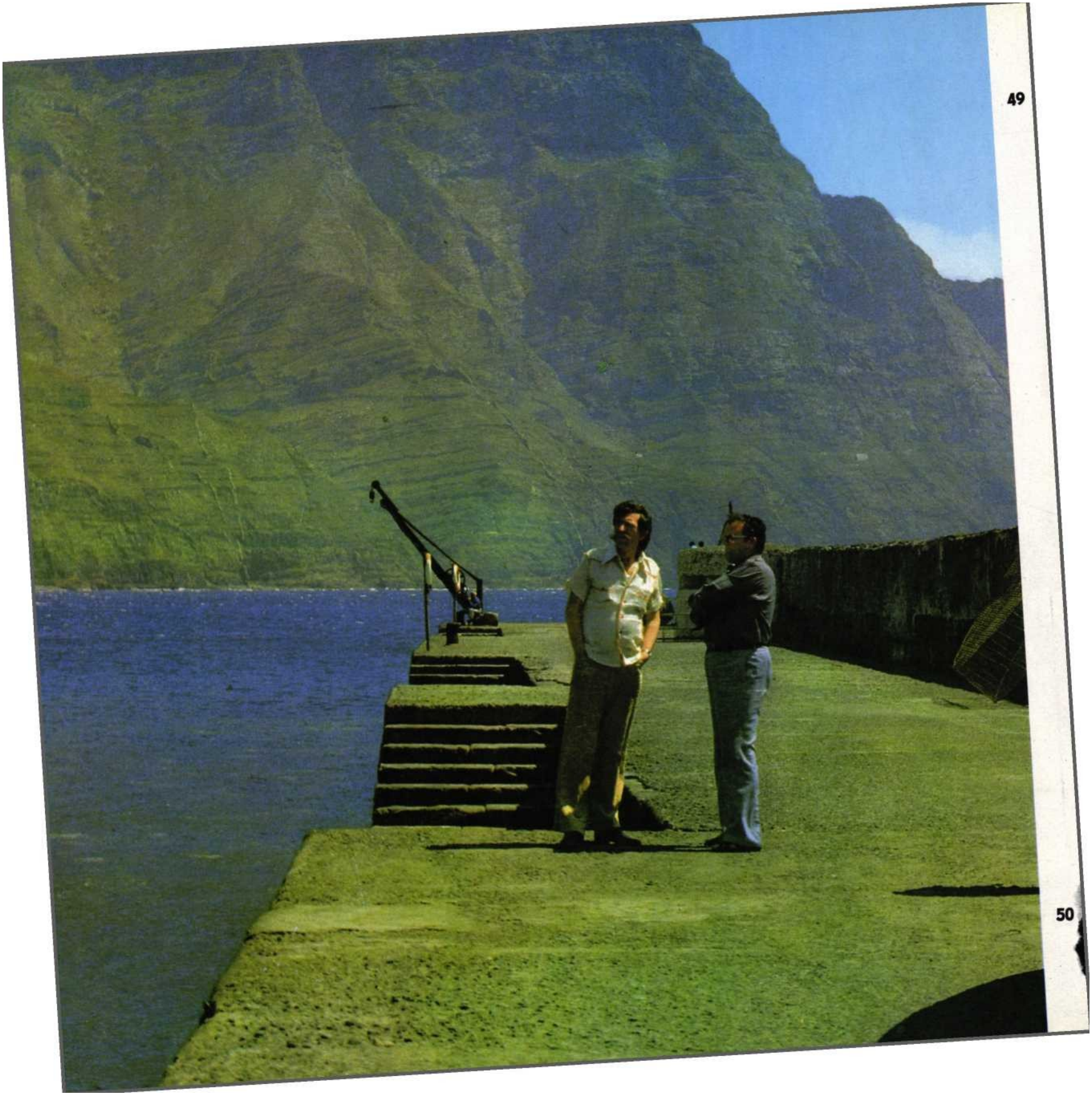

17—18. Plaja din Las Nieves.

19—20. Puerto de la Luz, punte spre Hispanoamerica.

21. Bulevardul mării. Pământ smuls apelor.

22. Echilibrul naturii.

23. Ultimul vapor trece prin faţa oraşului Las Palmas.

24. Naşterea luminii în trei imagini.

25. Casă în La Vegueta, cartierul seniorial din Las Pulmas.

26. Cartierul militar din Las Palmas. Dacă Franco n-ar fi plecat de aici, în 1936, poate că istoria Spaniei din ultimii 40 de ani ar fi fost alta.

27. Idol guanche, Muzeul de arheologie.

28—29—30. Casa Cristofor Columb. Curtea interioară şi două din faţade.

31. Edificiu în piaţa care poartă numele marelui navigator.

32. San Antonio de Abad. Ultimii paşi ai lui Columb înaintea plecării spre Indii.

33. Darul naturii sub formă de crin al pământurilor calde.

34 a — 34 b. La 1 450 m altitudine, în Cruz de Tejeda, explozia margaretelor.

35. Piaţa din faţa primăriei din Las Palmas.

36. Covor de flori.

37. Stradă în Arucas.

38. Muzeul din Arucas. Drago cel tînăr : 400 de ani.

39—40. Bananii. Floare şi fruct.

41. El Mirador (Balconul) din Arucas.

42. Arucas în toată splendoarea verdelui.

43. Fata şi spinii. Nopalii înfloriţi.

44—45. Cuevas (Peşterile) din Valeron, misterul sacerdoţilor de demult.

46. Case în alveole de lavă.

47—48. Aşezări în jurul vulcanilor.

49. Reîntoarecere în Las Nieves.

50. Plaja de la Maspalomas.

51. Casa memoriajă Benito Perez Galdos.

52. Despărţire de Gran Canaria.

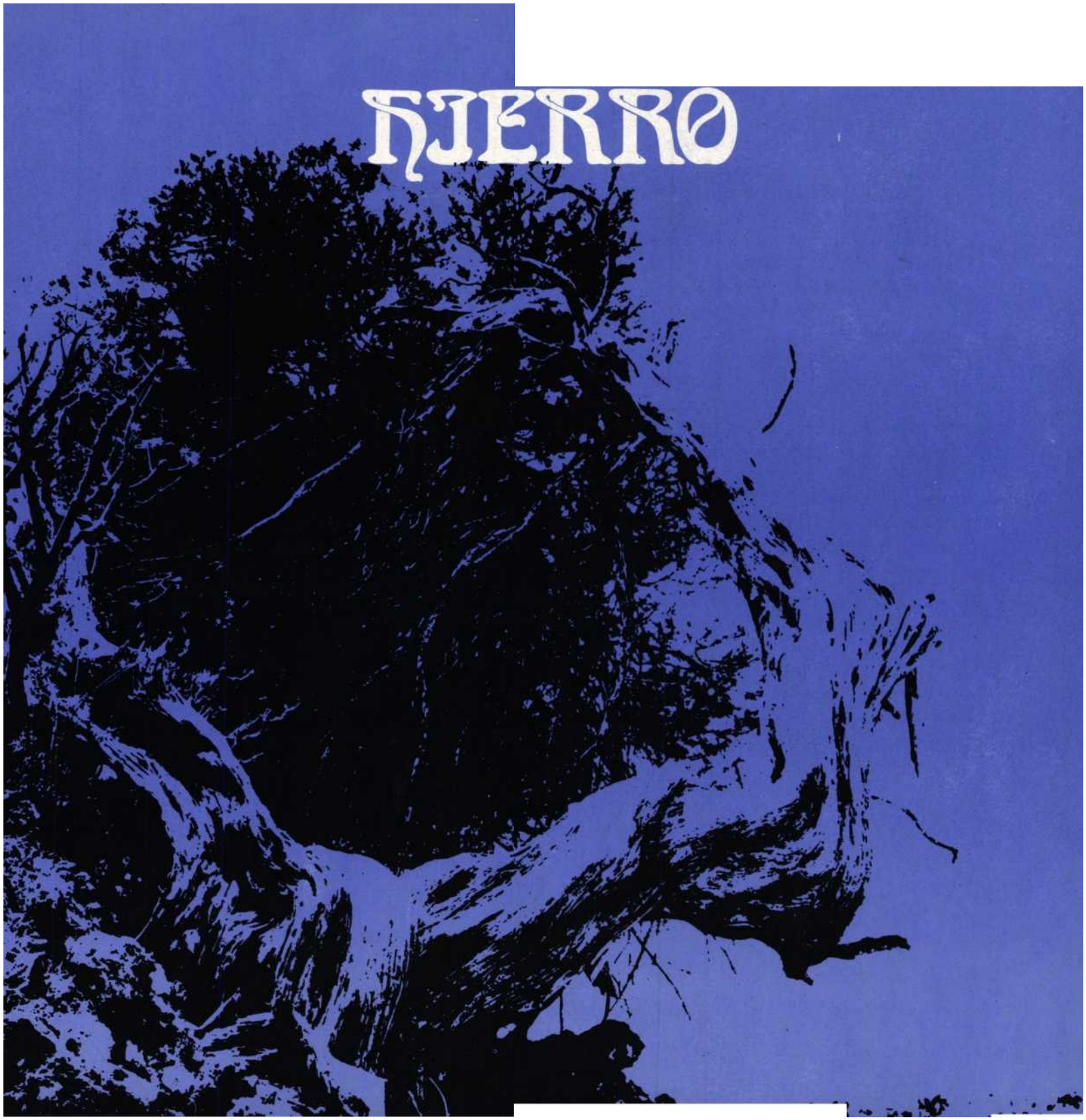
HJERRO

Şopîrle *(lagartos)* uriaşe, uitate de preistorie în Atlantic, l-au determinat pe Pliniu să-i spună *Insula Lagartaria,* în tinp ce primii locuitori, *bimbaşii o* chemau *Esere.* Ajunşi aici, spaniolii au reţinut cuvîntul, traducîndu-l pe limba lor : *fuerte* (puternic, tare), pentru ca mai tîrziu, dată fiind prezenţa, în mari cantităţi a fierului fabricat de cuptoarele siderurgice ale vulcanilor, să-i spună *Ferro,* iar azi *Hierro; fără să* i se fi uitat şi alte toponimice, cum ar fi *Insula Meridianului Zero,* pentru că mulţi au crezut că aici s-ar afla marginile lumii.

Inospitalieră la ţărmuri, veritabile redute de bazalt, permiţînd abordarea numai la *Valverde,* oraşul capitală şi în alte cîteva puncte din *Marea Liniştii,* Hierro este totuşi, o insulă cu pămînt fertil, nefolosit îndeajuns pentru că - deloc paradoxal — omului i-au lipsit uneltele.

Pico del Malpaso (Vidul Pasului-rău), înălţimea cea mai de sus (1500 m) pare să fie o parte dintr-un uriaş crater, ştirbit de cataclism şi scufundat sub ape. împietrite, rîurile de lavă păstrează doar sensul mişcării, împotriva acestora înaintînd pădurile de fag şi singura pădure de *sabini* (ienupăr) din tot arhipelagul.

Peste o mie de cratere vulcanice amintesc originea insulei *Hierro, adevărat* muzeu al focului şi unic laborator complet pentru toţi vulcanologii care vin aici pentru a afla cum lucrează temperaturile marilor adîncimi pămînteşti.

Privită de sus, din albastrul cerului, Hierro pare un fluture cu aripile carbonizate, rămas nemişcat pe albastrul Atlanticului.

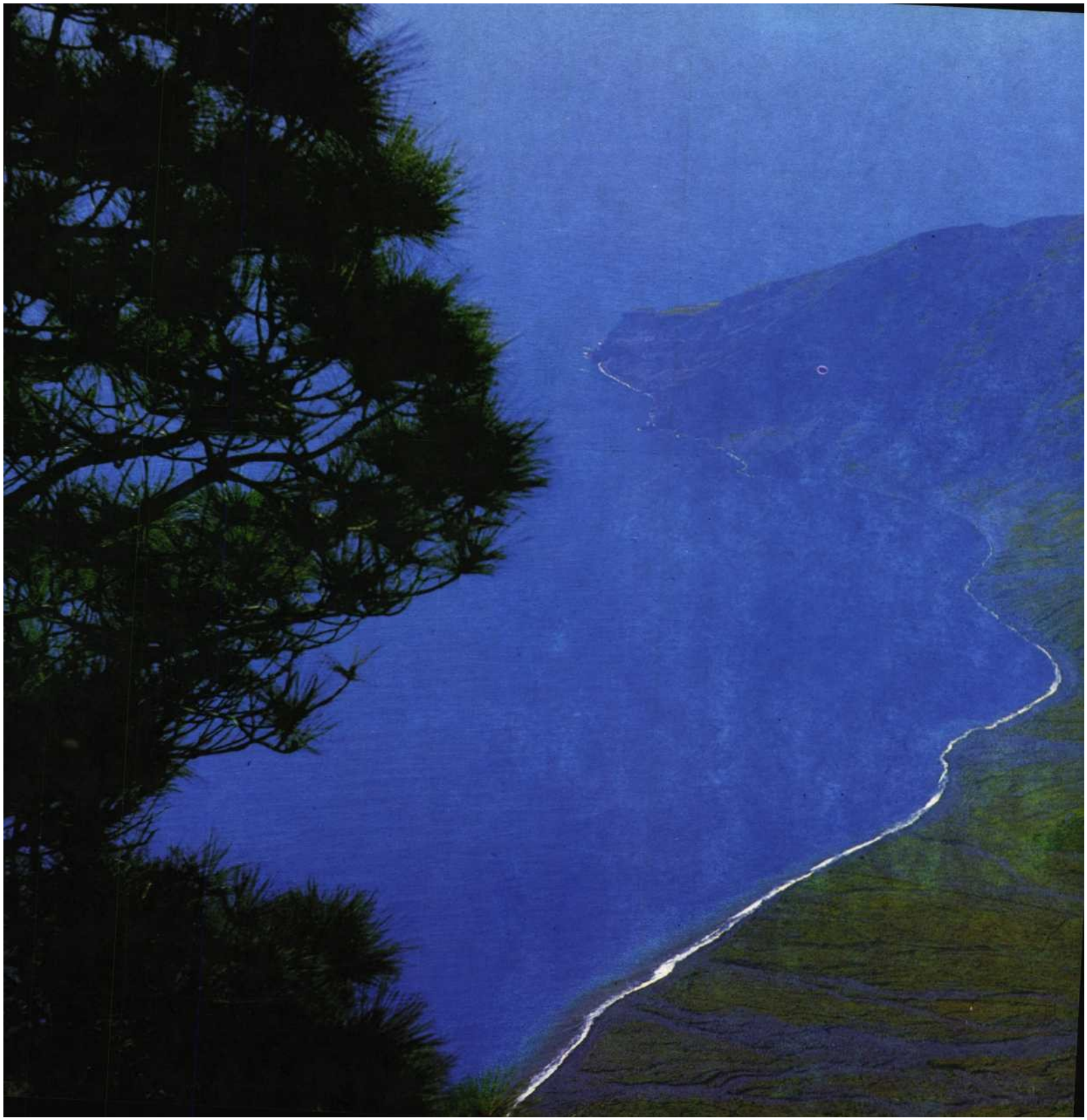

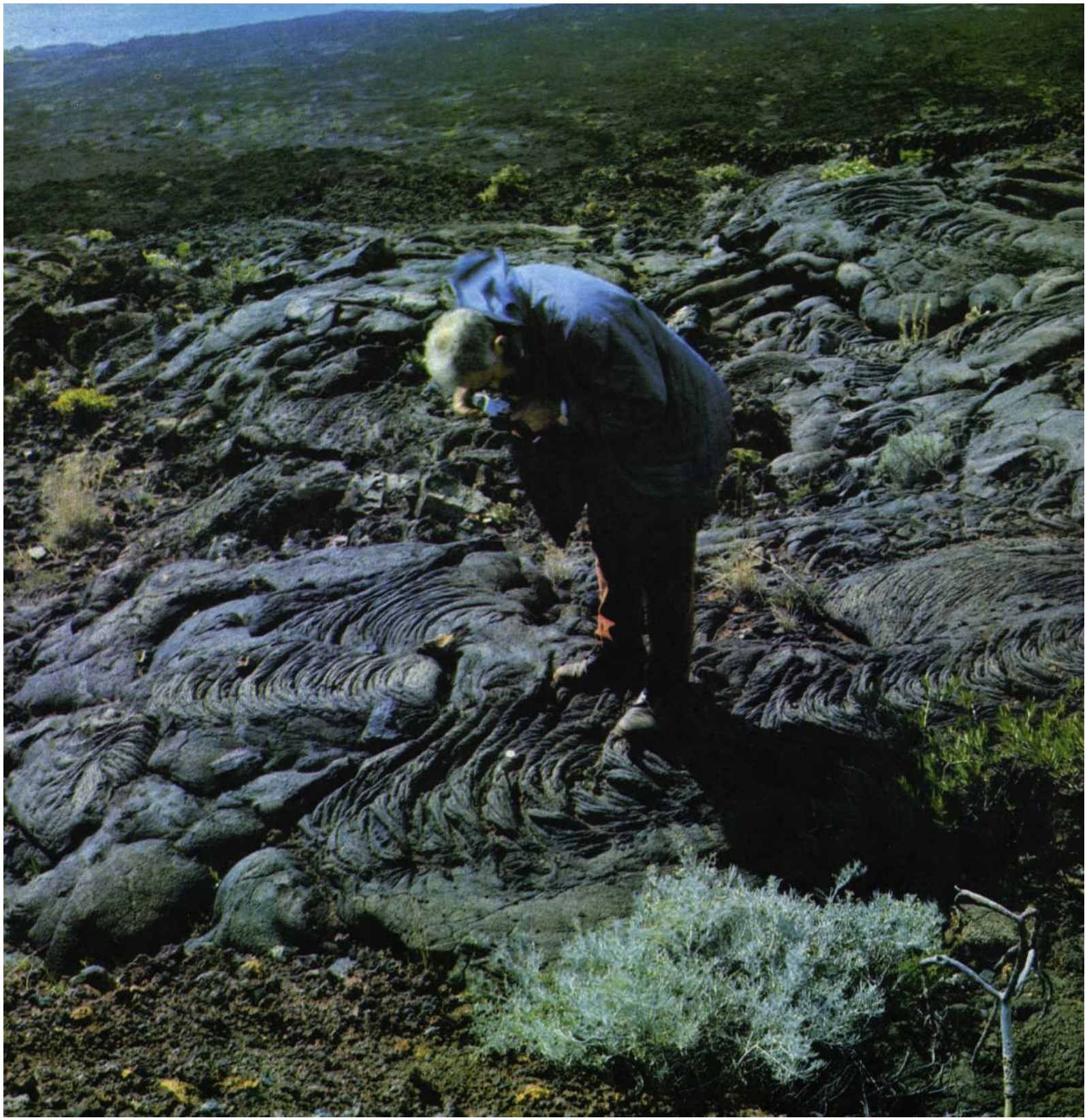

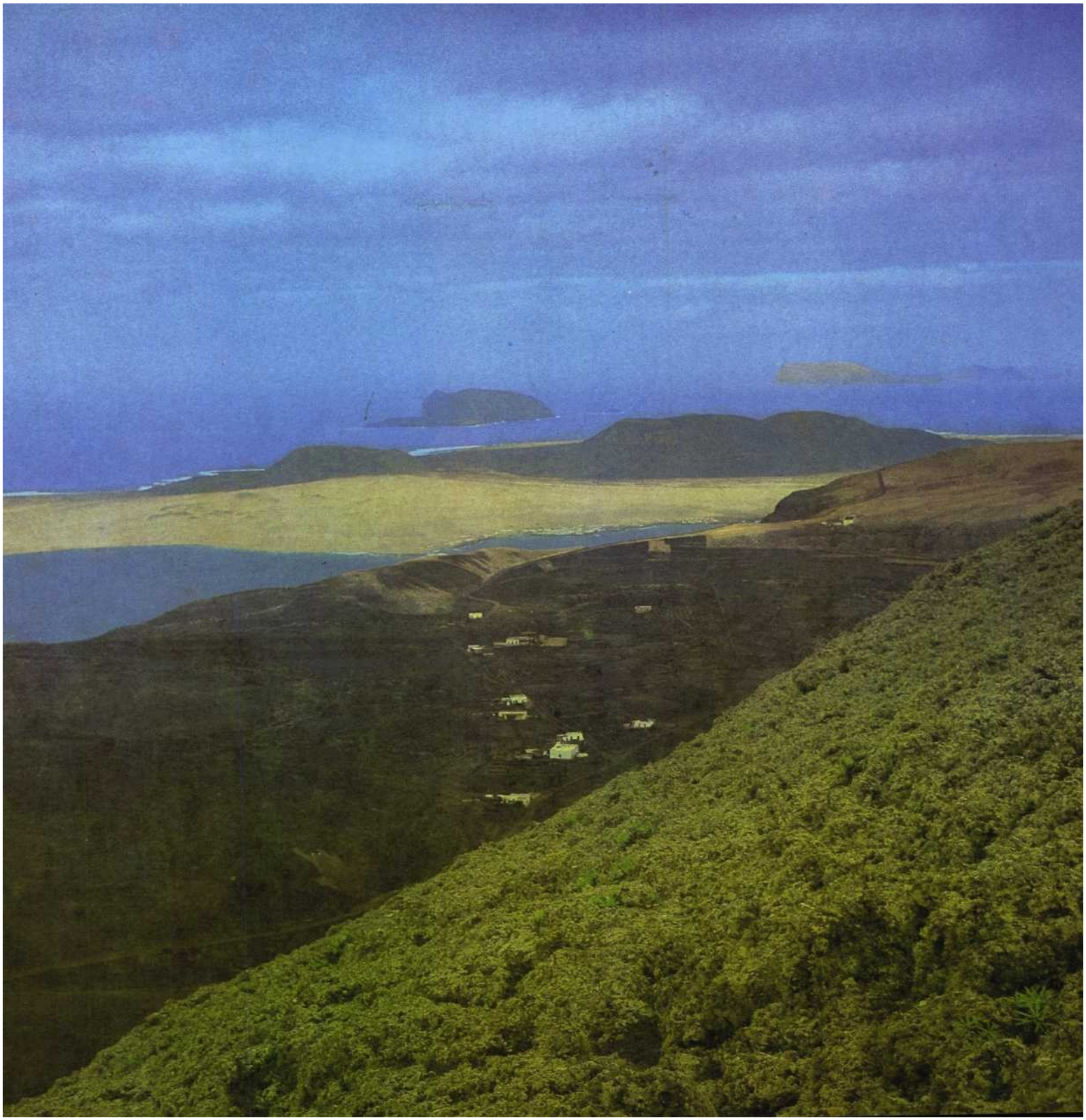

53. Hierro. Ţărmuri de fier şi singurătate.

54. Rîurile de lavă sub privirea geologului Telesforo Bravo.

55. Sabinul sau lupta cu moartea.

56. Torcătoarele, ca nişte Parce.

57. Privire de pe ţărm. In depărtare, conturul Gomerei.

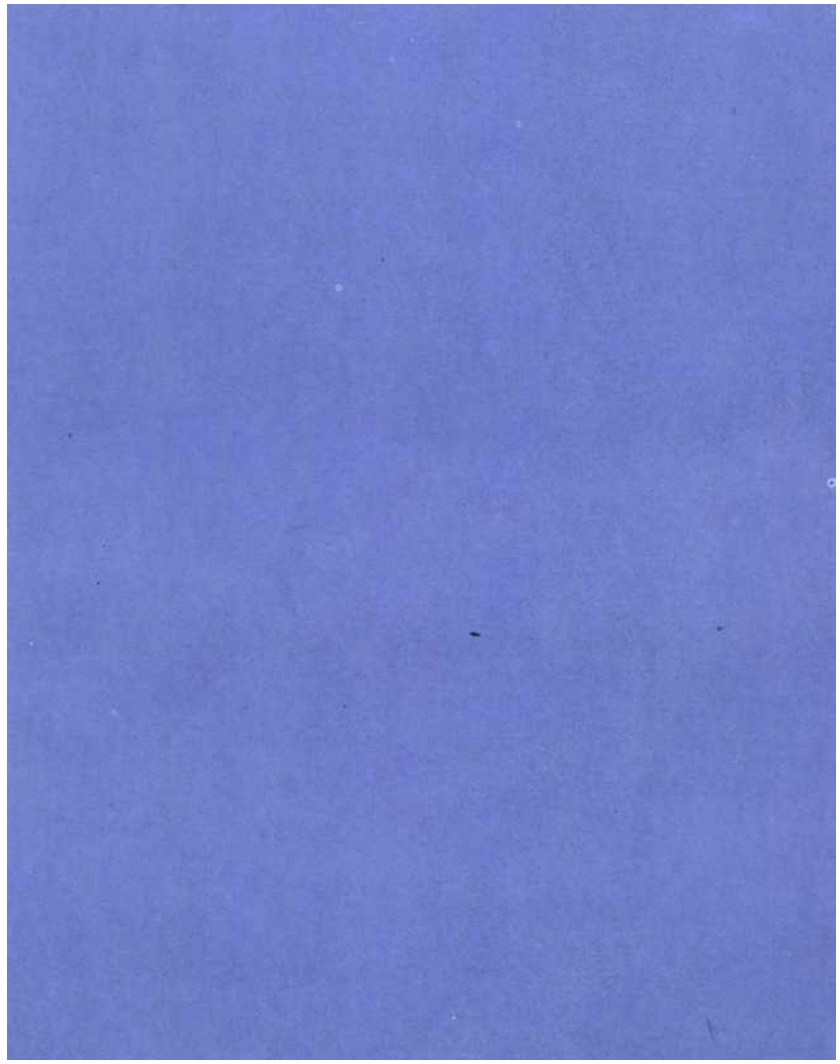

LA PALMA DE SAN MIGUEL

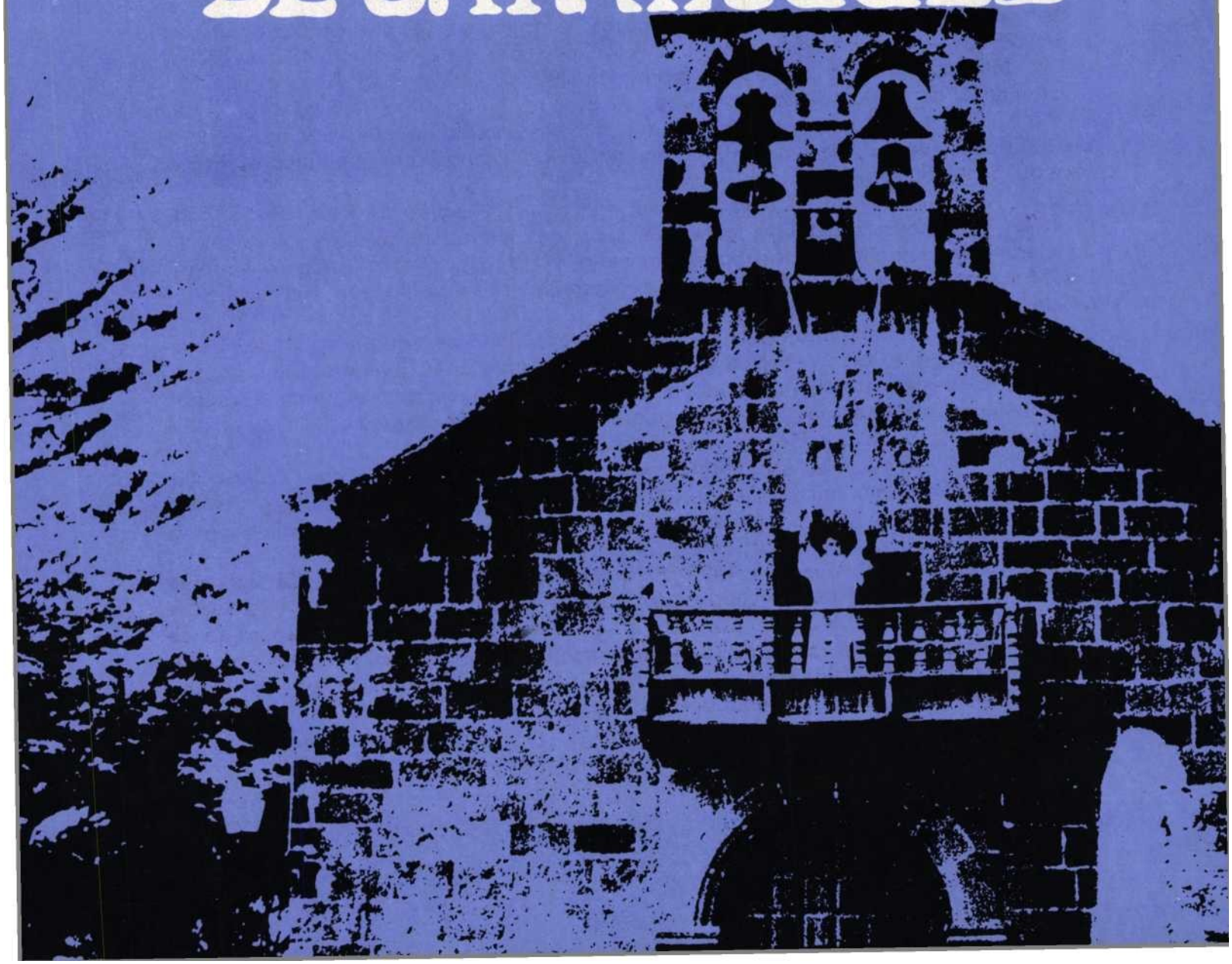

San Miguel de la Palma, ori numai *La Palma,* este insula cea mai verde din arhipelagul canarian. Impresionantele păduri seculare, mai ales de pin, au asaltat spaţiul ostil frunzei, fertilizîndu-l, obligînd parcă izvoarele să ţîşnească exact'de acolo de unde nimeni nu se aştepta şi aducînd păsările pentru a le însoţi murmurul.

Un crater, după cum susţin cei mai mulţi cunoscători — şi, în acest caz, ar fi vorba de cel mai mare crater din lume - ori o scufundare lentă a scoarţei, după părerea altor specialişti, a creat aici o uriaşă ,,căldare" *(Caldera del Taburiente),* unde se conservă, supravieţuind, arbori, plante, păsări şi animale mici, inexistente altundeva. Avînd 28 de km perimetru superior, cu înălţimi care urcă pînă la 2423 m *(Roque de los Muchachos)* şi o profunzime medie de 700 m, *Caldera del Taburiente* funcţionează ca o adevărată cameră de reanimare a naturii şi timpului pulverizat de mult, numeroase zone accidentate din adîncimea „căldării" rămînînd necunoscute de naturaliştii de azi, cei care nu au deprinderea. băştinaşilor de odinioară, cei ce treceau peste abisuri cu o simplă prăjină.

în ciuda verdelui, aici, în *La Palma, a* avut loc ultima erupţie vulcanică din Canare: în 1949, timp de o săptămînă, comoţiile subterane au vărsat pe craterul vulcanului San *Juan* imense cantităţi de lavă, acoperind totul în calea ei, pînă la ţărmurile localităţii Las *Manchas.* împreună cu lava, violenţa mişcărilor seismice făceau din insulă un fel de corabie prinsă de furtuhi.

Azi, la 30 de ani distanţă, paîmenii îşi amintesc doar de săptămînă aceea şi nu mai pot să-ţi arate lava: coborînd în Atlantic, ea a mărit acest teritoriu cu o suprafaţă apreciabilă, peste care mîna omului a aşezat mai întîi un strat de pămînt roditor, preschimbînd-o în cea mai fascinantă • plantaţie de banani. Miraculoşi, ei cresc pînă pe linia ţărmului, ca şi cînd ar vroi să asculte vuietul apei.

Proverbiali prin hărnicie şi ospitalitate, paîmenii ştiu că insula pe care trăiesc are forma perfectă a unei inimi, dar nu sînt ei cei ce au inventat zicala care circulă în tot arhipelagul — „Dacă vrei să rămîi neînsurat nu te duce în La Palma" —, ci frumuseţea fetelor.

Incepînd cucerirea La Palmei în 1492, la puţin timp după plecarea lui Columb spre America, Alonso Fernandez de Lugo a fost ruşinat luni în şir de dîrzenia băştinaşilor conduşi de regele lor, Mencey Tanausu. Prins şi trimis spre Spania, în speranţa că va fi convins să renunţe la luptă, Tanausu a murit — spun cronicile - „mai mult de tristeţe decît de foame", iar supuşii lui au continuat să lupte, ani în şir. La Palma fiind, alături de Tenerife, ultima cucerire.

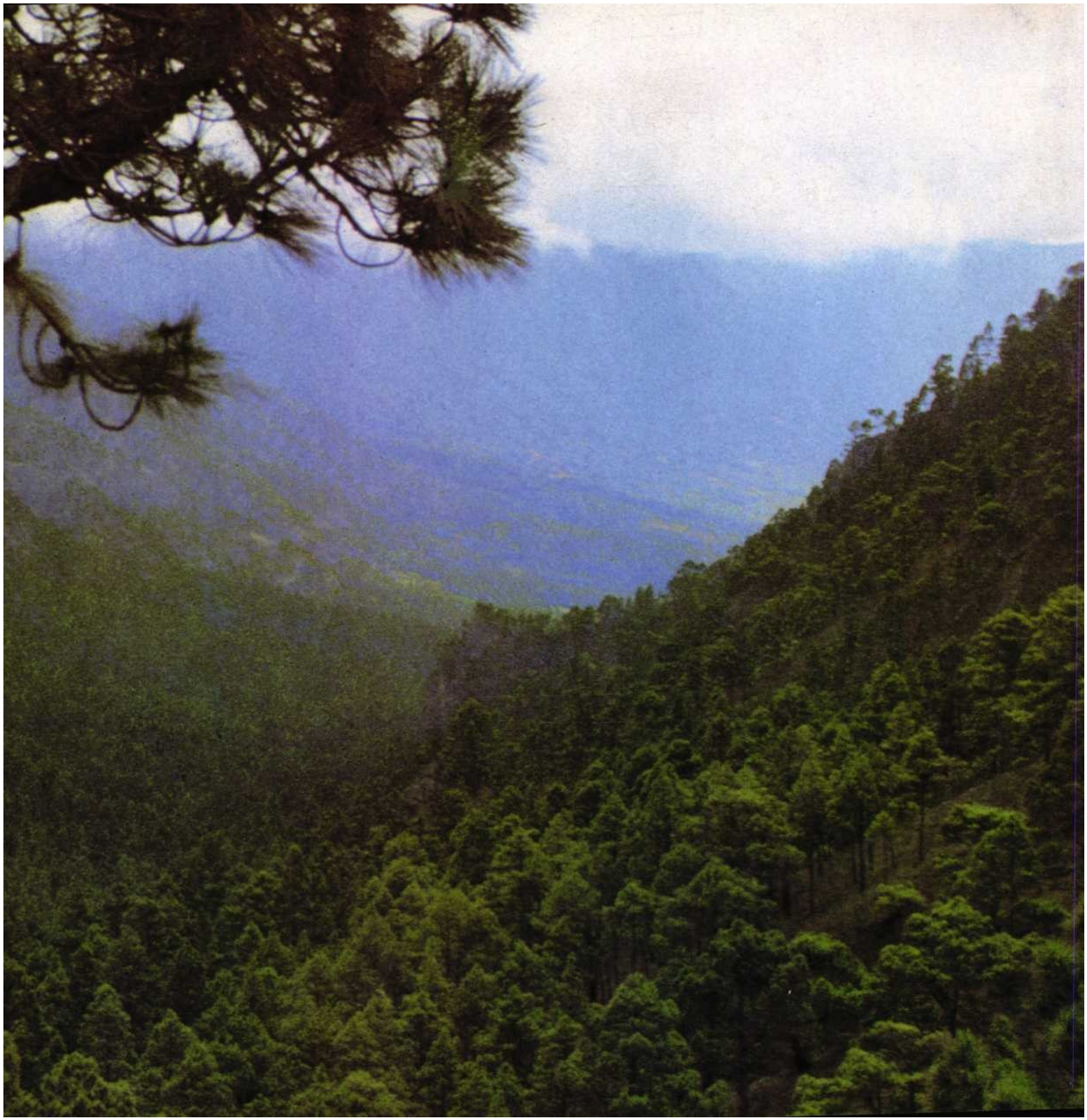

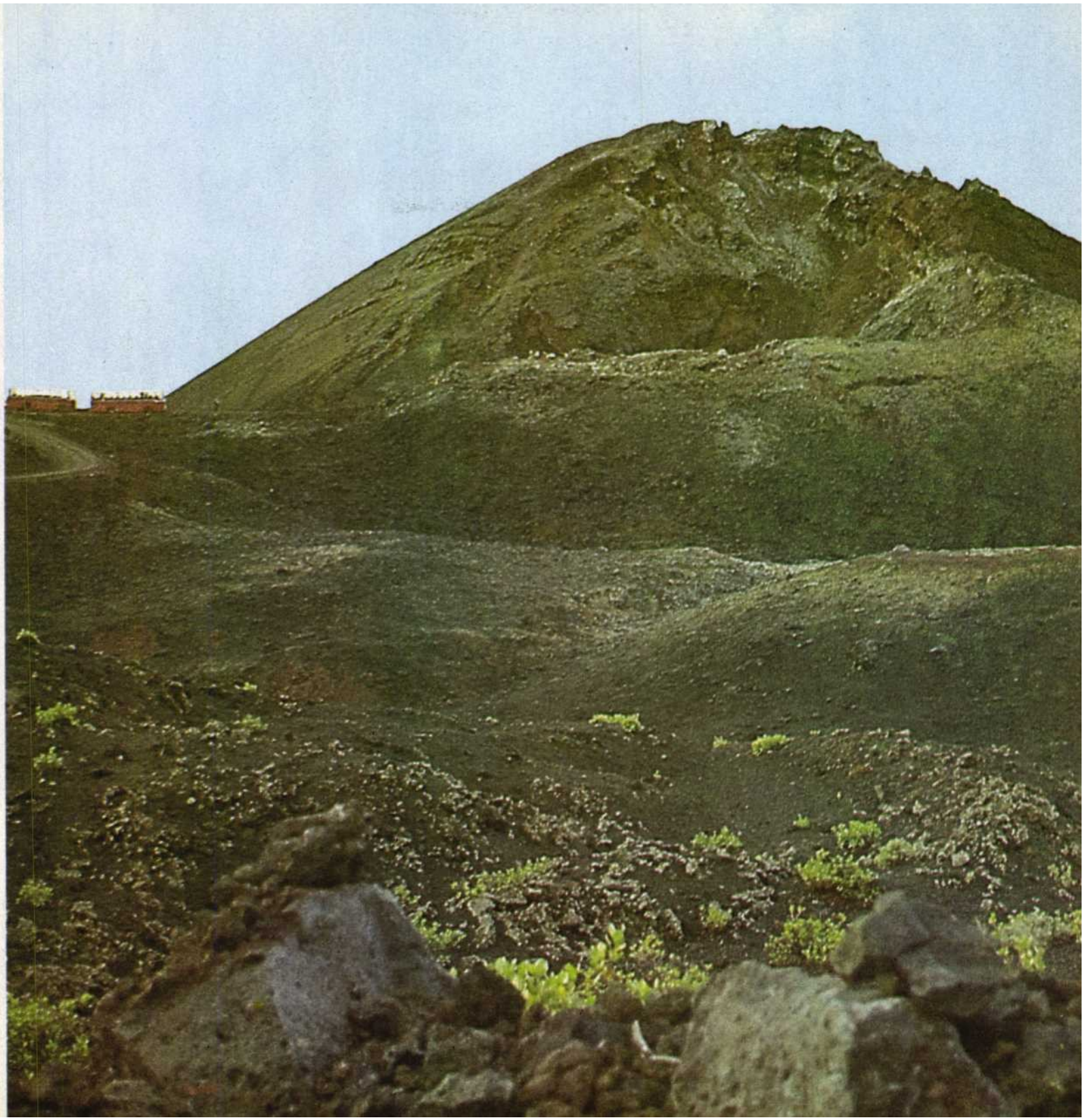

58. Santa Cruz de la Palma, capitală in La Palma.

59. Virgen de las Nieves.

60—61. Caldera del Taburiente, muzeu şi cameră de reanimare a naturii.

62. Vulcanul Teneguia.

TENERIFE

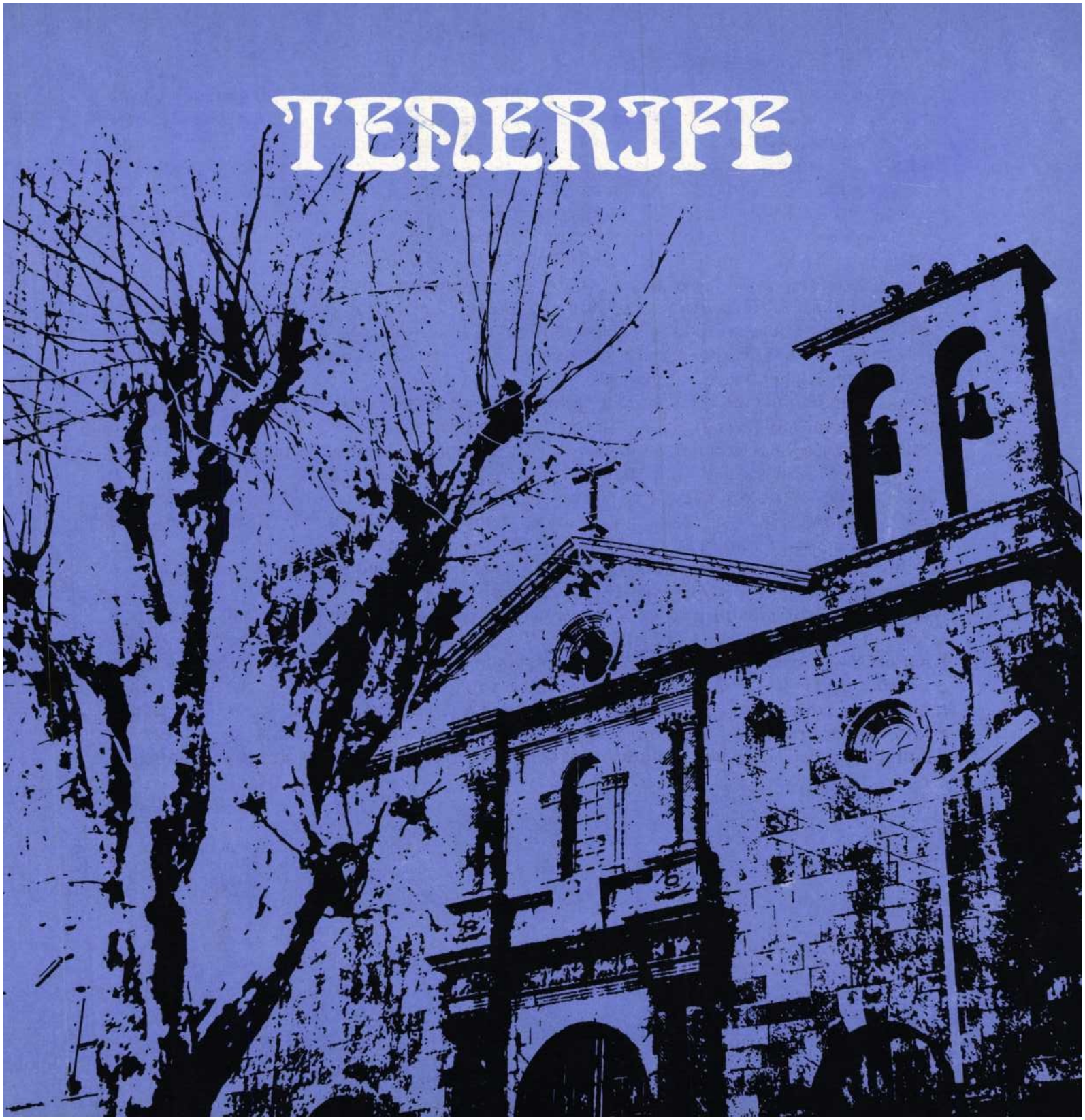

Cu verdele de paradis al *Orotavei* - după Humboldt, cel mai fertil pămînt din cite a văzut —, cu *Teide,* vulcanul al cărui con domină toate înălţimile Spaniei şi cu un oraş, *La Laguna,* fundat de însăşi cuceritorul insulei, Alonso de Lugo, unde clădirile şi străzile păstrează aproape neschimbată, lumina tragică a acelui prim timp colonial, *Tenerife* este pămîntul cel mai căutat de turiştii europeni. Pentru că niciunde nu se poate trece atît de repede de la oglinzile oceanului la o altitudine atît de mare (3760 m) şi niciunde natura nu oferă, atît de brusc, un peisaj atît de neaşteptat. De la nisipul fin al ţărmurilor, la frunza arborilor tropicali, de la flora climei temperate, la tăcerea pietrei, şi de la temeritatea unor plante şi ierburi care trăiesc strigînd toată viaţa după apă, la pustiul lavei, atît de nealterat de vreme, încît pare că ultima erupţie s-a petrecut cu o zi în urmă - totul îţi lasă impresia că *Tenerife a* fost făcută pentru ca omul să cunoască dintr-o dată întreg lanţul evoluţiei geologice a pămîntului.

Dar nu numai firul ierbii, nu numai arborii sînt nişte temerari, ci mai ales, omul, cel care a cucerit, palmă cu palmă, deşertul şi piatra, construind grădini suspendate pretutindeni acolo unde, perforînd bazaltul, a descoperit neştiute izvoare. încleştare dură şi fără pauze, din care tenerifenii par să fi învăţat o altfel de comunicare cu natura, toate sărbătorile lor fiind nişte impresionante ceremonii'ale comuniunii dintre suflet şi floare. Plină cu cele mai insolite evenimente, istoria na învăţat un mod aparte de a sta în faţa timpului, făcîndu-i mai fără grabă, mai pătrunzători şi mai deschişi dialogului cu lumea din afară. Nu pentru a-şi umple singurătatea, căreia îi rămîn statornici, ci dintr-o neabătută vocaţie a prieteniei.

Aici, la Acentejo s-a auzit ultimul cuvînt — *vacaguare* — cpstit de primii locuitori ai insulei în înfruntarea cu soldaţii lui Alonso Fernandez de Lugo. Aici, la *Santa Cruz de Tenerife,* şi-a pierdut gloria şi unul din braţe, amiralul Nelson. Aici, sub cenuşa vulcanică din *Llano de Ucana* şi *Canada de la Luna, se* spune că ar fi dispărut mulţi dintre primii republicani care s-au opus instalării franchismului. Aici, în *Orotava,* oamenii se adună odată pe an pentru a construi împreună din florile cele mai frumoase, direct pe asfaltul străzilor, cele, mai impresionante covoare pe care le-am văzut vreodată.

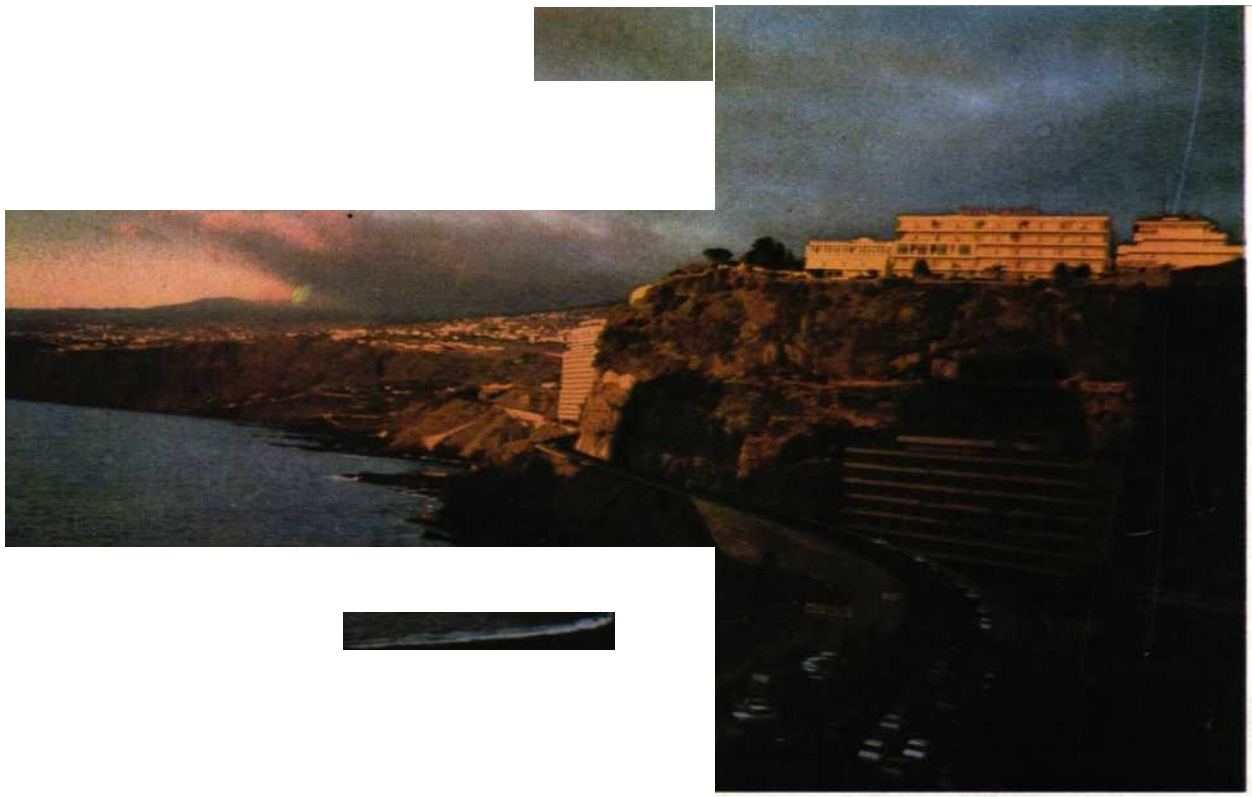

64

65

66

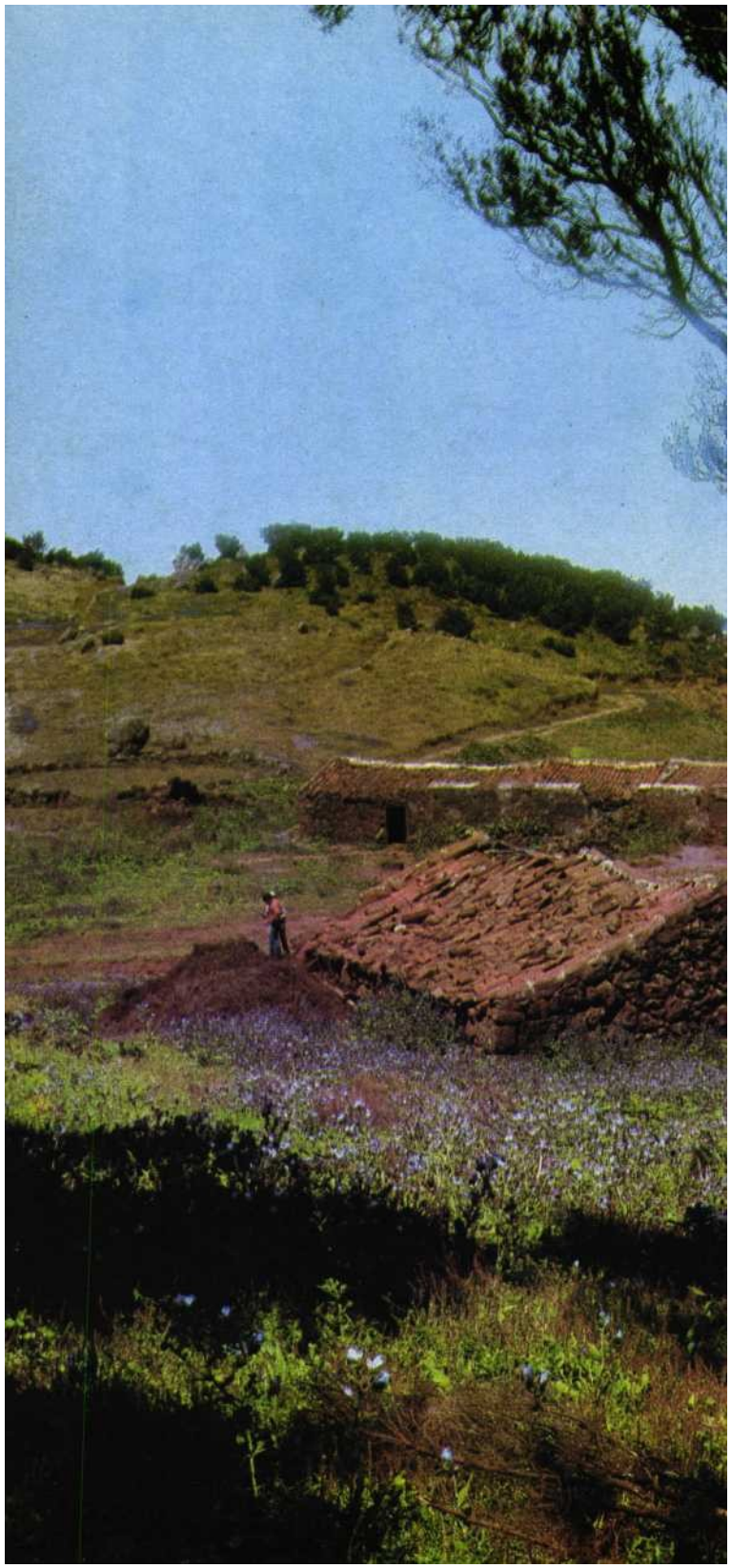

71

72

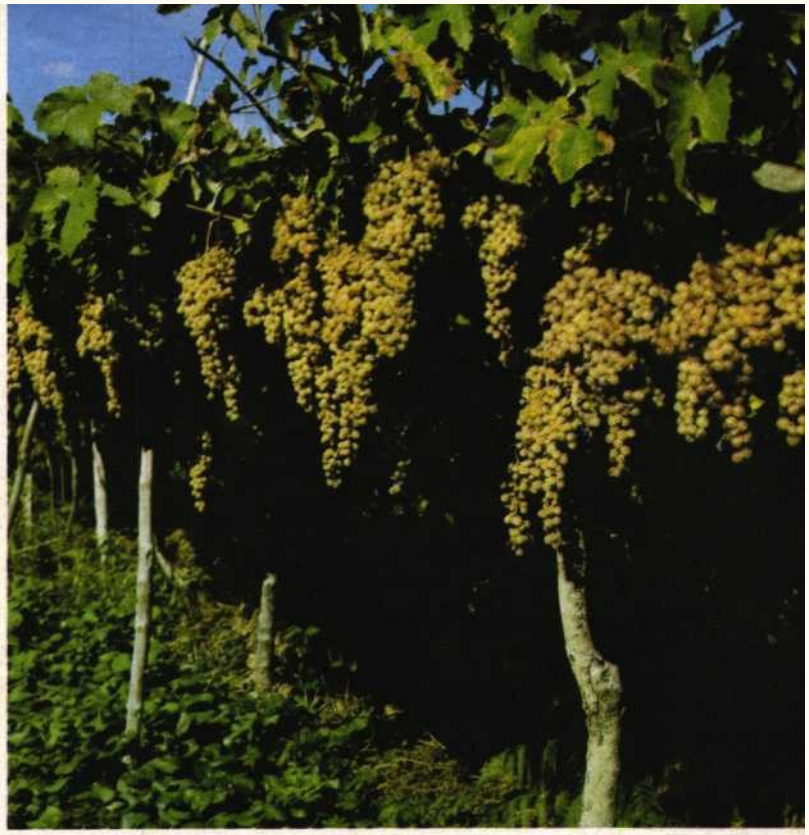

73

Ո v
V ' . s
* * t -1 î&#_\ 2 ~K
*».w

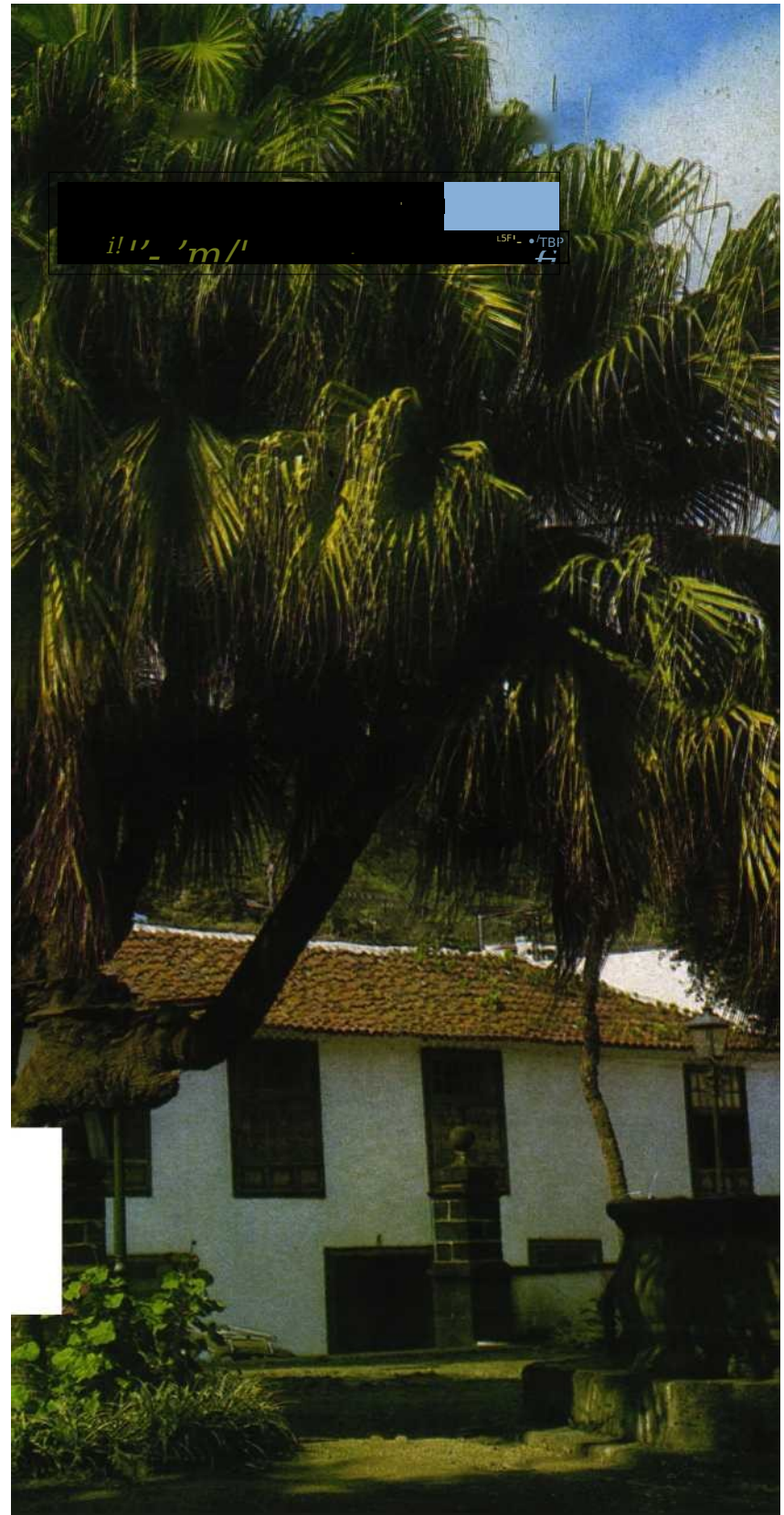

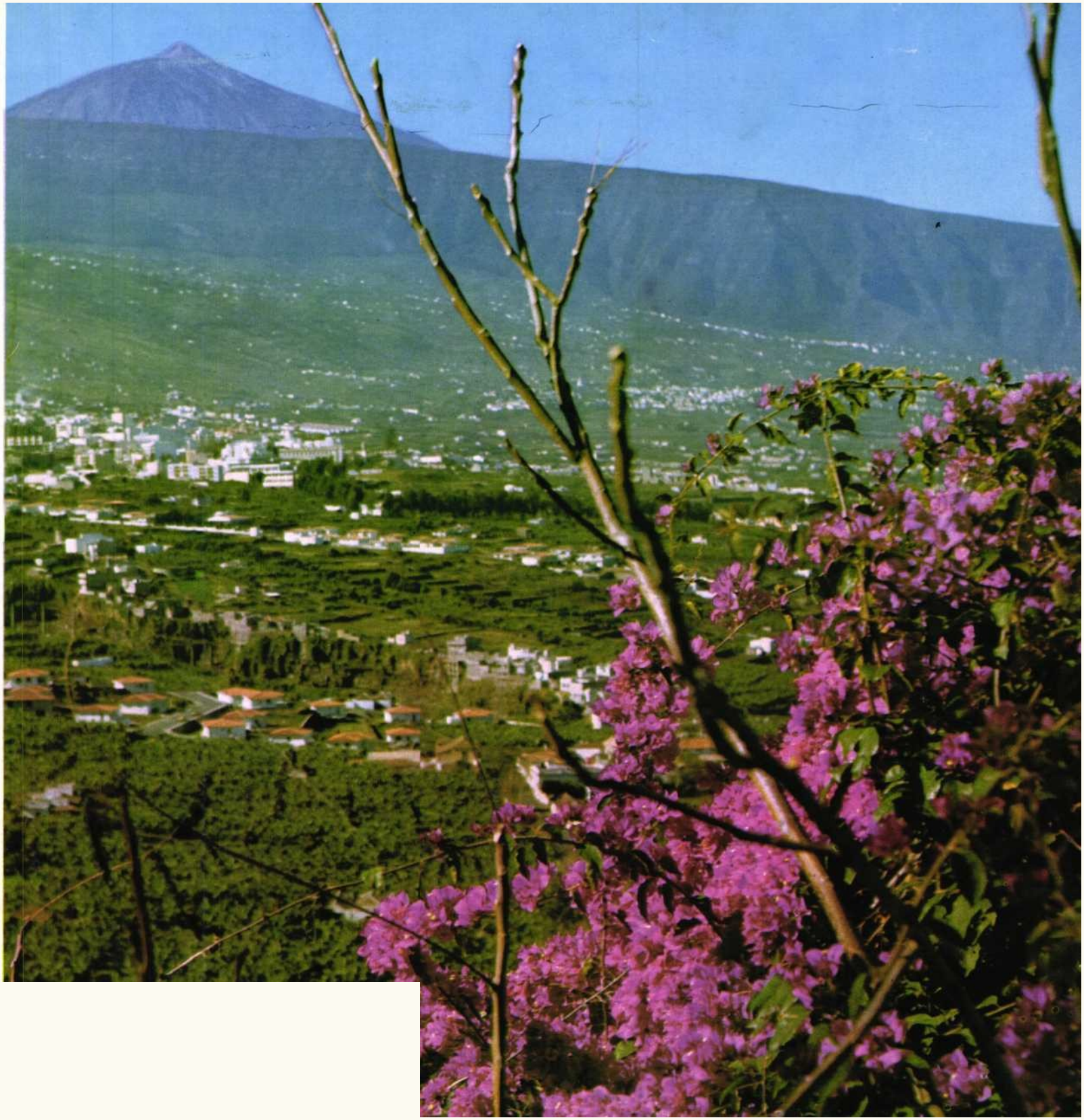

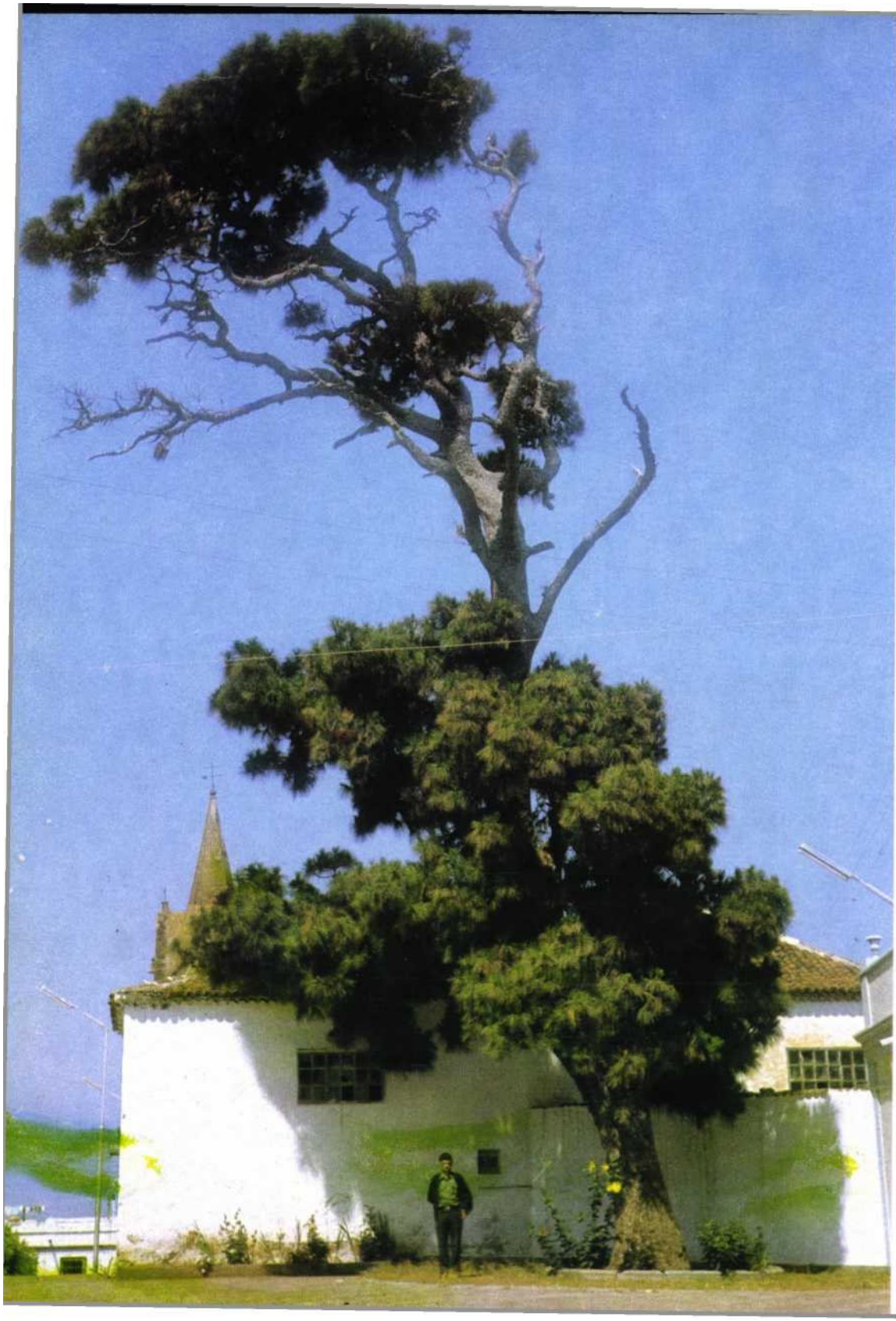

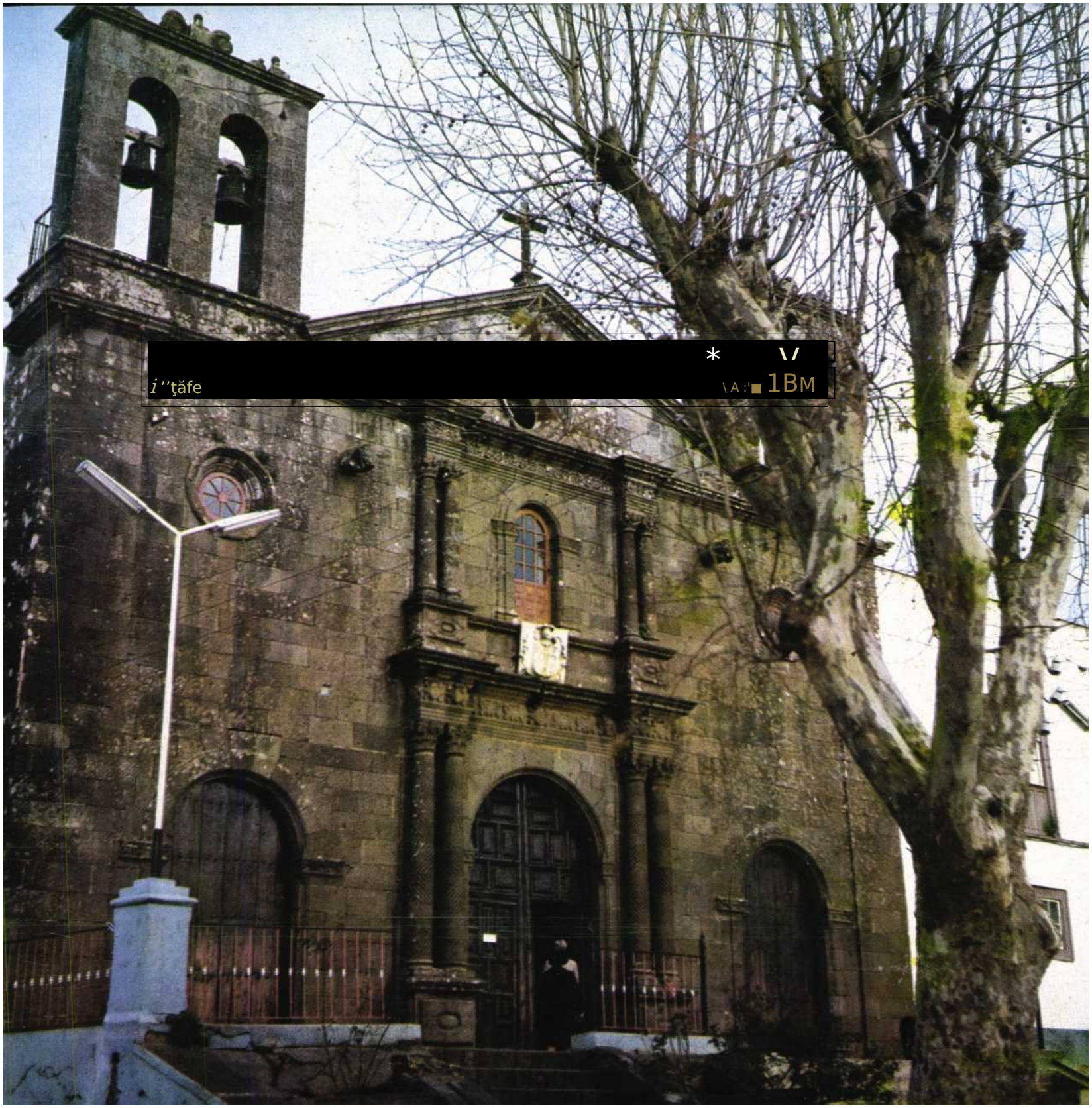
* \/
i''ţăfe
\A :'■ 1BM

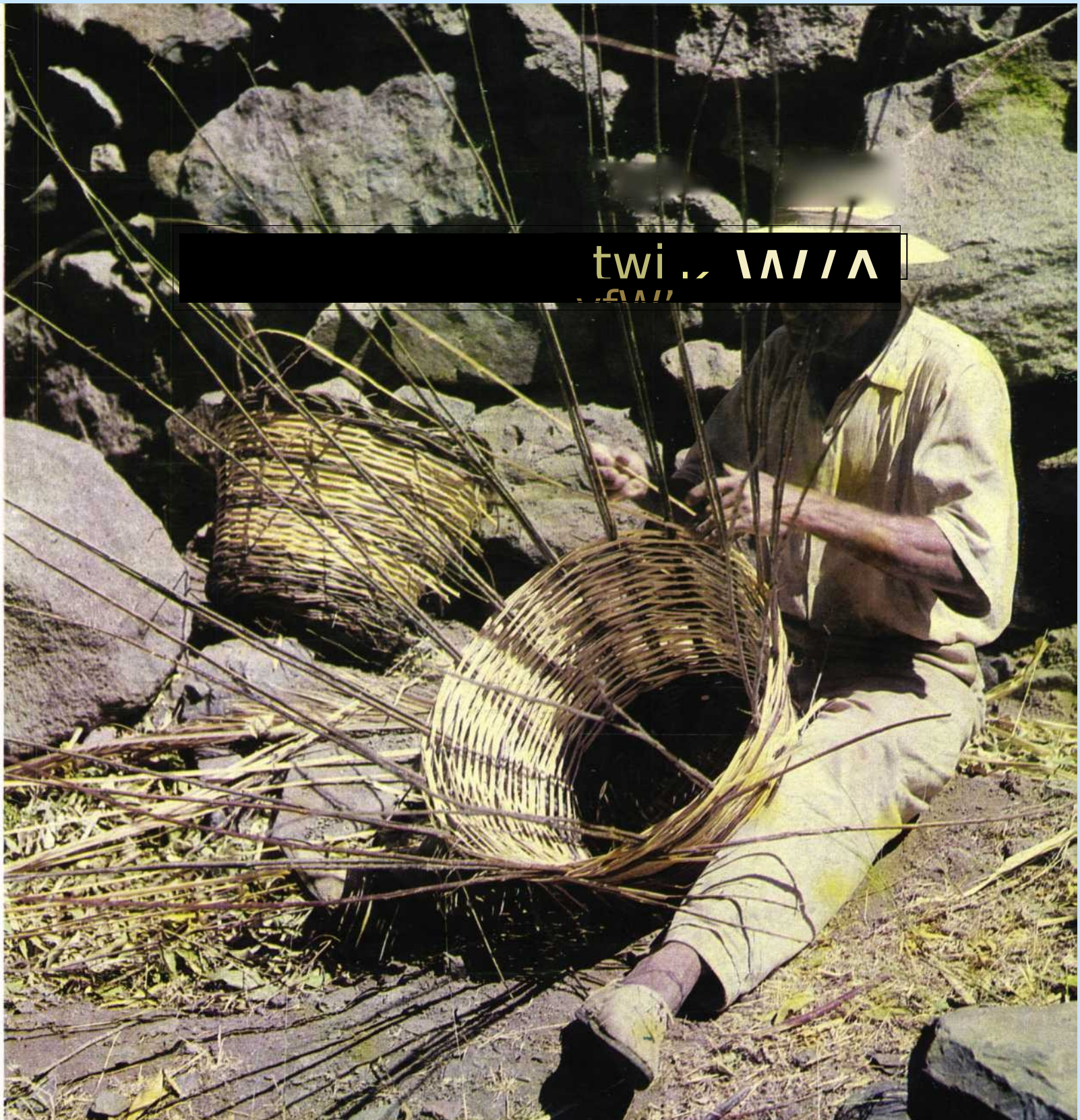

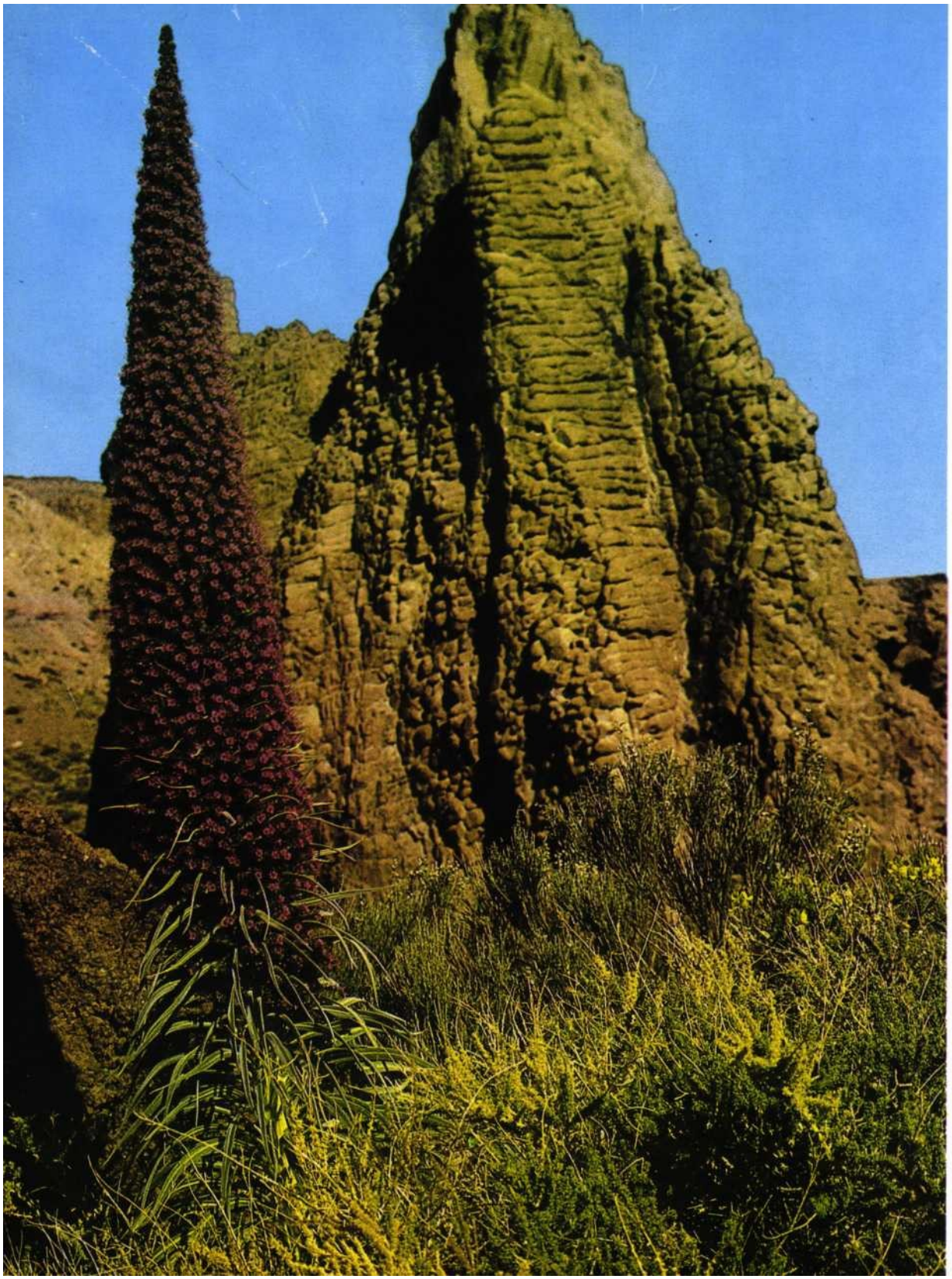

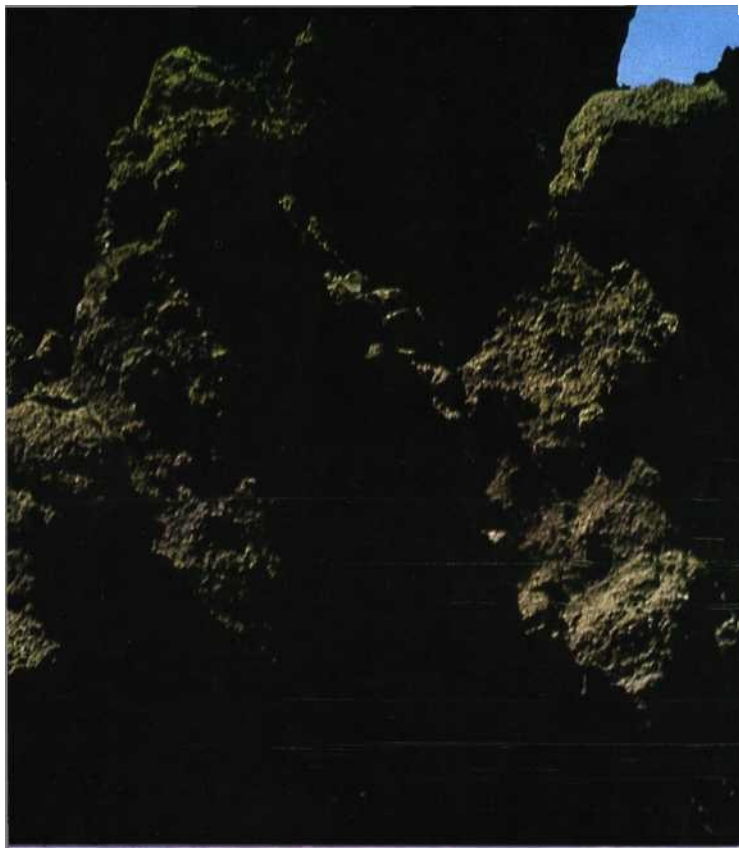

86

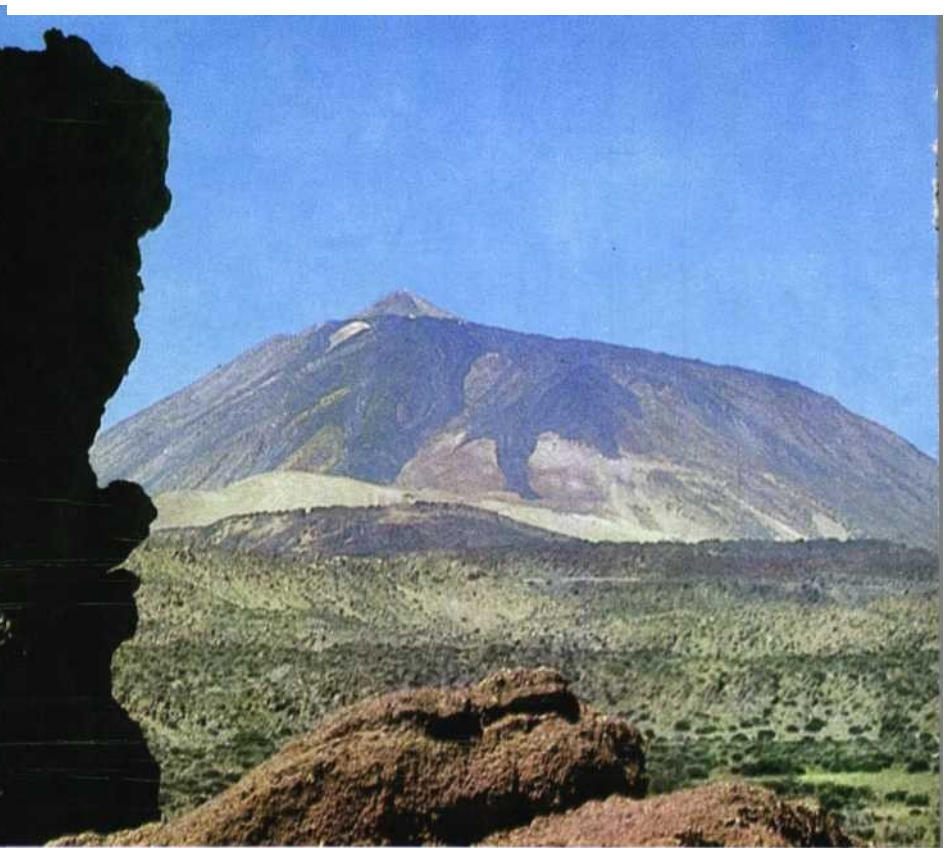

87

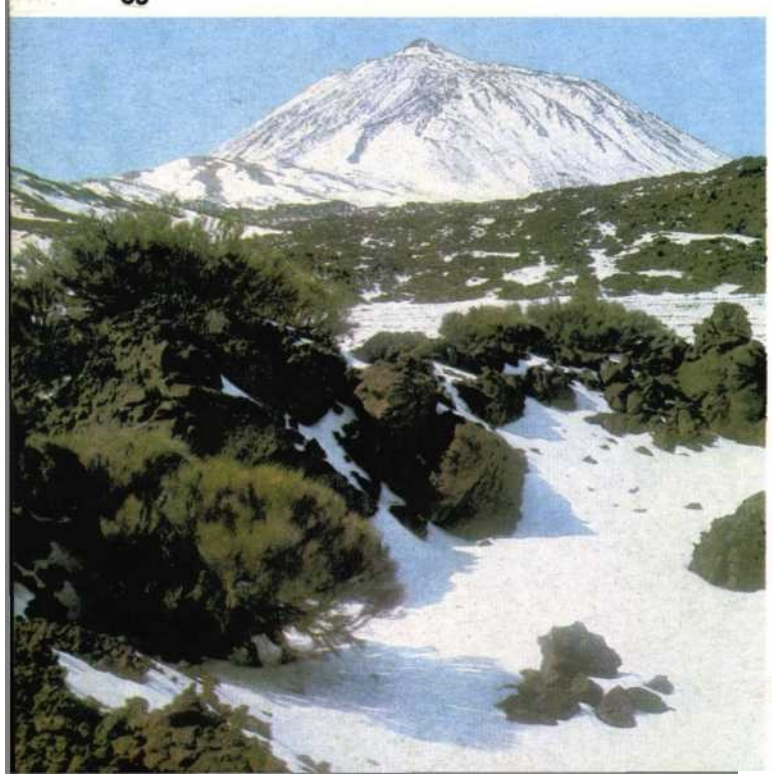

88

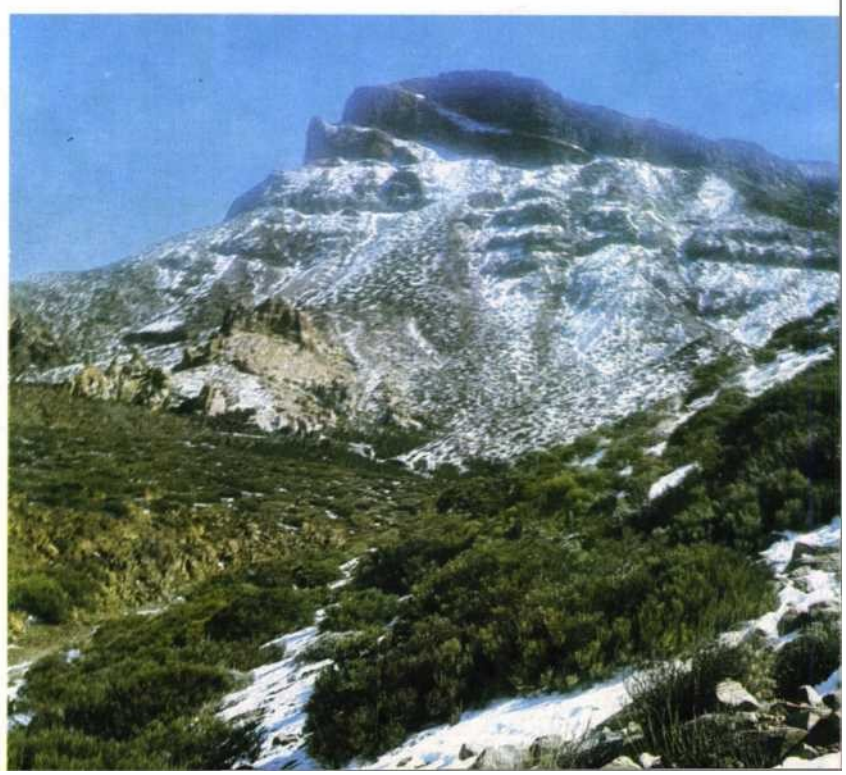

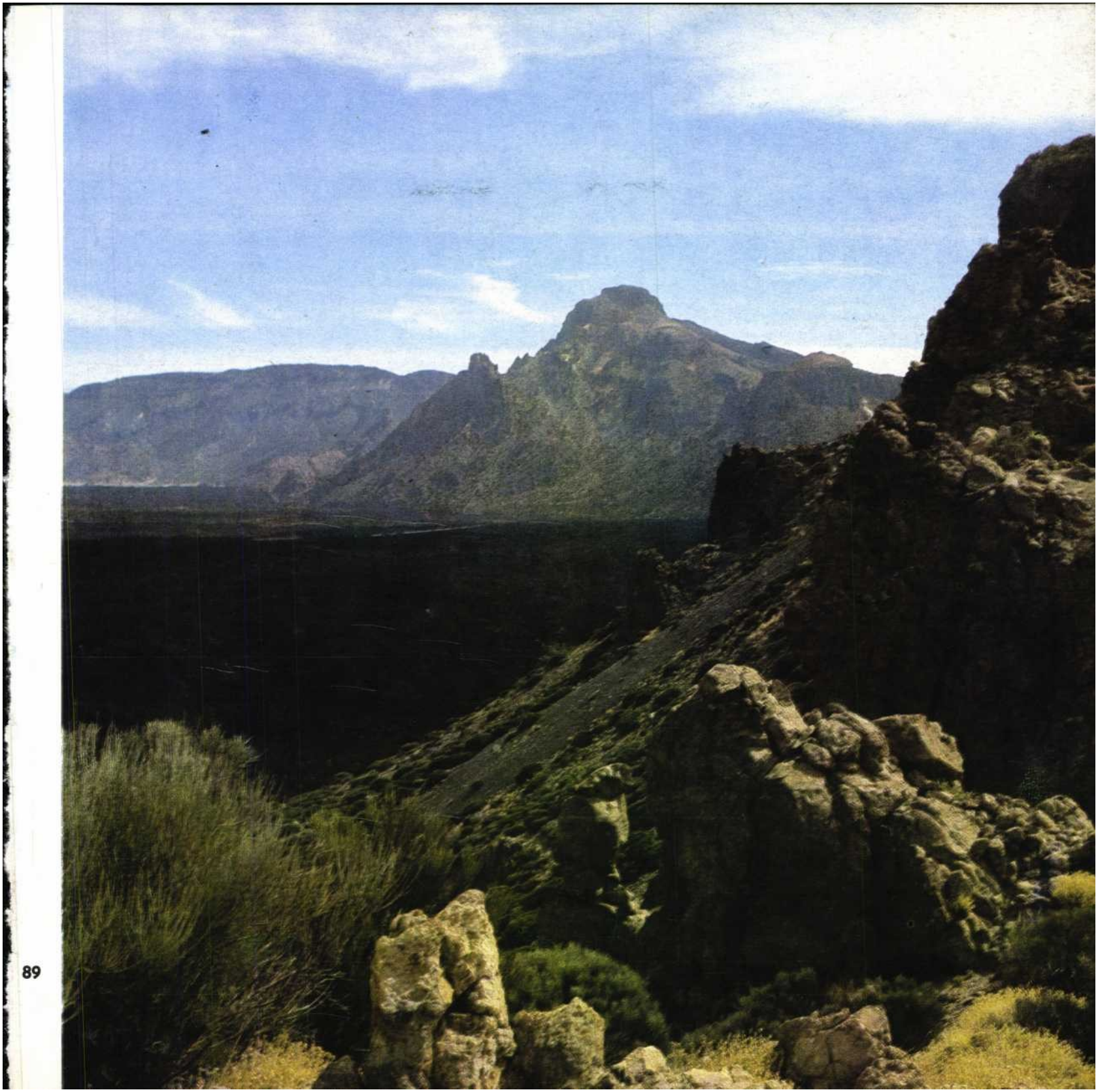

-<Tj
MB^- + '■ tf ?
LW
v..
^42^
w-ti 'v y \

92

93

94

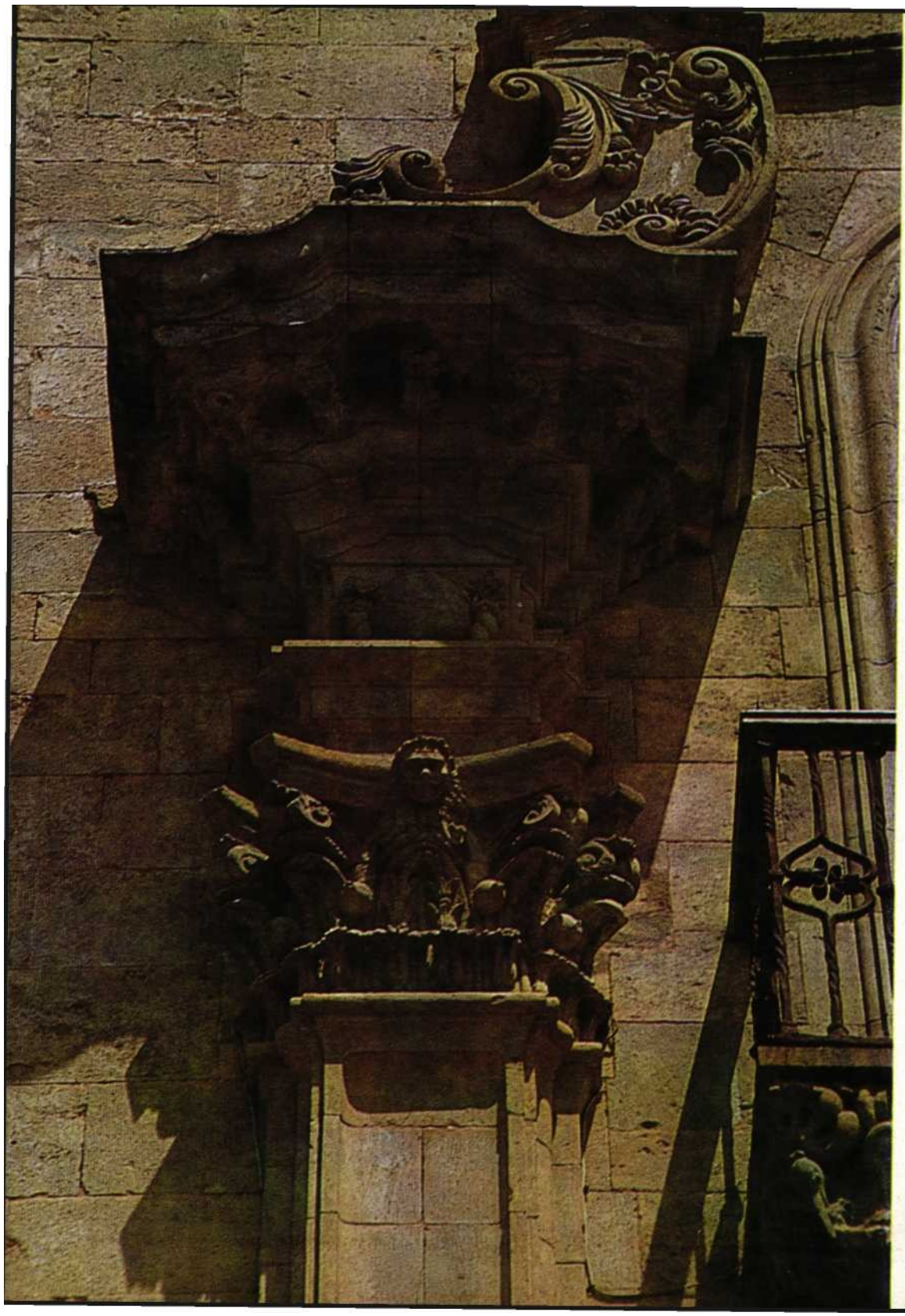

95

96

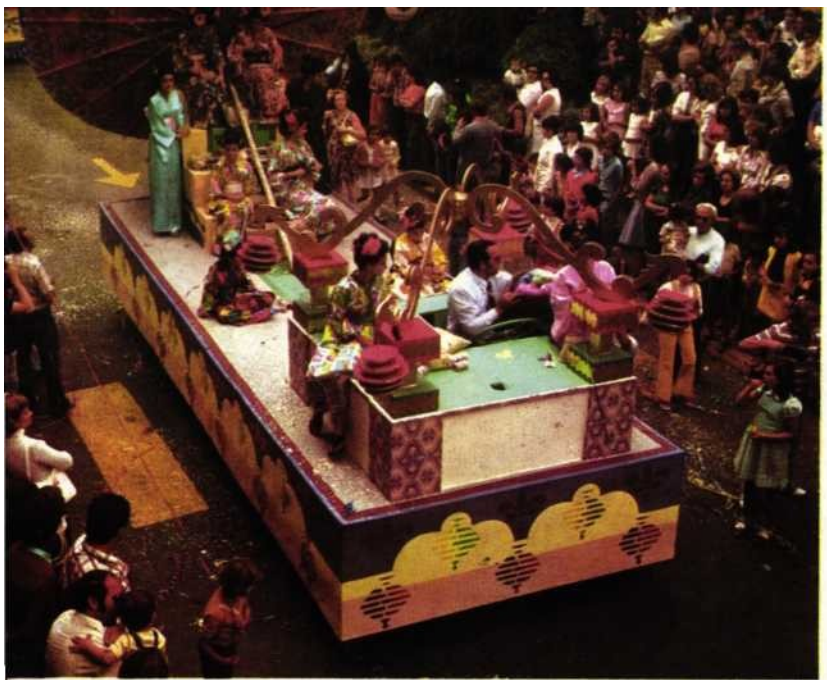

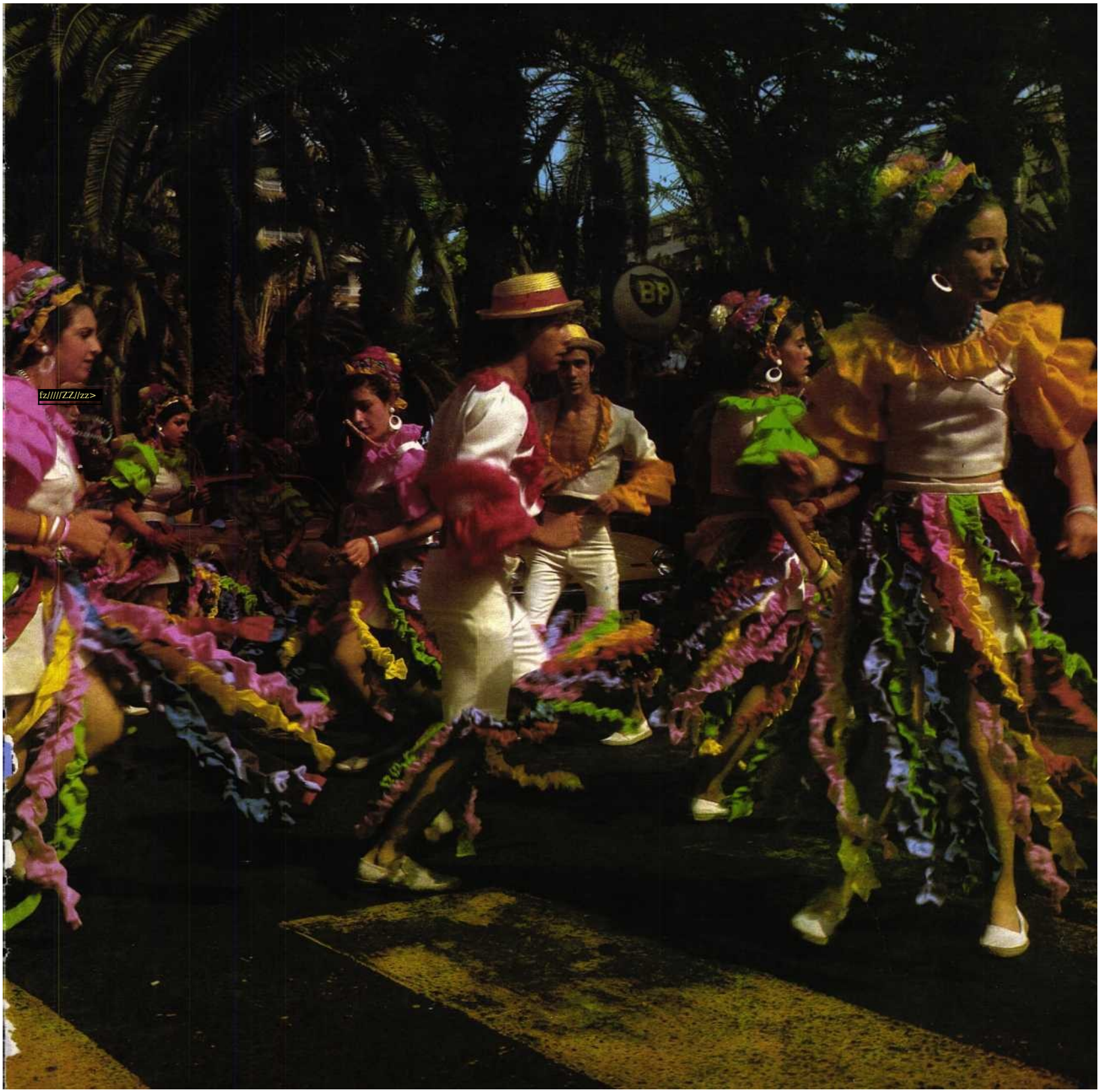
BP

63—64—65. Tenerife. Puerto de la Cruz.

66. Orhidea de foe.

67. Peisaj la Acentejo.

68. Casa în care s-a născut Viera y Clavijo (1731—1813), autorul celei mai complete istorii a arhipelagului canarian.

69—70. Valea Orotavei.

71. Casă în Icod de los Vinăs.

72—73. Strugurii şi teascurile pentru, vin.

74. Arborele **drago** din Icod de los Vinos.

75. Palmierul candelabru.

76. Castelul Garachico.

77. Orotava supravegheată de vulcanul Teide.

78. Acentejo. Pinul sub care Alonso de Lugo a semnat pacea cu locuitorii insulei.

79. Tacoronte.

80. Drago din La Laguna.

81. Industrie locală.

82. Privelişte din Las Canadas. Piatra şi floarea de tajinaste.

83. Observatorul astofizic din La Izana (2 000 m altitudine).

84. Copacii mor în picioare.

85. Triumful naturii.

86—87—88. Vulcanul Teide (3 760 m altitudine) şi trecerea anotimpurilor.

89. Llano de Ucana.

90. Zăpezi şi flori.

91. Castanul din Aguamansa.

92—93. Port popular din Tenerife.

94. Tinerii din Orotava pornesc spre carnaval.

95. Capitel în Orotava.

96. Covor de flori.

97—98—99. Carnaval în Puerto de la Cruz.

DESPRE INSULE ÎNCHIPUITE SAU REALE $1 DESPRE

INSULELE CANARE

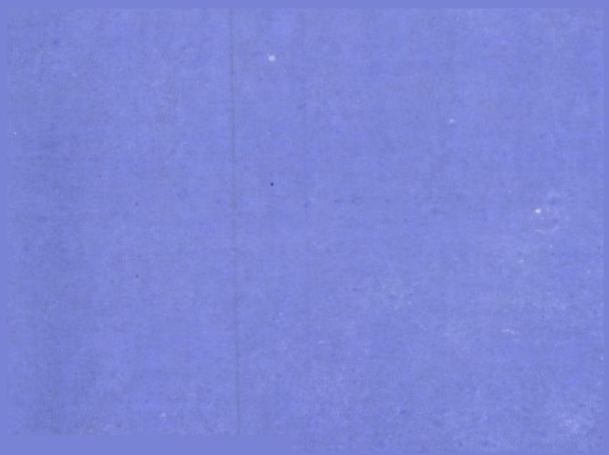

REALE SI ÎNCHIPUITE

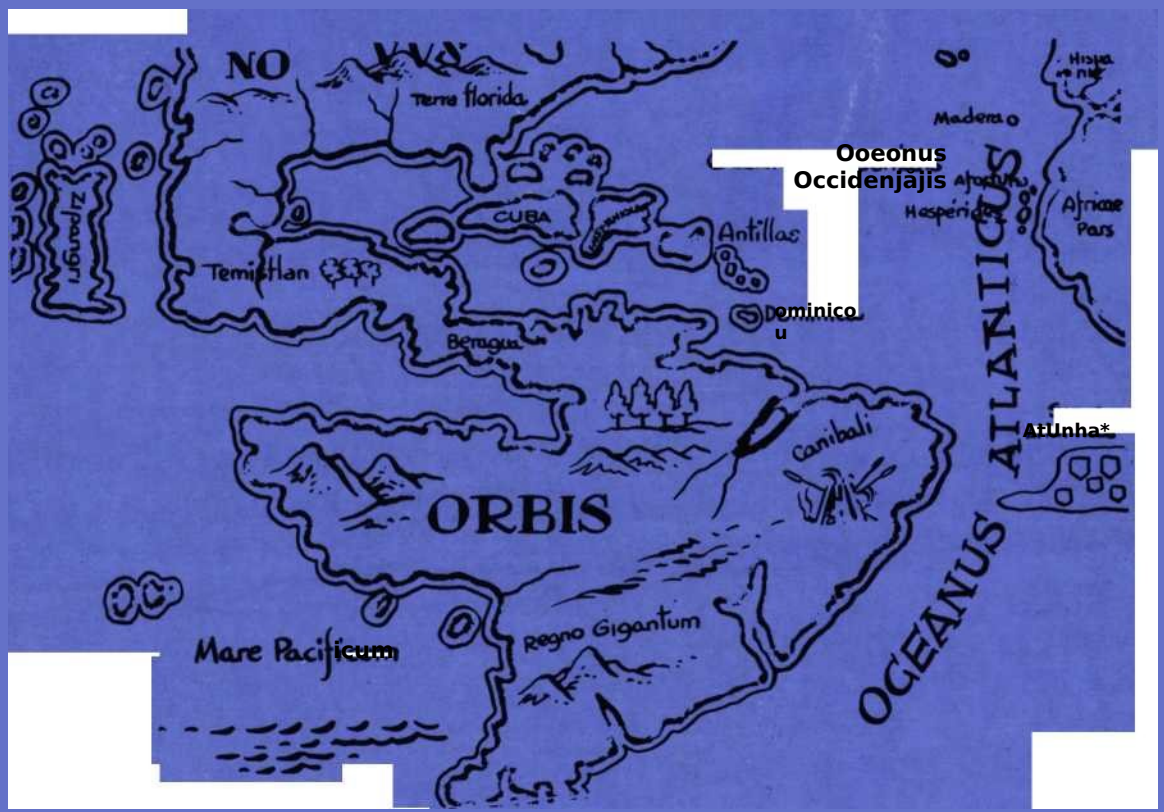
NO
Terra florida
Madera
Ooeonus
Occidenjajis
Hesperides
Africae Pars
CUBA
Antillas
Temistlan
Dominico
u
Bemagua
ATLANTICUS
Canibali
AtUnha*
ORBIS
Regno Gigantum
Mare Pacificum
OCEANUS

Insulele au fost mai întîi o închipuire, o dorinţă. Dorinţa unui corăbier rătăcit pe cîmpia fără de sfîrşit a mărilor, atunci cînd iarba sărată a valurilor, ispitindu-l prea mult cu foşnetul ei, l-a dus mult prea departe de ţărmurile de unde plecase. Nemaiexistînd întoarcere, ci doar speranţă, corăbierul a visat, ori şi-a închipuit un pămînt, un alt pămînt, la marginile căruia să-şi coboare ancora, să-şi astîmpere foamea şi să-şi scuture oboseala trupului chinuit.
Nemăsurată era întinderea mării şi fără timp măsurat i-a fost plutirea pînă la ţărmul visat, ori închipuit. Şi, poate tocmai de aceea, fără măsură i-a fost şi fantezia cu care şi-a construit pămîntul dorit, înzestrîndu-l cu tot ceea ce avusese mai bun cîndva şi cu tot ceea ce-şi dorise să aibă. Fără să pregete, l-a făcut mult mai roditor, i-a făcut păsările mult mai frumoase, rîurile mult mai limpezi şi i-a înzestrat arborii cu funcţii neîmplinite pe ţărmul desprinderii, visînd ca aceştia să-i poată da umbră, apă de băut, pîine şi fructe, între acestea, neapărat, fructe de aur şi nestemate.
Aproape niciodată corăbierul nu şi-a închipuit insulele fără de oameni, asemenea lui. Şi-aproape întotdeauna oamenii aceştia erau mai buni, mai drepţi şi mai cinstiţi decît cei pe care-i cunoscuse. Pentru că nicicînd omul n-a crezut că e singur pe lume şi de fiecare dată a căutat perfecţiunea, binele, echilibrul.
Intuind, poate, că unele animale ar fi învăţat cruzimea de la oameni, le-a exclus din teritoriul unde visa s-ajungă pe cele deprinse cu răutatea, prădarea şi pînda, neuitînd ca la fel de absent să fie şi veninul şarpelui.
Nemăsurată, fantezia lui nu s-a putut, însă, rupe cu totul de lucrurile urîte şi cîteodată insulele visate s-au transformat în împărăţii ale monştrilor întruchipaţi prin datele misterioase ale unei zoologii vegheată de mituri şi de zestrea unor superstiţii mai vechi parcă decît omul însuşi. Nu există, totuşi, decît foarte puţine astfel de regate ale răului şi dacă scrutăm îndelung literatura lumii de pretutindeni, suma lor nu trece dincolo de zece degete. Există, în schimb, zeci, sute de împărăţii insulare construite cu fidelitate după gîndurile bune şi sentimentele frumoase — atîtea cîte sînt — ale firii omeneşti, nelipsind dintre acestea insulele miraculoase ale iubirii adevărate şi vieţii fără moarte. Nelipsind niciodată obiectele de progres ale omului, cele pe care reuşise să le descopere, să le inventeze sau doar să le proiecteze imaginea ca pe o prelungire a mîinii. Astfel că, mai întotdeauna, teritoriul închipuit al insulelor se află, sufleteşte şi ideatic, cu cîteva degete mai sus decît împărăţia terestră pe care o cunoscuse şi de care se desprinsese subjugat de

nemărginire.

Nu întotdeauna corăbierul a ajuns la ţărmul dorit. Dar de fiecare dată, în locul celui coborît sub iarba sărată a valurilor, a venit altul, continuîndu-i visarea. Uneori însă, tot parcurgînd paginile literaturii de pretutindeni, am început să cred că au existat şi corăbieri care nu s-au rătăcit cu adevărat, pentru că nu s-au desprins de ţărmuri decît cu închipuirea. Ei au reuşit, în felul acesta, să plutească mult mai departe decît primii, iar pămînturile închipuite de ei sînt şi ele mai rodnice, mai de necrezut, mai fascinante. Trăirea nu mai este însă participativă, emoţia descoperirii e mai puţin directă, iar singurătatea e doar mimată. Nu ne este deloc greu să-l auzim pe unul dintre aceştia monologînd, la ţărm, în faţa cîmpiei fără de sfîrşit, ori mai departe, în faţa valului imaginar:

lată-mă singur, numai cu o vîslă.
Şi se va face noapte. O simt cum vine
rece şi deasă, ca o pîslă,
în mijlocul mării făcută de mine.

Nu mai văd pămînt, nu mai aud lume, vorbind sau blestemînd, ca altădată.
Nu mai ştiu unde-i nord, unde-i sud. Nici un nume nu mai are carne, nici suflet să bată.

Foşnetul arborilor e de mult numai închipuire, nici păsări nu s-aud, nici corbi: i-alungă ceaţa. Rechinii, doar, torpile negre, vin din nesfîrşire, cercetîndu-mi pe rînd curajul, sîngele, viaţa.

Numai cerul, cerul e plin cu stele,
e plin cu arbori, cu păsări, cu lume. Cu toate absente acum pînă şi din visele mele.
Şi nici un rechin pe cer să treacă nu poate.

Transferată sus, între constelaţii, lumea închipuită a insulelor avea să revină mai apoi, cu datele de acolo, între datele de jos şi fanteziei omeneşti — nici nu există alta - iarăşi nu i-a fost deloc greu să facă din insule o cumpănă între pămînt, apă şi cer, un univers în care animalele au putut să vorbească, iar oamenii au reuşit să se întreţină, într-un dialog de la egal la egal, cu zeii. în tot acest timp - a cărui durată,

spre norocul nostru, nu,o vom cunoaşte niciodată — insulele adevărate, la care corăbierul încă nu ajunsese, îşi duceau viaţa lor, visînd poate alte insule, dar nevisînd, parcă, posibilii corăbieri.

3

E dificil să. stabilim, azi, cărui popor i-au aparţinut prima dată, în închipuirea şi neînchipuirea sa, insulele. Egiptenii par să-şi fi construit de la începutul istoriei lor corăbiile, dar le-au împărţit gloria plutirii cu corăbiile deşertului, cămilele, căci şi deşerturile sînt tot o mare. O mare în care oazele îndeplinesc funcţia insulelor, dorite uneori cu mai multă tărie şi, în orice caz, cu sporită credinţă. După ei, fenicienii sînt cei dintîi care au încercat cele mai lungi desprinderi de la ţărmuri, însă, aşa cum vom vedea mai încolo, călătorind dintr-o parte într-alta, destinul lor are ceva de fluture antic, menit să polenizeze civilizaţia ţărmurilor mediteraneene şi să se ferece mai apoi într-un mister al trecuturilor, gogoaşă de purpură din care n-aveau să mai ţîşnească aripi, nici pînze de corabie. în urma lor au venit grecii, primii greci, cei care ne lasă impresia că au locuit mai mult pe mare şi au venit la ţărmuri doar pentru a-şi însemna, prin temple şi statui, singurătatea din nesfîrşitul ierbii sărate a valurilor. Nici romanii, puţin după aceea, nu vor rămîne mai prejos, celebre fiind în istoria lumii corăbiile lor cu gîturi lungi, ca nişte lebede pornite în cîrduri să dilate întinderea imperiului. întîlnind-o pe Cleopatra, cea care naviga avînd pe catarge purpura feniciană, ei vor învăţa şi plutirea în deşerturi şi, oameni practici, nu vor mai visa, mult timp, insule.

Dar aceste neamuri n-au fost singurele care au ştiut ce înseamnă plutirea pe nesfîrşitul mărilor. Căci dacă omului i-au trebuit mii de ani pînă să ajungă la gîndul abstract, atît de frumos, cel care l-a ajutat, atunci cînd a vrut să-şi imite mersul, să descopere roata, plutirea - şi, deci, corabia — copiată direct din natură, din trunchiul de copac prăbuşit în valuri, a fost o descoperire de la începutul începuturilor. Nu toate popoarele de demult au avut roata, dar toate, absolut toate, pe mare sau pe fluvii, au cunoscut corabia.

Să ne amintim, tot în lumea europeană, de etrusci, cei despre care cu cit aflăm mai multe cu atît ştim şi înţelegem mai puţine lucruri. Desprinşi din ţărmurile asiatice de mijloc, cu vreo cinsprezece secole înaintea erei noastre, ei au venit în cîmpia toscană unde, după ce au construit o civilizaţie splendidă, au coborît sub iarbă, în tumulii de piatră, definitiv, nu înainte de a fi lăsat pe pereţii acestora, în relief sau pictate, obiectele fundamentale ale istoriei şi existenţei lor. Cerveteri, mai ales Cerveteri, este azi mărturia mută a vieţii lor, de-o parte şi de alta a Drumului fără întoarcere, fiecare tumul sau mormînt fiind altceva: tumulul celor cinci scaune, tumulul

sarcofagelor, tumulul inscripţiilor; al capitelurilor, al pilaştrilor, al reliefurilor. Şi între ele, tot aici, în acelaşi cartier al necropolelor, Banditaccia, *tumulul corăbiei,* mormînt cu cinci camere de piatră, una din ele cu o frumoasă cornişă şi avînd pe perete silueta corăbiei. Ştearsă pe jumătate, e parcă mai adevărată şi mai întreagă: pasăre vie a mărilor neştiute, plutind şi azi, misterioasă, prin pămîntul devenit istorie. Mutîndu-ne în altă parte a lumii, la celălalt ţărm al Atlanticului, în Sud, tot ca nişte păsări ale mărilor moarte, trei corăbii se mai văd şi azi, plutind în relieful pietrei din *Templul războinicilor,* la Chichen-ltză, în Yucatan.

Neînţeleasă, dar avînd atît de multe date care se suprapun pe cele ale Egiptului antic, şi o limbă în care de curînd sau descoperit sonorităţi^ basce, cele care, la rîndul lor, par să fi moştenit armonii din graiurile străvechi caucaziene, *lumea maya e* parcă un prolog pentru toată Precolumbia, căci nu există nici un popor al acesteia care să nu fi cunoscut corabia şi plutirea pe mare.

în corăbii şi-au transportat olmecii uriaşele capete de piatră, de zeci şi zeci de tone şi de la sute de kilometri, cele aflate azi în parcul din Villahermosa, în Mexic. In corăbii au fost aduse la Tiahuanaco, sus în Anzi, pe întinderea nesfîrşită a lacului de aici, sculpturile şi uriaşele blocuri de piatra necesare construirii cetăţii. în corăbii de papură, spun legendele, au sosit „giganţii", oamenii aceia înalţi, fără barbă şi cu ochii mari cît farfuriile, la ţărmurile ecuadoriene de demult. In corăbii din lemn de balsa, impresionantă flotă a preistoriei, au venit Naymlap şi soţia sa, Ceterni, în lumea lambayeque din pămîntul peruan şi tot în corăbii, dintr-o specie de pin care nu putrezeşte, au venit oamenii din lumea polineziană în ţinuturile de gheaţă ale Ţării de Foc.

Şi ca să ne reîntoarcem la ţărmurile europene, dar să rămînem şi pe ţărmurile sudului american, tot în corăbii, ne-o spune de data aceasta istoria, au ajuns spaniolii conduşi de Juan de Grijalva la ţărmurile Insulei Cozumel, insula sacră a mayaşilor, unde găsim date străvechi, apropiate celor consemnate în povestea naufragiatului egiptean de pe Insula Ka sau a Şarpelui, vorbitor, bineînţeles, şi bun, poveste de acum patru mii de ani, ale cărei urme le descoperim mai apoi în destinul lui Ulise *(Odiseea — V,* versul 175 şi urm.), atunci cînd:

> *In mijlocul noianului cel negru, trăsnind îi sparse vasul, şi pe talpa corăbiei plutea Ulise singur...,*

precum şi în destinul lui Sinbad, navigatorul din O *mie şi una de nopţi.*

Multe, nespus de multe au fost insulele descoperite de oameni fără plutire, adică numai prin închipuire, dar nu acesta este locul cel mai potrivit pentru a vorbi despre ele. Pentru că, într-un anume fel, ca proiecţii în afara spiritului, aceste insule echivalează mitul în multe din atributele sale şi nu acesta este rolul paginilor care urmează. Să reţinem, totuşi, un amănunt cu multă lumină: închipuite, unele din aceste insule au fost descoperite în cele din urmă, reale şi adevărate, în nesfîrşitul mărilor. Ca şi cînd fantezia, adăugîndu-le cît mai multe date, ar fi reuşit să le materializeze. Una singură, adusă de o legendă nordică şi alipită altora şapte, mult timp mai mult legendă şi acestea, n-a fost găsită nici pînă azi. Este vorba de *Insula San Borondân.* Văzută de mulţi, sub jurămînt şi amănunte concrete (străbătută în lung de un rîu impresionant, acoperită cu păduri dese şi plină cu păsări atît de blînde că se lăsau mîngîiate), aproape de *Insulele Canare, ea* nu a putut fi descoperită niciodată. Timp de două secole (între 1525-1721), cei mai temerari şi mai pricepuţi corăbieri spanioli au plecat în căutarea ei, mulţi nu s-au mai întors, iar cei care au reuşit să se întoarcă, n-au găsit-o. Au văzut-o, au reuşit chiar să-i stabilească latitudinea la douăzeci şi nouă de grade şi treizeci de minute, dar nu şi longitudinea şi n-au reuşit să-şi lase ancora la ţărmul ei. Cu toate acestea, mulţi au continuat să creadă că există, iar un cîntec cu sonorităţi de romanţă se mai aude şi azi, în tot arhipelagul canarian, perpetuîndu-i prezenţa imaginară:

> *San Borondon, San Borondon, pentru sirenele şi vraja ta, să bată tobele guance, să sune trompetele melcilor, căci insula plină de mister dintre valuri trupul şi-l arată...*

Dar de ce, oare, între atîtea alte popoare, le-a fost dat tocmai spaniolilor să creadă atît de mult în legende şi închipuire?

5

Nu încape nici o îndoială că primii care au ancorat la ţărmul celor mai multe insule adevărate sînt grecii, vechii greci. Şi tot ei sînt şi cei care au înzestrat mările cu cele mai multe legende şi insule închipuite. Unele dintre ele, aşa cum observam mai înainte, construite numai din dorinţe. Să ne amintim, în sensul acesta, de sosirea

argonauţilor în insula Lemnos, reală şi atunci ca şi azi, dar pe vremea aceea făcută din multă legendă. Căci Iason, îmbrăcîndu-şi veşmintele de purpură ţesute de însăşi Pallas-Athena, nu va găsi aici, străbătînd întreaga aşezcre, decît un singur bărbat, pe bătrînul rege Thaos. Singurul a cărui viaţă fusese ocrotită, pentru că femeile insulei, bănuindu-i de necredinţă, uciseseră toţi bărbaţii. Aşadar o insulă numai cu femei — poate, exact aşa cum îşi visaseră argonauţii în singurătatea mărilor — vegheate de asprimea fiicei lui Thaos, tînăra regină Hypsipyla şi ocrotite de bunătatea bătrînei Polyxo. Şi să nu ne mai amintim, cel puţin aici, paginile lui Homer, împînzite de atîtea insule, multe considerate ca inexistente, dar identificate mai apoi, una după alta, de sudoarea şi patima învăţaţilor.

Să observăm, totuşi, că în toate aceste situaţii de legendă, mit şi realitate, astfel de insule rămîn în Mediterană, netrecînd aproape niciodată dincolo de Coloanele lui Hercule. Şi să mai reţinem că după o lungă perioadă, cînd au fost închipuite, dorite şi căutate, insulele au dispărut pentru mult timp din atenţia istoriei şi legendelor pentru ca, foarte tîrziu, să reapară iarăşi, mit şi adevăr, deopotrivă de puternice, datorită, în primul rînd, spaniolilor. Intervalul, care n-a fost nici tăcere şi nici uitare de sine, n-a avut, se pare, nevoie de legende, oamenii fiind, pe aproape întreaga, impresionanta lui lungime, preocupaţi cu lucruri practice, într-o nouă definire a civilizaţiei. Procesul de revenire spiralată la fantezie era iminent însă, şi odată cu aceasta a fost anulată şi uitarea de insule, fenomen legat în mare măsură de Insulele Canare, deci de ieşirea în Atlantic. Nu poate fi lipsită de interes, de aceea, amintirea cîtorva alte amănunte.

6

Ca mai întotdeauna în astfel de cazuri, cercetătorii pun sub semnul generos al probabilităţii primele aruncări de ancoră la ţărmul arhipelagului canarian. Fenicienii, cartaginezii, grecii şi romanii — spun învăţaţii — par să fi vizitat aceste insule într-un timp stabilit şi el cu destulă probabilitate. Nu s-au găsit, totuşi, urmele materiale ale acestor vizite. Dintre toţi bănuiţii corăbieri de'demult, nici unul nu şi-a însemnat — măcar prin uitarea unui ciob de ceramică — trecerea prin Canare. Şi singurele dovezi rămîn, ca şi în alte împrejurări, cele literare, de unde nu putem exclude niciodată imaginaţia. Mai ales că, în majoritatea lor, aceste dovezi nu sînt decît nişte laude fără de margini aduse frumuseţii şi bogăţiei arhipelagului. Dacă ar fi fost nişte dovezi sprijinite pe tirania referinţelor directe, ele n-ar fi putut ocoli, în nici un caz, elementele mai puţin frumoase şi deloc bogate, lată-l, mereu cel dintîi, pe Homer,

proslăvind aceste ţinuturi prin cuvintele lui Proteu, cel care se adresează lui Atride:

Trimis vei fi de zei la capul lumii, pe cîmpii Elizei, pe unde şade bălanul Radamantis, unde omul trăieşte mai ferice, că nu-i ploaie şi nici ninsoare, nu-i nici iarnă lungă, ci pururea suflare lină-adie dinspre Ocean şi-i minglie pe oameni.

(Odiseea — IV, versurile 749—755)

Şi iată-l, al doilea, pe Pindar, încercînd o primă mutare a Elizeelor, identificate de toţi drept Insulele Canare, între constelaţii posibile:
«Cei ce reuşesc să-şi păstreze sufletul curat, cu totul şi cu totul în afara nedreptăţii, au dreptul să străbată drumul lui Zeus, cel care duce la tărîmul lui Cronos.
Acolo zorii Oceanului se revarsă peste Insulele celor fericiţi. Floarea de aur creşte acolo fie din pămînt, fie în arbori, fie în mare.
Oamenii îşi împletesc din ea diademe şi ghirlande pentru braţe, guvernaţi de prea bunul şi dreptul Radamanto.»

(Ode — II, versurile 123—137)

Nici Plutarh, puţin mai tîrziu, nu conteneşte cu lauda, atunci cînd povesteşte viaţa lui Sertorius, vorbind de limpezimea cerului de deasupra Insulelor Atlantice — două, de data aceasta — căci norii, spune el, ajung obosiţi la ţărmurile lor, zdrenţuiţi de călătorie, iar cei care se ridică din mare se preschimbă de îndată în rouă binefăcătoare. ,,Sertorius — spune Plutarh — s-a întîlnit cu nişte corăbieri care veneau din Insulele Atlantice. Aceste insule sînt două, despărţite printr-un braţ al mării şi depărtate de coastele Africii cam la două mii de stadii. Se numesc Atlantice şi cunosc ploi blînde şi periodice."
Numai bănuiala, însă, poate transforma aceste dovezi literare în probe sigure. Mai ales pe ultima, invocată de mulţi fără să observe că Plutarh triplează distanţa reală dintre arhipelag şi coastele Africii. Din aceeaşi pricină, mărturia întîiului grec nu poate fi avută în vedere — şi totuşi, mulţi se sprijină pe ea! — nici în ceea ce priveşte etern căutata Atlantidă. Oricum însă, aceste dovezi rămîn frumoase şi nu le putem ignora. Din două motive: nu avem altele din vremurile acelea, iar cele care vin imediat după ele nu mai pot fi puse la îndoială.
Un rege mauritan, luba, va sosi, nu prea bucuros, în Cetatea Eternă şi le va vorbi romanilor despre existenţa arhipelagului în termeni foarte exacţi. Pliniu va răspîndi relatarea regelui mauritan —. în De *Insulis Fortunatis* — în întreg imperiul. Dar şi-n acest caz învăţaţii greşesc cînd îl consideră pe Pliniu drept prima mărturie romană.

Mai înaintea sa, insulele fuseseră menţionate atît de Virgiliu, cît şi de Horaţi pe primul scandînd cu entuziasm:

„Toate-mplinite, zeiţei prinos datorat aducîndu-i, pot să ajungă-n locuri voioase, în dulcea verdeaţă a norocitelor lunci, în lăcaşuri adinei fericite.
Aer cu mult mai curat îmbracă tot cîmpu-n lumină trandafirie, localnicii cu al lor soare şi stele..."

(Enerda — VI, versurile 637—641)

Şi iată-l pe Horaţiu, în termeni mult mai „agrari", îndemnînd corăbierii

„Ne-aşteaptă *Oceanul care-nconjură lumea*
să căutăm insulele bogate unde pămîntul dă grîu nearat şi unde-n fiecare an înfloresc viile, iar din munţi sonoră curge apa ca de cleştar şi umblă fără stăpîn caprele, iar in zori nu se arată ursul, prădîndu-le, nici vipera din pămînt nu ţîşneşte."

(Epode — XVI)

Specialiştii nu şovăie în cazul acestor ultime două dovezi, invocîndu-le, unul de la altul şi considerîndu-le ca mărturii reale. Reală însă, mai ales în ceea ce-l priveşte pe Virgiliu, este doar nostalgia, dorinţa de a şti că undeva există un pămînt al celor fericiţi. Eneas, după ce se întîlneşte cu Didona şi Deifob, lasă în stînga Tartarul şi pătrunde în cîmpiile Elizee. Versurile citate fac parte din descrierea acestora şi cercetătorii, amintindu-şi de greci, identifică în respectiva descriere arhipelagul canarian. Traducătorii români ai *Eneidei,* neavînd nici un interes sau datorie morală faţă de un astfel de pămînt, se îndepărtează uşor de original. Mai ales D. Murăraşu, cel după care am transcris, echivalînd „fortunatorum nemorum" cu „norocite lunci" (Coşbuc spune „fericele locuri"), deşi, evident, Virgiliu se referea la „păduri dese". Dar să nu facem filologie. Important e faptul că după descrierea făcută de Pliniu, adevărată datorită regelui luba, *Insulele Fericite* vor intra brusc într-o uitare lungă, lumea din epocile următoare fiind mai puţin predispuse la visare şi închipuire. Se va scurge aproape un mileniu fără să găsim o mărturie nouă, iar atunci cînd vom da peste primele notaţii, insulele nu vor mai fi privite ca un paradis terestru, ci, cu precădere, ca un ţinut al încercărilor omeneşti şi al ispăşirii păcatelor.

Dante Aligheri — parcă nici nu se putea altfel! — va rupe cel dinţii această uitare, alegînd un uriaş vulcan pentru a pune capăt naufragiatului Ulise. Mulţi identifică în conul de flăcări, vîlvătaia reală a vulcanului Teide, din Tenerife. Privind limba de foc şi neînţelegînd-o, Dante îl întreabă pe însoţitorul său:

„Ce *duh e-n flacăra la virf crăpată, cum fu ieşind pe-un rug ce mistuise cu frate-său pe Eteocle-odată ?,*

iar Virgiliu îi va răspunde:

In ea e Diomede şi Ulise, uniţi aici de-un foc mistuitor precum, trăind, o furie-i unise."

(Infernul — XXVI, versurile 52—57)

7

Mulţi dintre cei care au scris despre Insulele Canare şi au comentat sursele vechi, au făcut şi-n acest caz o eroare: sprijinindu-se pe Virgiliu, de unde, evident, s-a inspirat Dante, şi nemergînd la textul adevărat al marelui florentin, îi trec în seamă fixarea, tot în Canare, a Paradisului. Dar Dante, după cum se vede, se află aici în bolgia a opta a Infernului, cea în care-i descoperă pe cei doi corăbieri greci. Ulise însuşi povesteşte în continuare, prin cuvintele lui Dante, sfîrşitul său:

Şi-al vechii flăcări cel mai lung vilvoi, sbătut porni să scoată murmurarea cum face-un foc bătut de vînt la noi.

Iar virful ei aşa-şi făcea mişcarea, părînd al unei limbi ce-ar fi vorbit, şi-o voce-a scos şi-a zis: „După scăparea

de Circe ce un an m-a fost robit aproape de Gaeta, mai-nainte de ce pe-aici Troienii-au fost venit.
(...)

cind negru-un munte şi-a ivit cununa departe-n fund, prin zarea-nneguratâ cum alta-n lume n-am văzut niciuna.

Şi-un chiu ce-am scos se-ntoarse-n vai îndată, căci noul mal o volbură născu ce-a prins corabia în proră să ne-o bată.

Trei roţi cu marea-ntreagă ea făcu şi-a patra oară pupa-n sus o-mpinse şi prova-n jos, cum Altuia-i plăcu.

Şi-adîncul mării peste noi se-ntinse.

***(Infernul* — XXVI, versurile 85—93 şi 133—142)**

Că mai apoi, în Paradis, transpare prezenţa posibilă a lumii insulare, are mai puţină importanţă, după cum, la fel de neimportantă în cazul nostru, rămîne identificarea în „muntele negru" *(appare una montagna bruna),* cel de care se loveşte corabia lui Ulise, munte, evident, al Purgatoriului, căci astronomia şi geografia medievală îl fixa în împărăţia apelor, Infernul căzînd pe uscat. Important e doar faptul că Dante, minat de patima cunoaşterii, trece primul dincolo de Gibraltar şi navighează imaginar în apele atlantice pe o rută pe care avea s-o străbată, cu adevărat, Cristofor Columb...

Nu vom afla niciodată cu certitudine sursele cunoaşterii lui Dante, nu vom şti de aceea dacă vulcanul acesta este cu adevărat Teide, dar nu avem motive să considerăm că n-ar fi, cită vreme marele florentin — nici aici nu cunoaştem sursa — descrie Crucea Sudului, constelaţie pe care astronomia o va descoperi mai apoi, exact aşa cum şi-o imaginase el.

8

Cel care va transmite însă, întregului ev mediu, cele mai multe şi mai exacte descrieri ale insulelor, va fi San Isidro (570-636), episcop al Seviliei, fiu al lui Severiano şi ultimul mare scriitor al Imperiului roman. în cel de al patrusprezecelea volum din *Etymologiarum (Originum) libri XX, acesta* adună tot ceea ce se ştia pînă la el despre insule. Nu ca filosof, nici ca poet, ci ca un autentic om al ştiinţei. Se află aici insulele reci, din mările Nordului, insulele atlantice, cele mai frumoase din

toate; insulele oceanului Indic, bogate în aur, pietre preţioase şi animale de necrezut. Şi tot aici se află şi insulele Mediteranei, cele pe care San Isidro le grupează în trei diviziuni precise: insule pe care se găsesc admirabile urme ale geniului omenesc (Cipru, Creta, Rodos etc.), insule care au fost locuite de zei sau monştri (Citera, Naxos, Samos, Sicilia) şi insule pe care se află tot felul de ciudăţenii şi taine ale naturii, între acestea focul (Lipari, Stromboli, Corcega, Ibiza etc.). Nu-i scapă lui San Isidro, între insulele atlantice (Gadis, Gorgadas, Hesperides), insulele fericite — *Fortunatae* —, ceţoase încă în alcătuirea lor, dar cu suficientă substanţă pentru ca mai tîrziu un Garcia de Medina şi alţii să treacă la descrieri din ce în ce mai exacte, prezentînd arbori cu fructe, impresionante prin savoarea şi dimensiunea lor, şi oameni insulari care trăiesc cîte două secole, oameni care se nasc şi cresc în aşa fel încît nu pot să moară atîţa timp cît rămîn pe insula lor şi pentru aceasta, cînd devin slabi şi fără virtuţi, sînt scoşi în cîmpia mării pentru a-şi afla sfîrşitul. înzestraţi cu astfel de cunoştinţe, cu tot ceea ce moşteniseră din antichitate şi legendă, spaniolii vor trece la desăvîrşirea propriei lor gîndiri despre* lumea misterioasa, reală sau mai puţin reală a insulelor, pregătindu-şi în acelaşi timp corăbiile.

9

Nici un alt popor european, în afară de cel spaniol, n-a fost mai predispus, în evul de mijloc şi după consumarea acestuia, să ia fantezia drept realitate şi mitul sau legenda drept adevăr. Mai temerari decît grecii de altădată, obosiţi de plutire şi retraşi la ţărmuri într-o atitudine contemplativă, cea care le desăvîrşise civilizaţia, spaniolii erau la vremea aceea un popor tînăr, încă în formare, înzestrat cu o energie aparte, cea care, nemaiîncăpînd în creuzetul de piatră şi soare al Pirineilor, avea să se. reverse, brusc, peste cîmpia mărilor, culminînd cu Descoperirea Americii. Atitudinii contemplative greceşti, spaniolii îi opuneau alt mod de a sta în faţa timpului ; din care n-a lipsit spiritul de aventură. Aventură, ca noţiune reformată şi fundată definitiv în pămîntul iberic, în accepţiunea ei de început, cînd transcrierea trebuie să fi fost *adventura,* adică dorinţa de cunoaştere, chiar prin riscul vieţii, a necunoscutului de departe.
După celţi, corăbierii tereştri ai preistoriei europene, fenicienii şi cartaginezii, adevăraţii navigatori ai antichităţii, iar după aceştia romanii, cei care nu mai vedeau în nici o parte decît supuşi ai Romei, toţi au sosit în Iberia fuzionînd în amintitul creuzet cu sîngele de aici şi prefigurind treptat, printr-un continuu proces de

adăugare şi renunţare, schiţa de început a hispanităţii. Desen fundamental, în definitiv, căci nu va mai putea fi şters, nici modificat de mişcările ulterioare ale altor popoare, ci doar întregit şi definitivat. Valul vizigot, spre exemplu, cel sosit prin

415, va lovi cu toata puterea celor două sute de mii de războinici în alcătuirea, încă fragilă, a firii hispane, dar nu-i va mai putea zdruncina spiritul. Hispania contribuise la acea dată la o primă definire a lumii europene, dîndu-i Romei doi împăraţi, pe Traian şi Teodosiu şi mulţi, foarte mulţi învăţaţi, precum au fost Seneca, Lucan, Marţial sau Quintilian. Stăpîni autoritari, tîmp de trei secole, peste Pirinei, vizigoţii au avut virtutea să se lase stăpîniţi de autoritatea morală a hispanităţii, acceptînd contopirea, cu toate ramurile lor, în aceeaşi împletire de sînge, iar mai apoi s-o apere cu toată dăruirea. Prilej care nu s-a lăsat aşteptat: în 711, ridicîndu-se din nesfîrşitul mărilor de nisipuri, arabii au trecut Gibraltarul şi, într-un timp surpriză, de numai opt ani, au trecut dincolo de Catalonia, păşind în Franţa şi ameninţînd întreaga Europă.

Opt secole le-au trebuit spaniolilor pentru a recuceri de la arabi pămînturile pe care aceştia înaintaseră în cei opt ani. Dar pînă în 1492, cînd a căzut ultimul califat, cel din Granada, scurgerea timpului n-a fost numai încrîncenare şi moarte. O comunicare necunoscută pînă atunci în istorie s-a petrecut în acest lung interval între cele două tabere, cu pacte şi trădări de ambele părţi, cu căsătorii mixte, cu neaşteptate gesturi de cavalerism. In acelaşi timp, adversitatea comună împotriva ultimului val năvălitor peste pămîntul Peninsulei i-a ajutat pe spanioli să capete conştiinţa unităţii lor de popor şi patrie, proces care, altfel, ar fi întîrziat probabil mai mult. Unitatea aceasta este cea care i-a înzestrat cu o energie aparte, energie ce trebuia consumată într-un fel şi, dintre toate posibilele variante, a fost să aleagă plutirea.

10

O literatură în formare, circulînd mai ales prin viu grai, pare să fi orienat firea spaniolilor spre corabie. *Adventura era* prima ei dimensiune şi nu lipseau dintre poveştile de-atunci cele care narau viaţa de pe insule îndepărtate. Dar, spre deosebire de perspectiva greacă, cantonată mereu în Mediterană, cea hispană părăsea Coloanele lui Hercule, pierzîndu-se în nesfîrşitul Atlanticului. Nu era o ieşire întîmplătoare, după cum nici această literatură nu se născuse întîmplător, din nimic. Hispania, aşa cum am văzut în treacăt, odată integrată Imperiului roman, îşi va aduce un aport extraordinar în domeniul spiritului. Multe, extrem de multe sînt numele spaniole care au ilustrat cultura latinităţii, dîndu-i un Pliniu andaluz — Turranius Gracilis, un mare strateg şi erudit gaditan — Cornelius Balbus, cel apărat de Cicero, un mare cărturar, bibliotecar al lui Augustus - Cayo Julio Higino. Şi dacă ne referim numai la secolul lui Augustus, numele sporesc: Marco Porcio Latron, Lucio

Julio Gallion (prieten cu Seneca şi Ovidiu), Lucio Junio Moderato Columelo,

Pomponio Mela, Cayo Silva Italicus etc., etc. Şi, bineînţeles, nu-l putem uita dintre cei de mai tîrziu nici pe Prudenţiu, cel mai mare poet din vremea lui Teodosiu, născut în anul 348, în Calahorra. Sertorius însuşi, a cărui viaţă o povesteşte Plutarh, deşi nu era spaniol, a trăit mult timp în Spania, unde a şi murit, după ce înfiinţase la Huesca un mare centru de cultură.
Aşadar, Hispania acelor vremuri avea toate virtuţile pentru a pune bazele unei mari literaturi. Neexcluzînd dintre acestea pe cele aduse de arabi, cei care, mai ales în Andaluzia (la Cordoba, Sevilia, Granada, Malaga), dar şi în Castilia (la Toledo şi Madrid, oraş fundat de ei) făcuseră să înflorească o mare cultură, cea din care s-a hrănit întreaga Europă. împletire de neamuri, dar şi de spirite, Spania de după primul mileniu al erei noastre era, poate, singura în stare să creeze această mare literatură, asimilînd de peste tot şi filtrînd pentru toţi, prin lumina şi sensibilitatea ei, sursele vechi sau mai puţin vechi.' Cervantes nu se putea naşte, pe atunci, decît în Spania.

11

Aşa se face că imediat ce poveştile hispane despre insule îndepărtate părăsesc Mediterana, înseşi corăbiile spaniole trec în Atlantic, la vînătoare de balene şi pescuit însoţite de tot felul de legende. Legende care cristalizează rapid în primele pagini ale literaturii cavalereşti. Nu mai are importanţă faptul că studioşii identifică în aceste pagini pe cele elaborate la nord de Pirinei, în jurul Mesei Rotunde. Astfel, unul din primii cavaleri spanioli, *Cifar,* în circulaţia literaturii nescrise încă de prin secolul al XIII-lea, va pluti peste apele temute ale Lacului Trădării (Lago *de la Traicion),* ancorînd şi la ţărmul celor dintîi insule fericite *(Insulas Dotadas),* unde nu se poate ajunge decît o dată în viaţă, prin multă viclenie, într-o barcă minusculă. *Amadis,* al doilea în cronologie, cavalerul veşnic îndrăgostit de Oriana, va ancora şi el, puţin după Cifar, pe Insula Tristeţii *(Insola Triste),* foarte populată şi plină cu arbori uluitori, dar unde, de peste cincisprezece ani, nici un nou venit, cavaler curajos sau tînără frumoasă *(doncella)* nu rămăsese în viaţă, căci uriaşul Madraque şi sora lui, Andandona, erau cruzi şi de neînvins.
Primii navigatori spanioli spre America aveau să poarte cu ei, în afară de hrană şi arme, povestea lui Amadis. Pentru că, firește, Amadis era mai de neînvins decît Madraque, pe care l-a îngenuncheat, dar nu l-a omorît, pedepsindu-l frumos, cu creştinarea... Ajuns în alte insule, Amadis va fi mereu învingătorul: în *Insula Diavolului* îl va supune pe monstrul Endriago, cel care scotea foc pe gură, ca un vulcan. în schimb, în *Insula Turnului-Roşu, se* va înţelege foarte bine cu Balan, fiul lui Mandanfabul, prezenţă pe cit de uriaşă, pe atît de blajină şi de cinstită.
Aşadar, insulele fabulaţiei spaniole nu mai au decît foarte puţine contingenţe cu cele greceşti. Filtrate de spiritul iberic, vechile legende devin cu totul altceva. Mitologia

devine roman cavaleresc ! Proces extraordinar de interesant, pe care numai spaniolii îl puteau realiza. Proces asupra căruia, curios lucru, nu s-au fixat specialiştii şi cercetătorii. Curios şi de neînţeles pentru că ar fi avut multă substanţă, susceptibilă de tot felul de interpretări. Căci de peste tot insulele ţîşnesc cu nume din ce în ce mai neaşteptate: insule ale cruzimii *(de la Crueldad), care* aruncă flăcări şi nori de sulf, dar- şi insule ale desfătării *(Deleitosas)* sau generatoare de viaţă *(de la Vida).* Toate trei, imaginate de Nunez Reinoso, în *Clareo şi Florisea,* după fantezia lui Aquiles Tacio, din *Clitofante şi Leucipe,* cel care pare să le fi împrumutat din închipuirea lui Heliodoro, din *Teagenes şi Cariclea,* pentru ca, în cele din urmă, să fuzioneze toate î'n ciudatele insule, precum cea a Lupilor (Lobos), sub pana lui Miguel de Cervantes, în muncile din *Persiles* şi *Sigismunda...*

De la un autor la altul, aceste insule trec şi se îmbogăţesc cu imaginaţia fiecăruia. Şi nu rămîn singurele: apar insulele giganţilor *(del Gigante)* în *Tristan de Leonis,* ale pericolului *(Peligrosa)* şi profunzimii *(Profunda),* aşa cum le găsim în ciclul cavalerului Palmerin, şi, în sfîrşit, apar şi insulele reale şi statornice *(Firme),* precum cea descoperită de acelaşi Amadis, insulă aflată sub vraja lui Apolidon, unde cel de-al doilea cavaler al imaginaţiei hispane avea să trăiască şaisprezece ani de fericire şi dragoste cu prinţesa Grimanesa...

Şi, fireşte, enumerarea nu şe termină aici. Ea continuă cu tot felul de insule, clare personificări ale stărilor sufleteşti sau împliniri imaginare ale materializării de bunuri pămînteşti. Nesfîrşit este şirul insulelor de dragoste, fericire şi aventură. Exemplele menţionate sînt însă suficiente pentru a ne convinge că atunci cînd spaniolii au început să se desprindă şi să se îndepărteze din ce în ce mai mult de ţărmuri, purtau în corăbii, în afara înclinaţiei de a lua fantezia drept realitate, un impresionant „bagaj" literar de cunoştinţe privind existenţa şi viaţa de pe insule închipuite sau neînchipuite. In momentul acela, Insulele Canare nu mai erau atît de ireale. Cu un uşor avans faţă de pana scriitorilor, corăbiile spaniole ajunseseră la ţărmurile lor, însoţite, poate, de închipuiri şi mai vechi.

12

Parcurgerea celor peste o mie de kilometri de cîmpie marină, cea care desparte arhipelagul canaricn de Cădiz, punctul cel mai de jos al Peninsulei Iberice, nu a putut să stea la îndemîna oricărui corăbier din antichitate. De aceea, primele debarcări la ţărmurile sale par să fi fost cele închipuite, amănuntele păstrate în literatura acelor vremuri şovăind foarte mult între mit şi adevăr. *Alizuth* le-au spus fenicienii, cînd au

vorbit despre ele, poate singurii care le-au cunoscut cu adevărat.

Elysius le-au denumit grecii, ceea ce înseamnă că nu s-au îndepărtat de toponimia feniciană. *Eliseos* au pronunţat romanii după aceea, pentru ca mai apoi, entuziasmaţi de cele auzite de la regele luba, să treacă la echivalarea cuvîntului prin *Fortunatae.* Descrierile acestea sînt însă mai mult nişte mitografieri şi, probabil, nu vom afla niciodată cînd s-a produs adevărata aruncare de ancoră. Vom şti doar că, aproape o mie de ani după consemnarea existenţei lor de către Pliniu, foarte puţini, între aceştia San Isidro, îşi vor mai aminti de ele. Abia în anul 1016, pînă la alte dovezi, arhipelagul este redescoperit, de data aceasta de către arabi. Ei sînt cei care le-au spus *Kalidat,* adică *Eterne,* nume apropiat semantic de celelalte trei sinonime. Pentru arabi însă, probabilitatea este cu mult mai mare, căci distanţa dintre ţărmul african şi insule oscilează în jurul a o sută de kilometri şi nu două mii de stadii — adică 300 km, cît susţinuse Plutarh. E foarte posibil ca în acele timpuri arabii să le fi văzut de pe ţărmul african cu ochiul liber, luminate poate şi de limbile de foc ale unui vulcan în erupţie. Mulţi dintre cei care urcă în zilele noastre pe Teide, la 3700 metri, caută să vadă Africa şi, uneori, susţin că reuşesc.

După arabi, cu cît înaintăm în timp, documentele despre existenţa Insulelor Canare se înmulţesc. în aceeaşi măsură sporeşte şi numărul corăbierilor adevăraţi. Ştim, de exemplu, că în anul 1291 două galere mari, conduse de Teodosio Doria şi Ugolino de Vivaldi au părăsit portul Genova şi, umflîndu-şi pînzele, au trecut dincolo de Coloanele lui Hercule, dispărînd pentru totdeauna în apele Atlanticului. Faptul este amintit, între alţii, de marele Petrarca, ai cărui bunici n-au fost străini de această întreprindere. Două decenii mai tîrziu, în 1312, un alt genovez, Lanceloto Malocelo, a pornit pe acelaşi drum, cu mai mult noroc. Unii cercetători înclină să creadă că ar fi plecat în căutarea primei expediţii, lucru foarte puţin probabil, dat fiind intervalul de timp foarte mare, cînd nimeni nu se mai aştepta la salvarea celor dispăruţi. Cert rămîne doar faptul că noul navigator, împins de furtună, şi-a găsit adăpost pe coastele septentrionale ale arhipelagului canarian, mai exact în Tahod sau Tite-Roy-Garta, denumiri locale ale insulei pe care Lanceloto avea s-o boteze cu numele său, aşa cum i se spune şi azi: *Lanzarote.* Dar temerarul navigator nu se va bucura şi de privilegiul stăpînirii. Odată deschisă, ruta spre Canare va cunoaşte o neaşteptată îmbulzeală de pînze, majoritatea minate de spiritul aventurii şi înavuţirii. Tocmai de aceea, exact acum, cînd documentele ar fi trebuit să sporească în amănunte, singurele care ne-ar putea spune întreg adevărul, ele devin laconice, poate chiar falsificate, în orice caz zgîrcite. Atitudine specifică, în definitiv, pentru Europa acelor vremuri, în care mulţi nu vor să vadă decît părţile bune şi frumoase. Ceea ce, vom vedea mai departe, este inexact.

N-au lipsit, n-aveau cum să lipsească, în această aglomerare de pînze, corăbiile spaniole. Coastele africane parcă dormeau în acel timp, deşi corăbiilor de aici le-ar fi fost de zece ori mai uşor să se îndrepte spre arhipelag. Şi, cum avea să se întîmple

de fiecare dată mai apoi, n-a fost absentă de la plutire nici biserica, atentă la descoperirea şi creştinarea noilor pămînturi. Dilatare şi aceasta, ca şi pe vremea romanilor, a imperiului.

Aşa se face că în 1344, Curtea papală fiind pe atunci mutată la Avignon, străzile bătrînului oraş au putut admira strălucirea de mantii a unui cortegiu princiar mai puţin obişnuit, înaintînd spre reşedinţa Papei Clement al VI-lea. în fruntea cortegiului se afla infantele Luis de Cerda, fiul lui Alfonso de la Cerda şi al prinţesei Mafalda. Familie celebră în Spania, Casa de la Cerda îşi pierduse dreptul la aspiraţia supremă: descinzînd din Fernando, fiul cel mai vîrstnic al lui Alfonso al X-lea, Cel înţelept, această ramură fusese privată de titluri şi-acum infantele dezmoştenit al Castiliei mergea la Papa pentru a primi din mîinile acestuia învestitura de stăpîn şi rege al unor pămînturi pe care nu le văzuse niciodată, şi nici nu ştia prea bine unde se află, încoronarea, pe care Papa nu avea de ce să i-o refuze, s-a făcut, totuşi, în numele Castiliei, infantele primind cu acelaşi prilej şi titlul de Prinţ al Norocului *(de la Fortuna).*

O ploaie deslănţuită din senin, de îndată ce proaspătul rege a părăsit Curtea papală, a fost apreciată drept semn prevestitor de nenorocire şi Prinţul Norocului, privindu-şi petrecerea risipită, n-a mai avut curajul să meargă pentru a-şi lua în primire regatul, aşteptîndu-şi sfîrşitul într-una din mănăstirile Franţei. Din acel an însă, Insulele Canare au devenit spaniole pentru totdeauna, moştenitorii prinţului fiind Regii Catolici.

13

Multe alte corăbii şi-au ridicat între timp pînzele, nu numai din Spania, trecînd dincolo de Gibraltar pentru a se întoarce cu pradă. Oamenii, animalele şi fructele din Insulele Fericite au intrat atunci în burţile corăbiilor europene, cele care deveneau astfel, peste Atlantic, un prolog tragic, primul prolog al Renaşterii. O întreagă istorie s-a scris numai despre acest prolog-interval, dar ea este făcută din multă umbră, pentru că, firește, documentele nu abundă. Doar ineficacea anatemă a bulelor papale, menite să-i protejeze pe locuitorii arhipelagului, vorbeşte prin frecvenţa acestora, de bunătatea şi frumuseţea Europei de-atunci. Cu aceeaşi „mină bună" care-l binecuvîntase pe infantele norocului, Papa a creat în anii aceia Episcopatul din Telde, în Gran Canaria, numind, unul după altul, cinci episcopi dintre care nici unul n-a ajuns vreodată acolo. Au ajuns, în schimb, doi neaşteptaţi misionari: Juan de Baeza şi Alonso de Idubaren. Nu acestea erau numele lor adevărate şi niciodată vocaţia lor nu fusese cea de misionari: băştinaşi din Gran Canaria, aduşi în lanţuri pe corăbiile europene, ei au fost convinşi să-şi schimbe sclavia pe veşmintele

Ordinului Franciscan şi trimişi înapoi pentru a face mai uşoară, din toate punctele de vedere, cucerirea arhipelagului. Rapiditatea cu care au fost convertiţi şi iniţiaţi în tainele unei religii pe care n-aveau cum s-o înţeleagă, precum şi graba cu care au fost readuşi în lumea lor — şi ei n-au fost singurii, în 1352 petrecîndu-se un al doilea transport, mai numeros, însoţit de evanghelizatori adevăraţi — nu au nevoie de comentarii, căci dogmele şi interesele nu discută mijloacele. Mai ales că în faţa unor suflete din religia cărora nu plecase natura, misionarismul şi-a ilustrat din plin utilitatea: ori de cîte ori s-a simţit nevoia Divinităţii în arhipelag, aceasta a apărut, peste noapte, prin puterea miracolului. Astfel, în 1392 băştinaşii din Tenerife, păstori de capre în Guimar, au descoperit pe plaja de la Chimiray icoana Fecioarei Candelaria — *Nuestra Senora de la Candelaria. Era* în zorii unei zile de vară şi minunea aruncase singură ancora,venind într-o corabie nevăzută, navigator închipuit
şi solitar, pentru a pacifica spiritulcuceriţilor. Tot într-un prag de zi, în 1441, s-a produs şi apariţia Fecioarei *de laPena,* denumită aşa pentru că a fost găsită pe o stîncă. în sfîrşit, la Teror, în Gran Canaria, în 1481, episcopul Juan de Frias avea să trăiască, tot sub răsăritul soarelui, revelaţia Fecioarei *del Pino,* sculptură în lemn pogorîtă peste noapte în candelabrul verde al unui pin canarian.
Sosite prin „magia" misionarilor, cei care aveau să mai săvîrşească şi alte semne, la fel de miraculoase, cele trei Fecioare au privit, fiecare de pe ţărmul ei, nu numai flăcările vulcanilor, ci şi cucerirea treptată a arhipelagului, binecuvîntîndu-i împlinirea. Ca primă sosită, Candelaria a devenit Patroana întregului arhipelag. Dar aceasta reprezintă numai un fragment din istoria care s-a scris pe atunci.

14

A fost un timp cînd fenicienii, ajunşi la apogeul plutirii lor, s-au fixat în apropierea Coloanelor lui Hercule, mai ales la Gades şi Tartesio, încercînd să împiedice ieşirea corăbiilor străine în Atlantic. O adevărată flotă militară, înzestrată să reziste, dar să şi atace, a patrulat pe atunci în zona respectivă, scufundîndu-i pe temerari. Mai rapide decît cele ale altor popoare şi aflate în permanentă plutire pe Mediterană, corăbiile feniciene puteau să cunoască intenţiile fiecărei nave de aici şi nu se exclude posibilitatea ca ele să fi reuşit să anunţe din timp, cu toate amănuntele necesare, apropierea pînzelor străine de apele strîmtorii. în acelaşi timp, din Sidon şi mai ales din Tyr, funcţionînd tot ca nişte patrule, legendele feniciene răspîndeau în lumea mediteraneeană existenţa dincolo de Coloane a unei mări de noroi, în care vîslele nu mai aveau nici o putere, iar pînzele se umflau zadarnic, rupînd catargele. Cercetătorii fixează cam prin secolul al XV-lea, înaintea erei noastre, deci în acelaşi timp cu mişcarea etruscă, această veghe feniciană la porţile Atlanticului şi încearcă să-i înţeleagă rostul, plecînd de la postulatul că, în nici un caz, patrularea nu fusese

organizată dintr-un sentiment de mare umanitate, ci dintr-un motiv concret, poate chiar de ordin economic. Veghea, susţin unii cercetători, ascundea probabil o descoperire pe care fenicienii vroiau s-o păstreze numai pentru ei. Din acest punct opiniile se diversifică, fiecare învăţat căutînd argumente pentru obiectul propriei sale cercetări. Şi tot de aici se modifică şi perspectiva de înţelegere a destinului unui popor. Meşteri în bronz şi fabricanţi ai purpurei, dacă nu descoperitori, mari şi subtili sticlari, fenicienii rămîn în istorie şi ca fondatori ai comerţului şi desăvîrşiţi constructori de cetăţi, pentru a nu mai aminti că tot ei sînt şi creatorii unui alfabet din care derivă mai toate alfabetele lumii antice. Amintitul destin de fluture antic al acestui popor constă tocmai în răspîndirea acestor cuceriri, precum şi a altor cunoştinţe, de geografie, artă şi ştiinţă, pe toate ţărmurile unde-au ajuns.

Şi-această polenizare, evident fertilă, nu putea fi săvîrşită decît de un popor paşnic, aşa cum ni-l înfăţişează de obicei istoria, într-o veşnică atitudine de neutralitate, cel mult trecînd de partea celui mai puternic. De ce ar fi ascuns, atunci, descoperirea lor din plutirile peste Atlantic?

Nu vom afla, probabil, niciodată adevărul patrulării feniciene în zona Coloanelor lui Hercule. Aşa se şi explică multitudinea ipotezelor, dintre care două sînt deosebit de fascinante. Prima dintre ele susţine cu tărie convinaerea că fenicienii descoperiseră pe atunci America lui Cristofor Columb. Dar argumentele sînt puţine şi uşor de spulberat: prin 1836, aproape de Rio de Janeiro s-a descoperit la mare înălţime o stîncă „lucrată", în profilul căreia s-au identificat trăsăturile unui uriaş cap de bărbat cu coif. Aineologia a transcris, fără să şovăie, inscripţia de alături: *Badezir din Tyrul fenician, primul fiu al lui Jethu-Baal".* Citirea este însă mai mult sentimentală, nefiind susţinută de nici o altă probă. Cu atît mai mult cu cît Badezir apare în istoria feniciană după şapte secole de la veghea asupra Atlanticului, cînd, evident, flota de patrulare nu mai era nici amintire! Descoperirea unor tezaure de monezi feniciene în pămîntul Americii nu mai poate fi o probă decît pentru naivi: monezile n-au fost duse de către fenicieni, ci, probabil, de primii spanioli, în bănuiala că astfel de bani ar fi avut circulaţie în noile pămînturi. N-au avut şi de-aceea i-au şi îngropat pe toţi la un loc şi nu risipiţi în necuprinsul noii geografii.

A doua ipoteză este şi mai fascinantă, angajînd în discuţie existenţa veşnic căutatei Atlantide. E greu de crezut, totuşi, ca fenicienii, eterni călători şi mesageri ai timpului lor, să fi tăinuit tocmai o astfel de mare descoperire. De mii şi mii de ani, anghilele întreprind una şi aceeaşi călătorie atlantică, în schiţa căreia specialiştii descifrează bănuitul contur al pămîntului scufundat, dar ele nu pot lămuri nici veghea feniciană, nici existenţa Atlantidei, lăsîndu-le pe amîndouă în condiţia lor de mistere neliniştitoare.

Ceea ce este sigur, totuşi, admiţînd că paza feniciană nu mai poate fi teren de dispute, e faptul că aceştia cunoşteau perfect întinderile oceanului, cu mult mai înainte ca Solon să realizeze călătoria sa în Egipt; cu mult mai înainte ca egiptenii, prin faraonul Nachao, să călătorească în jurul coastelor africane (coborîre pe cale de a fi refăcută în prezent de o expediţie care, fireşte, atribuie acest lucru Egiptului, neglijînd amănuntul cel mai important: corăbiile au fost conduse de navigatori fenicieni şi nu egipteni!). Şi, în sfîrşit, cu foarte mult timp mai înainte ca Platon să dialogheze asupra Atlantidei... Dacă avem în vedere şi descrierea oceanului de către Homer *(Odiseea, XI),* unde elementele mitologice despre marginile cîmpiei marine sînt predominante, putem conchide că grecii ştiau destul de puţine lucruri adevărate despre Atlantic şi că singurii care le cunoşteau erau fenicienii.

15

Aşadar, numai fenicienii. Singurii de la care am fi reuşit să ştim şi cum arăta pe atunci arhipelagul canarian. Pentru că numai ei, între cei dintîi, par să fi ajuns cu adevărat acolo. între cei dintîi, dar nu primii: un mister le umbreşte şi lor această glorie. Căci, după lungi cercetări, antropologia canariană a reuşit să întocmească un tabel rasial al locuitorilor arhipelagului, un tabel care, deşi fragil în alcătuirea lui, nu va mai putea fi contestat. El are în vedere toate măsurile antropometrice posibile. S-a făcut, în baza acestora, şi clasificarea, obţinîndu-se procentele de rigoare. Astfel, 34 la sută dintre locuitorii insulelor ar reprezenta tipul rasial *guance,* cuvînt cu care au fost definiţi băştinaşii descoperiţi în întreg arhipelagul, mai întîi în Gran Canaria şi Tenerife. Acest procent este depăşit cu unu la sută de tipul mediteraneean şi însoţit de nouă procente care reprezintă rasa neagră. Antropometria reţine şi tipurile mixte, subliniind şi prezenţa elementelor europene. Nimeni, însă, nu este îndreptăţit să creadă cu toată convingerea în justeţea acestui tabel, realizat în funcţie de numărul de cranii descoperite: dacă numărul primului tip ar fi fost mai mare, procentul ar fi sporit şi el. Şi tocmai în acest caz probele nu vor putea creşte. Un singur lucru stabilit de antropologie rămîne însă cert: tipul rasial *guance* aparţine aceleiaşi mari ramuri a *omului de Cromagnon.*

Misterul care-i umbreşte pe fenicieni începe de aici, şi el rămîne mister chiar dacă învăţaţii şi-l explică în date de perfectă credibilitate. Aceştia văd mai întîi omul de Cromagnon ocupînd sudul hispan, adică vechea Betică şi coasta africană de unde, escaladînd Atlasul mauritan, coboară spre Sud. Aceşti oameni, susţin specialiştii, sînt foarte apropiaţi rasei semitice şi asemănători berberilor.

Ar urma, cu mii de ani înaintea erei noastre, o a doua coborîre, cea a druizilor.

Plecaţi din Bretania, ei au străbătut întreaga Peninsulă Iberică, au trecut Gibraltarul şi, pătrunzînd pe ţărmul african, au ajuns în Insulele Canare. E vorba de o călătorie

lungă şi de durată care nu putea să nu lase urme: aceleaşi măsuri antropometrice stabilesc o perfectă asemănare între tipul *guance* şi actualii basci sau *auskaros.* în acelaşi timp, s-au găsit şi „urme" culese din Peninsula Iberică şi transportate în arhipelag: dansurile, luptele, lănciile de piatră şi păstoritul din lumea guance păstrează multe elemente celtibere şi ele indică unul şi acelaşi sens al mişcării. Inscripţiile descoperite în cîteva puncte - la Julăn, în insula Hierro; la Anaga, în Tenerife; la Balos, în Gran Canaria - susţin şi întăresc această convingere. Şi pentru ca misterul să fie şi mai frumos, semnele, cu un anume caracter alfabetiform, precum şi figurile descoperite în Balos, au fost puse, prin asemănarea lor, într-o comunicare de necrezut, cea care leagă omul din Tassili cu desenele din... Insula Paştelui! Mai mult, apropierile antropometrice, întărite şi de elementele lingvistice care-i unesc pe *auskaros* de lumea *maya,* dar şi cu insularii *guance,* i-au făcut pe căutătorii Atlantidei să emită ipoteza că aceste lumi reprezintă fragmente salvate de la cataclismul care a scufundat pămîntul din Atlantic...
Utilizate de fiecare cercetător pentru a-şi susţine propria sa opinie, toate aceste amănunte converg şi sînt de necontestat într-un singur punct: Insulele Canare au fost locuite de foarte mult timp de oameni care nu ignorau nici ţărmurile europene, nici coastele africane, dar, dacă le străbătuseră cîndva, n-au mai simţit nevoia întoarcerii. *Guancii* - le vom spune aşa de acum înainte — au rămas definitiv în arhipelag, ca un fragment fosil al preistoriei lumii. Căci, la trei mii de ani de la veghea feniciană, corăbiile spaniole i-au găsit în condiţiile unei desăvîrşite primitivităţi. La o mie de kilometri depărtare de Europa şi la numai o sută de Africa, în secolul al XV-lea, guancii trăiau un timp care se stinsese din mai toate calendarele.

16

La aproape un secol de la călătoria în necunoscut a genovezului Lanceloto Malocelo, un normand, Jean de Bethencourt, pornea din La Rochelle pentru a duce alt timp în calendarul Insulelor Canare. Era exact la 1 mai 1402 şi expediţia acestuia, pusă sub patronajul regelui castilian Enrique al lll-lea, nu se îndrepta spre Canare pentru a-i creştina pe guanci, nici pentru a-i prăda, aşa cum făcuseră mai toate corăbiile dinaintea sa. Cu optzeci de oameni la bord, între aceştia „doi sclavi din Lanzarote", Jean de Bethencourt mergea acolo pentru a cuceri. Sistematic, prin arme şi moarte. Aşa au intrat guancii, oameni ai Neoliticului, în calendarul Renaşterii.
Qar Jean de Bethencourt nu era un mare luptător. Ancorînd mai întîi în *Graciosa* şi intrînd fără dificultăţi în stăpînirea ei, normandul s-a îndreptat imediat spre *Lanzarote,* unde, cel puţin aşa susţin unele cronici, n-a găsit nici un suflet viu. Fugiţi

în celelalte insule, aduşi în Europa ca sclavi sau morţi, băştinaşii lăsaseră insula pustie. Jean de Bethencourt a proclamat intrarea în posesiune a pămîntului fără viaţă avînd ca martori pe cei doi sclavi aduşi la bordul corăbiei. Acelaşi lucru l-a făcut în *Fuerteventura* şi *Alegranza.* A urmat *Gomera,* unde a găsit băştinaşi, dar n-a fost nevoit să lupte, întrucît un misionar catolic ajuns aici cu mult mai înainte, reuşise să-i pacifice. Prin *Armiche,* regele băştinaşilor din *Hierro,* cavalerul normand şi-a mărit stăpînirea. Şi astfel, nemărturisit pînă la capăt regelui Enrique al lll-lea, visul lui Bethencourt a devenit realitate: retras la *Fuerteventura* şi fundînd aici un oraş, normandul s-a autoproclamat monarh al primului regat atlantic... Un regat care n-a durat mult: profitînd de o călătorie lungă a lui Bethencourt cel Mare în Franţa, un nepot al acestuia, Maciot, a vîndut regatul fără să clipească, pe bani peşin, contelui andaluz de Niebla. La puţin timp după aceea, contele însuşi, pentru cinci mii de monezi de aur *(doblas moriscas)* a cedat ,,imperiul" lui Guillen de las Casas, iar acesta l-a înmînat ginerelui său Hernan Peraza.

Figură nefastă pentru istoria arhipelagului, Peraza a dat calendarul înapoi, în evul mediu. Timp de patruzeci de ani, el a fost stăpînul feudal al acestei lumi. N-au rămas din această stăpînire decît ruinele unui castel-fortăreaţă, neterminat niciodată, în Gomera. Pacificaţi de misionarul catolic, băştinaşii l-au atras pe Peraza în peştera *Aguadehun* şi l-au asasinat.

In anul acela însă, 1480, sub Regii Catolici, Spania relansase acţiunea de cucerire a întregului arhipelag. Juan Rejon, cavaler din Toledo, se afla deja în Gran Canaria, unde fundase, în 1478, oraşul *Las Palmas.* Cu două prilejuri, el avea să plutească spre Cădiz în cătuşe, iar mai apoi era înlocuit de Pedro de Vera, pentru ca în 1483, odată cu întoarcerea de la Cordoba a unuia dintre regii insulari, Tenesor Semidan, unde fusese primit de Fernando şi Isabel şi rebotezat cu numele de Fernando, episcopul Juan de Frias să proclame cucerirea întregii insule.

Puţin mai tirziu, în 1491, Alonso Fernandez de Lugo pleca din Cadiz cu misiunea ultimelor cuceriri. *La Palma va* fi înfrîntă chiar în acest an, singurul principe băştinaş care i s-a opus lui Fernandez de Lugo fiind Tarîausu. Retras cu oamenii săi într-unul din cele mai frumoase şi mai fertile locuri din insulă, *Caldera del Taburiente,* Tanausu a luptat cu disperare, dar fără succes. Noul venit l-a obligat să îngenunche şi îndată după aceea, lăsînd în La Palma pe unul din nepoţii săi, a plecat în Gran Canaria pentru a pregăti ultima bătălie, pentru Tenerife, unde nici una din

încercările anterioare nu izbutise. Epilogul cuceririi arhipelagului avea să fie scris aici, unde rezistenţa guancilor, indiferent ce timp trăiau în calendarul lor, a fost uluitoare.

17

Aproape doi ani i-au trebuit lui Alonso Fernandez de Lugo pentru a-şi pregăti primul său asalt asupra insulelor Tenerife. La 30 aprilie 1493, el a pornit din Gran Canaria cu cincisprezece bergantine avînd la bord peste o mie cinci sute de soldaţi şi două sute de cai. Pentru a doua oară în istorie, calul intra în luptă, alături de om. De fapt, el se afla în luptă în multe din părţile europene, chiar in Spania, unde încleştările cu lumea maură abia se terminaseră, dar, odată ieşit în afara Europei, acest teribil cavaler patruped al civilizaţiei şi morţii exersa aici, în Canare, pentru ca, foarte curînd, ajungînd pe pămîntul american, să cucerească un întreg continent. Fără ajutorul lui, oamenii Precolumbiei, risipiţi într-o geografie imensă, n-ar fi fost învinşi. Ajuns la Anaza, azi Santa Cruz de Tenerife, Alonso Fernandez de Lugo a rămas timp de patru zile pe loc, fortificîndu-se, asistînd la plantarea primei cruci şi făcînd recunoaşterea terenului. *El Adelantedo* (adică înaintaşul, Premergătorul), cum i se spune în istoria arhipelagului, nu avea aproape nimic din caracterul lui Jean de Bethencourt, fiind un soldat înnăscut. El ştia foarte bine că Tenerife era bastionul ultim şi cel mai puternic al întregului arhipelag. Eşuate, încercările de cucerire de pînă atunci contribuiseră, totuşi, la cunoaşterea insulei şi oamenilor ei. Nici Icoana Fecioarei Candelaria nu sosise întîmplător, cu un secol înaintea lui Alonso de Lugo, aici, pe ţărmul de la Gumar. De îndată ce au aflat de sosirea celor cincisprezece bergantine spaniole, insularii, prin regii lor *(mencey)* numeroşi — fiecare aşezare mai importantă avea regele ei — au încercat să se unească sub un singur conducător, Bencomo, convinşi că numai împreună vor putea rezista. Dar sămînţa trădării, cea care rodise şi în Gran Canaria, avea să rodească şi-aici. Anaterve, regele din Gumar (nu de altundeva!...), s-a prezentat chiar a doua zi la Anaza, în faţa lui Alonso de Lugo, cu şase sute dintre supuşii săi, tratînd o pace separată şi declarîndu-şi tot sprijinul noului sosit.

Fortificat de această trădare, în zorii zilei de 4 mai 1493, *El Adelantado s-a* îndreptat cu cea mai mare parte din oamenii săi, prin Valea Aguerre, spre Taoro, Oratava de azi. Bencomo, cel care încercase unirea, şi Tinguaro, fratele său, se aflau aici şi Alonso de Lugo ştia că victoria lui depinde de înfrîngerea acestora. La Arautapala însă, între stîncile de la Acentejo, înaintarea lui a fost oprită definitiv. Tinguaro, cu numai trei sute de oameni, s-a năpustit asupra noilor sosiţi, decimîndu-i. în sunetele trompetelor făcute din melci uriaşi, în şuierături şi cu mereu neînţelesul - pînă azi — strigăt pe buze - *vacaguare!* -, guancii lui Tinguaro au mînat caprele, ca un fel de „infanterie" asupra cavaleriei spaniole, împiedicîndu-i mersul, apoi au dat drumul pietrelor şi trunchiurilor de arbori...

Evitîndu-i cu greu pe regii din Tacaronte şi Anaga, Alonso de Lugo şi-a pus ultima speranţă într-un promontoriu, unde s-a şi salvat, prin fugă. Numele înălţimii aceleia a devenit astfel *Monte Esperanza.* Iar locul înfrîngerii nu putea să se numească decît *La Matanza de Acentejo* (adică Uciderea din Acentejo): în încleştarea dintre Renaştere şi Neolitic, cea dintîi pierduse şase sute de oameni, iar guancii lui Tinguaro, ajutaţi de sosirea lui Bencomo, mai puţin de jumătate din această cifră. Toţi soldaţii lui Alonso de Lugo care s-au putut reîntoarce la Anaza erau răniţi. Alţi nouăzeci se salvaseră pe o stîncă din largul mării, iar treizeci, făcuţi prizonieri de Bencomo, s-au bucurat de generozitatea Neoliticului, cel care i-a pus în libertate. Supuşii lui Anaterve s-au prezentat atunci la Anaza cu alimente şi ierburi pentru a vindeca rănile învinşilor. Dar Alonso de Lugo n-a mai avut curajul să atace din nou, reîntorcîndu-se în Gran Canaria, nu înainte de a mai pierde o parte din oamenii săi, atacaţi de principele guance din Anaga, Jaineto, chiar în tabăra lor de la Anaza. Trei ore durase prima înfruntare dintre Renaştere şi Neolitic. Cea de-a doua, petrecută în noiembrie, acelaşi an, şi avîndu-i ca principali protagonişti pe aceiaşi conducători, a durat aproape întreaga zi, rămînînd într-un fel indecisă: numai cu ajutorul lui Fernando Guanarteme, ex-regele Tenesor Semidan din Galdar, spaniolii au reuşit să rămînă pe loc, în *La Laguna.* Situaţie favorizată şi de o epidemie necunoscută - un somn fără de capăt, „modorra", urmat de moarte — care a slăbit rîndurile luptătorilor băştinaşi, precum şi de prinderea lui Tinguaro. Căzut în mîinile Renaşterii, aceasta n-a fost generoasă: capul neînfricatului rege guance - cîntat mai apoi de Lope de Vega sau Jose Placido Sanson — a rămas cîteva zile înfipt în vîrful unei prăjini. Alonso de Lugo nu uitase însă înfrîngerea de la Acentejo şi acolo dorise să ajungă în această a doua încleştare. A ajuns în a treia, la 24 decembrie, cînd după cinci ore de luptă, Bencomo şi Acaymo au decis să se retragă, fiind răniţi. Spaniolul a considerat retragerea drept o victorie, iar locul acela se numeşte şi azi *Victoria de la Acentejo.* Un pin sub care noii veniţi s-au rugat în noaptea de Ajun şi din pragul bătăliei, a rămas pînă azi pe verticală, dar el nu poate spune adevărul. Pentru că, deşi victorios, Alonso de Lugo n-a învins decît în iulie 1496, şi atunci numai datorită lui Bencomo: convins că nu-i va mai putea face faţă mult timp şi că încleştările repetate îi vor duce în moarte pe toţi supuşii săi, Bencomo s-a prezentat în tabăra potrivnică şi a cerut pace, punînd o singură condiţie: guancii să fie oameni liberi şi nimeni să n-aibă dreptul să facă sclavi din ei. Alonso de Lugo a îngenuncheat şi a jurat să respecte această condiţie. în locul întîlnirii dintre cei doi adversari s-au ridicat atunci două aşezări: *Realejo Alto* (adică din Deal) şi *Realejo Bajo* (din Vale), unite azi sub un singur nume, *Villa de Los Realejos.*

Fireşte, istoria spaniolă i-a mai spus acestui loc şi „locul capitulării lui Bencomo".

Dar faptul că Alonso de Lugo a respectat condiţiile acestuia poate însemna şi o victorie a înţelepciunii regelui băştinaş, care a decis atunci, pentru a-şi salva supuşii, să trăiască în calendarul european. Şi astfel, la aproape un secol de la debarcarea lui Jean de Bethencourt, întreg arhipelagul era cucerit. Ultimii dintre conducătorii guanci, cei din Icod, Duate, Adeje şi Abona, nu mai aveau de ales. La 29 septembrie 1496, ei erau duşi şi prezentaţi Regilor Catolici la Almazan, în Vechea Castilie. Aşezare apropiată Numanciei, cea care-i adusese victoria lui Scipion Africanul, dar nu şi gloria: legenda spune că numantinii au murit pînă la unul, apărîndu-se. Scipion n-a avut pe cine să ducă la Roma pentru a depune mărturie despre victoria sa. Cel de pe urmă supravieţuitor, Viriato, un copil, s-a aruncat dintr-un turn, la picioarele temutului general. Guancii nu avuseseră turnuri, ci numai înălţimi vulcanice. Primii au rămas eternizaţi de Cervantes în *Numancia.* Ceilalţi, de Lope de Vega în *Guancii din Tenerife. O* legendă, în locul unei lumi.

18

O întrebare pe care şi-au pus-o şi încă şi-o mai pun unii — aceea dacă un alt popor european şi nu cel spaniol, ajuns în Canare şi, foarte puţin după aceea, pe pămîntul american, s-ar fi purtat altfel în aceste noi geografii — nu-şi va afla niciodată un răspuns adevărat şi pe măsură. Lăsînd la o parte faptul că fiecare se întreabă, aşteptînd alt răspuns. Cîteva elemente rămîn, totuşi, de necontestat şi poate numai ele ar trebui avute în vedere.

Mai întîi s-ar părea că numai spaniolii erau pregătiţi pe atunci, de istorie şi legendă, pentru o astfel de întreprindere neobişnuită. Numai ei erau capabili să ia închipuirea drept realitate. înainte de a pleca peste Atlantic, Columb umblase pe la mai toate porţile împărăteşti ale Europei, prezentîndu-şi planurile sale, dar nimeni pînă la Regii Catolici nu-i dăduse ascultare.

In al doilea rînd este evident că imediat după marile plutiri spaniole peste apele Atlanticului, unde n-au fost însoţiţi decît de portughezi - cu multă istorie şi multe legende comune — celelalte popoare, mai aşezate sau mai puţin aşezate, şi cu o la fel de bună deschidere spre mare, nu s-au aventurat în larguri, ci, descoperind puterea băncilor, de la florentini, au aşteptat pe ţărm caravelele cu aur şi argint pentru a le mînui în folosul lor. Nici măcar o cincime din acest aur n-a rămas în Spania, ci a trecut mai departe.

In al treilea rînd încercările destul de tîrzii ale unora dintre ţările europene de a coloniza unele din noile pămînturi — alături sau în dispută cu spaniolii — n-au avut un succes real. Germania a eşuat în Venezuela, pulverizînd averea bancherului Wexller.

Franţa s-a aşezat în cîteva insuliţe şi aceasta destul de tîrziu pentru ca, într-o altă ocazie, să împartă cu Anglia şi Olanda un teritoriu — cel guayanez — neînsemnat pentru ambiţiile lor.

în sfîrşit, în al patrulea rînd, pentru că atunci cînd - abia în secolul al XVII-lea — Anglia a început colonizarea Americii de Nord, urmările acesteia, în raport cu cele spaniole, au avut cu totul alte dimensiuni: noul spaţiu a fost golit literalmente de băştinaşi, iar după aceea, mai ales în sudul său, ca o frontieră cu imperiul spaniol, umplut cu sclavi din Africa. Şi spaniolii făcuseră acest lucru, dar englezii l-au desăvîrşit...

Dar nu numai acestea sînt motivele pentru care întrebarea menţionată rămîne fără un răspuns complet. Pe atunci, spaniolii, abia formaţi ca popor unitar, par să fi avut o neobişnuită dispoziţie de a crea patrii oriunde ajungeau, în timp ce alţii numai de a duce în noile pămînturi patria lor. Adaptaţi noilor geografii, spaniolii au recunoscut în învinşi pe egalii lor din viitorul imediat şi i-au tratat ca atare,, fuzionînd cu lumea lor. Nici o altă ţară de atunci, ajunsă într-un alt pămînt, n-a tipărit nici măcar un abecedar în limba găsită acolo. Numai în Mexic, Spania a tipărit cărţi în douăzeci de limbi şi-a construit imediat, alături de templele religioase, şcoli şi universităţi. Mai mult, expediţiile ei de cucerire aveau mai întotdeauna la bord, alături de cronicari şi cartografi, naturalişti desăvîrşiţi, aşa cum a fost Martin de Oviedo.

Toate aceste amănunte nu pot şterge, fireşte, dimensiunea tragică a cuceririlor şi colonizărilor; nici s-o justifice într-un fel sau altul. Dar ele nu pot fi nici ignorate. Mai ales azi cînd conceptul despre om este cu totul altul faţă de timpurile de odinioară, iar colonialismul e numai istorie.

19

Că numai spaniolii par să fi fost în stare, pe atunci, de o astfel de întreprindere neobişnuită, ne-o mai dovedesc alte cîteva date, deloc lipsite de importanţă, petrecute în arhipelagul canarian. Intre acestea, fuziunea dintre ei şi băştinaşii guanci într-un timp extraordinar de scurt. Iar dacă am da crezare întru totul cronicii lui Sedeno y Pedro Gomez Escudero, acest interval scurt e străbătut de o neaşteptată poezie. Căci Pedro Gomez Escudero, dincolo de reţinerea unor întîmplări care depăşesc imaginaţia — un singur luptător guance, Doramas, opunîndu-se unei întregi armate condusă de Pedro Vera; tragica îmbrăţişare dintre tînărul Bentejui şi Marele Faycan din Telde, cei care în faţa spaniolilor s-au prăbuşit într-un abis de crater etc. — nu scapă din vedere nici cutremurătoarele poveşti de dragoste din lumea canariană. Iballa şi Ajeche, cei doi îndrăgostiţi din Gomera, trăind într-o peşteră din Tenerife, după ce puseseră la cale asasinarea lui Peraza, poate fi un subiect pe care, dacă l-ar fi cunoscut, marele Shakespeare nu l-ar fi ignorat. Şi-

acelaşi lucru s-ar fi petrecut în multe alte cazuri,

mai ales cele petrecute în *Agaldar,* adevărată capitală a guancilor din Gran Canaria, acolo unde şi azi, pînă şi de pe faţada primăriei, se desprinde aerul legendelor de odinioară.

O mare preoteasă, *Andamana,* vestală a soarelui şi propovăduitoarea unei religii ancestrale, reuşise să-i aglutineze pe toţi şefii de triburi într-o singură monarhie, conducîndu-i împreună cu soţul ei, *Facaracus.* Un consiliu, Tagoror, lua toate hotărîrile acestei dinastii a *Semidanilor,* devenită atît de puternică încît mult timp spaniolii nu s-au putut apropia de Agaldar. Pînă cînd acel Tenesor Semidan n-a primit să meargă la Cordoba, de unde s-a întors cu alt nume, Fernando Guanarteme, şi cu acceptarea noului calendar. Cîtă trădare s-ar putea măsura din gestul lui, care într-un fel îl anticipează pe cel al lui Bencomo, e greu de spus. Chiar dacă avem în vedere că pe vremea aceea, în partea de sud a insulei Gran Canaria, în Telde, guancii nu acceptaseră înfrîngerea. Aveau s-o accepte cînd, la 29 aprilie 1483, în Las Palmas, marea parte a insularilor s-a prezentat în faţa lui Juan Rejon, cerînd pace şi aducînd-o drept garanţie pe *Guayarmina.* Descendentă din neamul semidanilor, prinţesa Guayarmina venea adusă pe umeri de slujitorii săi. Şi-avea să se numească de aici încolo Catalina de Guzmăn...

Tot aşa, Catalina Hernăndez n-a fost o castiliană adusă de corăbii, ci văduva unui vestit luptător guance, *Maninidra,* după cum Margarita Fernăndez de Trexo fusese fiica ultimului Guananrteme, iar dona Luisa Bethencourt, soţia lui Maciot, cel ce vînduse „imperiul" unchiului său, contelui de Niebla, nu era alta decît prinţesa guance *Tenesoya,* capturată de un anume Diego de Herrera pe cînd se scălda lîngă ţărmul din Lairago... Nobile de stirpe indigenă, aceste nume şi multe altele n-au lăsat aici doar amintirea unor vechi blazoane, ci şi o descendenţă care avea să stingă multe neînţelegeri de mai tîrziu. Şi astfel, cucerit, arhipelagul canarian avea să fie, în mare măsură, principalul protagonist al viitoarelor cuceriri, dintr-un pămînt mult mai îndepărtat.

20

Pe umerii slujitorilor săi sosise Guayarmina în faţa lui Juan Rejon în acel 29 aprilie 1483. Pe umerii slujitorilor avea să vină, la 8 noiembrie 1519, în actualul Ciudad de Mexico, Monctezuma Xocoyotzin, în faţa lui Hernăn Cortes, semnînd înfrîngerea Marelui Imperiu aztec. Pe umeri avea să vină şi Atahualpa, în 1533, în Cajamarca, în faţa lui Francisco Pizarro, punînd capăt strălucirii Imperiului incaş...

Imens laborator practic, arhipelagul canarian anticipase în multe privinţe întîmplările pe care spaniolii aveau să le trăiască în Precolumbia. Aici s-au făcut primele încrucişări de sînge, primul metisaj, prima adaptare la clima tropicală şi ultimele

pregătiri pentru debarcarea în Precolumbia. Columb însuşi, aflat la primul său voiaj, cînd nu ştia bine unde va ajunge, s-a oprit aici, în *Puerto de La Luz, în* Gran Canaria. *Pinta,* caravela-amiral, era avariată grav şi nu mai avea cîrmă. Intenţia lui Columb era de a o înlocui. Dar n-a găsit o alta pe măsură şi *Pinta a* plecat mai. departe, reparată de prima generaţie de canarieni. Lemnul care se folosise la reparare era lemn canarian. Cît timp a durat repararea, Columb s-a rugat în *San Antonio Abad* şi, lucru puţin cercetat de biografii săi, a cunoscut singura lui mare iubire în dona Ines de Bobadilla. Ines de Bobadilla, care nu era alta decît văduva contelui din Gomera, adică acea figură nefastă pentru istoria arhipelagului, Hernăn Peraza. La 7 septembrie 1492, cînd Amiralul Oceanului a ridicat ancora, plecînd în necunoscut, avea la bord şi cîţiva oameni din prima generaţie de canarieni, unul era guance pur, şi poate că singura legătură care-l mai ţinea pe Columb aproape de lumea europeană era Gomera, insula iubirii lui, cea care se mai numeşte de-atunci şi *Isla Colombina.*

Fragment de cosmos fixat în Atlantic, aşa cum l-am văzut eu, arhipelagul canarian a fost denumit de cei care s-au născut, ori au trăit în el, în toate felurile posibile, şi de fiecare dată, cu justeţe îndreptăţită. Mai ales cînd aceste denumiri au în vedere rolul îndeplinit de aceste insule în istoria lumii. Continent în miniatură, aşa l-a denumit Domingo Doreşte, canarian, şi nimeni nu-l poate contesta pentru că arhipelagul adună, în mic, tot ceea ce un continent are în mare: focul şi zăpada, vegetaţia tropicală şi pustietatea, ţărmul şi muntele, pădurea şi cîmpia. îmbrăţişare între pini şi palmieri, între viţa de vie şi banani, între eucalipt şi fag. îmbrăţişare între America şi Europa. Nu întîmplător i s-a mai spus şi puntea sau piatra de trecere a Europei spre noile pămînturi.

Este cu adevărat impresionantă contribuţia canariană la crearea patriilor hispanoamericane. Şi denumirea de punte spune prea puţin. Căci la o cercetare amănunţită, aşa cum o aflăm în cartea Analolei Borges *(Arhipelagul canarian şi Indiile Occidentale),* rezultă că aproape nimic n-a ajuns în America Latină înainte de a trece prin Canare. Astfel, piatra palatelor senioriale şi a catedralelor din Noua Lume a fost mai întîi canariană. Bananul, ajuns la Santo Domingo şi răspîndit după aceea în toată Hispanoamerica, este şi el canarian, după cum şi primul vin produs de noile pămînturi se trăgea din viţa de vie canariană. Hainele groase, cele care i-au păstrat în viaţă pe spanioli pe marile înălţimi andine erau haine lucrate în Canare şi încercate pe înălţimile de la Tejeda sau Teide. Mătasea şi broderiile care au îmbrăcat şi îmbracă şi azi sărbătorile trupului şi timpului hispanoamericane îşi au izvorul tot în Canare, de unde a venit şi flacăra unor culori distincte, cum este cărămiziul fierbinte

al coşenilei, parazitul cultivat pe elipsele ţepoase ale nopalilor *(tunas), marea* industrie de început a Insulelor Canare.

Primii creoli, adică primii spanioli născuţi în afara Spaniei, canarienii, erau oamenii cei mai adaptaţi climei, rezistînd atît căldurii tropicale, cit şi frigului de pe înălţimi. Şi mulţi dintre ei au luat într-adevăr drumul spre Hispanoamerica. Atît de mulţi încît la un moment dat arhipelagul era ameninţat cu depopularea. Ceea ce n-a împiedicat autorităţile spaniole de atunci să emită cele mai curioase, dar întotdeauna eficiente legi, cum ar fi dreptul fiecărei insule de a avea comerţ cu Hispanoamerica numai dacă dovedeşte că pămîntul ei a asigurat trimiterea, în fiecare an, a cincizeci de familii în noul continent. Şi nu orice familie: cel puţin cinci membri, adică trei copii, nici unul, sub optsprezece ani, şi părinţii care nu puteau să aibă mai mult de patruzeci de ani... într-un fel, Hispanoamerica este, aşadar, canariană, familiile arhipelagului ajungînd, mai ales în secolul al XVIII-lea, în Venezuela, Mexic (Campeche), Cuba, Dominicană, Puerto Rico, Trinidad, Argentina, Uruguay. Montevideo, capitala ultimei ţări menţionată aici a fost fondată de canarienii din Gomera şi Tenerife. Şi nu numai acestea au fost pămînturile unde s-au aşezat, de obicei, pentru totdeauna: în 1758 un vapor părăsea arhipelagul cu 46 de familii din Tenerife şi 29 din Gran Canaria. în total 365 de suflete care s-au aşezat definitiv în Florida. Altele au ajuns şi mai departe, în Texas, Louisiana, Canada. Pretutindeni, canarieni. Avînd şi ducînd cu ei toate profesiile: militari, croitori, bărbieri, zidari, fierari, tîmplari, agricultori, căutători de perle, de noroc şi de nenoroc. Pînă şi nouă episcopi, şapte din ei păstorind în Mexic, iar doi în Peru. Nu întîmplător, multă vreme, noilor veniţi pe pămîntul american li s-a spus „islenios" (insulari) şi nu întîmplător, pînă şi azi, în cine mai ştie care oraş din America Latină, intrînd într-o brutărie cineva poate să aibă surpriza să-l audă pe un cumpărător cerînd nu ,,un pan" (o pîine), ci ,,un canario", ceea ce este acelaşi lucru, dar dintr-un alt timp... După cum untul s-a numit multă vreme ,,de la isla" — din insulă -, vinul n-a fost decît de Malvasia, iar peştele sărat, caşul de munte şi o anume făină *(gofio),* obţinută din măcinarea griului prăjit, nu puteau fi bune decît dacă erau produse de canarieni. Pînă şi piatra de filtrat apă - obicei ajuns se pare mai întîi în Cuba, odată cu guvernatorul Diego Velăzquez, în a cărui casă-muzeu din Santiago am privit cîndva un astfel de instrument — era canariană, canariană cu adevărat, ruptă din flacăra împietrită a vulcanilor şi purtată peste Atlantic. Şi, firește, nu mai amintim de prima miere, de primul zahăr, de cei dintîi porci, duşi chiar de Columb la Santo Domingo.

Aşadar, într-un anume fel, Hispanoamerica este hispană în aceeaşi măsură în care este canariană. Şi tocmai de aceea, denumirea arhipelagului canarian ca „punte" între Europa şi America spune prea puţin. Legat la ochi şi dus mai întîi în vechea Limă, în Merida mexicană, în Santo Domingo, în Havana veche ori în Trinidad, iar

după

aceea adus şi lăsat în cartierul Vegueta din Las Palmas, nimeni nu va şti cu adevărat că se află aici sau acolo, în toate geografiile găsind absolut acelaşi univers, acelaşi aer, aceleaşi case şi aceiaşi oameni. *Proeza* (ispravă) iberică ar spune cineva. Şi n-ar greşi cu nimic.

Dar nu toţi canarienii care au plecat peste Atlantic au rămas acolo. O teribilă dragoste faţă de ţărmurile natale i-a chemat înapoi. Un dor care nu se poate măsura decît cu viaţa însăşi. Un dor pe care mulţi nu-l pot înţelege, mai ales dacă privesc de departe aceste ţărmuri şi le ştiu încă destul de ostile vieţii. Neînţelegînd cum poate piatra vulcanică, sterilă pentru mii şi mii de ani, să-i cheme pe oameni la ea. Nepricepînd în ruptul capului că un ţărm veşnic bătut de valuri, dar pe care nu găseşti nici măcar o picătură de apă de băut şi nu vezi decît întîmplător, de două sau trei ori pe an, o ploaie adevărată, un astfel de ţărm poate însemna totul pentru unii oameni. Arşi de dorul unui astfel de ţărm — de multe ori, străbătîndu-l şi stînd de vorbă cu oamenii lui, am avut senzaţia că trebuie să trăieşti neapărat pe o insulă pentru a înţelege cu adevărat ce înseamnă să ai o patrie — unii dintre canarienii plecaţi au reuşit să se întoarcă de îndată ce au socotit că averea agonisită le îngăduia să se reaşeze în arhipelag într-o nouă stare materială. Nu stînd şi consumînd banii strînşi, ci investindu-i de cele mai multe ori în întreprinderi absolut riscante.

E cazul petrecut, între altele, cu locuitorii din *Chio,* în Tenerife. Aşezare unde pînă acum patruzeci şi ceva de ani nu se ajungea decît pe apă. Aşezare unde n-a plouat şi, probabil, nu va ploua niciodată. închişi în relieful vulcanic care le tăia ca un perete imens orice comunicare cu vecinătăţile şi avînd o singură ieşire spre lume, cea a ţărmului, oamenii de aici au plutit mereu peste Atlantic, spre Hispanoamerica. Atît de mulţi încît a fost o vreme cînd Chio s-a mai numit şi „Sucursal de Venezuela", aceasta fiind ţara aleasă de toţi cei plecaţi. Dar s-au întors. S-au întors pentru că nu puteau altfel. Şi cu banii aduşi de acolo au reuşit un lucru imposibil: *Dar vuelta al volcân.* Adică, au întors vulcanul pe dos. Mai exact, au săpat întreg stratul de lavă, ştiind că sub el se află pămînt roditor. Au scos pămîntul şi-au aşezat în locul lui lava sterilă. Peste ea, pămîntul în care au pus roşii şi banani. Şi Chio n-a mai fost un deşert. Săpînd tunele adinei, uneori de sute şi sute de metri prin piatră, au ajuns la izvoare cu apă. Au construit rezervoare, şi-au pus peste tot migdali. Azi, cine călătoreşte spre *Guia de Isora,* imediat ce trece de *Tamaimo* şi-ajunge în Chio, şi dacă are norocul să facă acest lucru în timpul înfloririi arborilor, are impresia că pătrunde într-o uriaşă stampă japoneză: potopul florilor de migdal subjugă orice

suflet.

Dar, aşa cum am spus, acesta e doar un exemplu. Pentru că in general toţi canarienii fac acelaşi lucru: mulţi dintre palmierii arhipelagului au fost sădiţi, pur şi simplu, în ghivece de rocă vulcanică. Şi mai toate podgoriile, în acelaşi fel, pentru fiecare fir de viţă de vie ridicîndu-se mai întîi un semicerc din lavă *(sorriba),* în .interiorul căruia se adună mai apoi, pumn cu pumn, pămîntul. La fel pentru roşii. Şi-acelaşi lucru pentru banani. Pentru tot ceea ce creşte, înfloreşte şi face rod. Trebuie ca cineva să meargă în Lanzarote pentru a vedea intr-adevăr ce înseamnă lupta cu piatra şi cît de roditoare poate să fie dragostea pentru ţărmul pe care te-ai născut.

Că nu se întîmplă la fel cu toţi canarienii, că uneori unii părăsesc arhipelagul pentru totdeauna, că pînă de curind, obligaţi unei existenţe chinuitoare, alţii au fost capabili să plutească în ambarcaţiuni rudimentare, purtaţi pur şi simplu de o albie cu pînze, pînă în Hispanoamerica, aproape că nu are importanţă. Că cele mai recente statistici venezuelene arată că acolo s-ar afla peste trei sute de mii de canarieni — nu există aproape nici un insular care să nu aibă o rudă peste Ocean - din nou nu are importanţă. înconjuraţi din toate părţile de apă, ei nu au avut niciodată frontiere. Au plutit şi pot pluti la fel de bine spre Spania sau spre Hispanoamerica — niciodată spre Africa de care, chiar dacă sînt atît de aproape, nu se simt legaţi prin nimic, indiferent de gălăgia care se face în prezent - dar nu pot să-şi uite dragostea pentru ţărmuri.

22

A fost un timp cînd poate nici canarienii nu ştiau cît de mare poate să fie această dragoste. Guancii şi spaniolii se contopiseră pe atunci, aşa cum se contopesc ploile cu apele mării. Fuziunea lor nu mai era doar o legendă, ci o realitate palpabilă în care-şi căutau un mod de existenţă şi o atitudine în faţa timpului. Corăbiile Spaniei pluteau pe vremea aceea cu toate pînzele sus peste ocean şi de fiecare dată, înainte de a ajunge la Cădiz, la Sanlucar de Barrameda sau la Sevilia, treceau prin porturile arhipelagului. Canariile funcţionau de aceea ca un fel de anticameră a corăbiilor, unde acestea lăsau o parte din ceea ce aduceau din Indiile occidentale — cum i se mai spunea Noii Lumi —, dar mai ales de unde se aprovizionau cu tot ce le era necesar pentru drum, în primul rînd apă dulce, alimente şi îmbrăcăminte.

Exact atunci, coborînd mai ales din Anglia, Franţa şi Olanda, corsarii au împînzit Atlanticul cu veritabile flote de atac şi pradă. Europa, cea care-i refuzase lui Cristofor Columb orice sprijin pentru plecarea sa în prima călătorie, dar care acum cunoştea binefacerile aurului, argintului şi a atîtor plante care veneau din Indii — tutunul, cartoful, roşia, porumbul etc. - vroia mai mult decît i se dădea; indiferent de mijloacele folosite. între acestea, pirateria-nu era ceva nou. încă de pe timpurile

regelui Minos ea devenise o adevărată profesie şi se perfecţionase mereu, adaptîndu-se oricăror situaţii. Acum, pe toate mările lumii, din Japonia pînă în Atlantic, corăbiile cu cap de mort revitalizau o tradiţie, reconstituind un adevărat imperiu al morţii şi curajului.

Arhipelagul canarian, anticameră a Spaniei, nu putea să fie ignorat de piraţi. Şi începînd, aproximativ, din anul 1550, Insulele Fericirii aveau să cunoască, una după alta, cele mai neaşteptate expediţii. Mulţi dintre piraţii acelor vremi, adică oameni care acţionau pe cont propriu şi mulţi dintre corsarii cei mai cunoscuţi, adică oameni care acţionau cu autorizaţia şi sprijinul ţării lor, şi-au îndreptat corăbiile spre arhipelag, prădîndu-l sau încercind să intre în stăpînirea lui. Nu vom stărui, firește, în nararea acestui lung episod semănat cu moarte. Dar cîteva din amănuntele lui sînt, credem, absolut necesare.

John Hawkins, celebrul corsar englez, a fost, după unele date, cel mai eficient în acţiunile sale întreprinse în Canare. Fiu al lui Williams Hawkins, cel mai vestit traficant de negri pentru Brazilia, întreprindere care i-a adus titlul de lord de la însăşi regina ‘Angliei, John Hawkins n-a rămas mai puţin vestit, desăvîrşind profesia tatălui. Găsind în persoana unui fermier din Tenerife, un anume Pedro Ponte — întotdeauna se găseşte o sămînţă a trădării - un mare prieten care să-l ocrotească şi să-i dea sprijin, el a plutit mult timp, aproape nestingherit, peste Atlantic, făcînd trafic de carne umană. De fieoare dată, în drum sau la întoarcerea din America, Hawkins ancora în Tenerife pentru a-şi sărbători succesul în casa lui Pedro Ponte din Adeje. Alteori, pentru schimbarea de decor, se odihnea cîteva zile în Gomera.

Jacques Sores şi Jean de Capdeville, doi piraţi francezi, au fost mai puţin norocoşi, dar numele lor n-au fost uitate: primul rămîne în istoria arhipelagului prin acţiunea întreprinsă, în iunie 1570, aproape de ţărmul insulei La Palma, cînd a atacat galeonul *Santiago.* N-a găsit ceea ce aştepta: la bord se aflau patruzeci de misionari iezuiţi care urmau să plece în Brazilia.' l-a omorît pe toţi, aruncîndu-i în apă şi păstrînd galeonul. Cel de-al doilea s-a apropiat tot cam atunci de Gomera, a prădat şi ars întreg oraşul San Sebastian, după care, în larg, a adăugat la cei patruzeci de misionari ucişi de conaţionalul său alţi doisprezece, aflaţi în drum spre aceeaşi Brazilie.

La 11 noiembrie 1585 însuşi Diavolul mării, Francis Drake a ancorat în *Puerto de la Luz,* în *Gran Canaria.* Amiral şi lord, recunoscut tot de regina Elisabeta a Angliei, căci Drake făcuse să crească brusc tezaurul Coroanei, el se afla acum în fruntea unei flote de douăzeci şi nouă de corăbii, gata pentru pradă. Dar cum Drake nu se angaja în atacuri decît atunci cînd era sigur de succes, acum n-a atacat. A privit cu furie fortăreaţa spaniolă pregătită să scuipe foc peste pînzele lui şi s-a îndreptat spre *La Palma,* bănuind că aici norocul va fi mai înţelegător. N-a fost: de pe înălţimea stîncilor, obuzele canariene i-au scufundat repede primele corăbii prinse şi de o furtună

pe care piratul nu o prevăzuse. N-a putut ancora - La Palma se mîndreşte şi azi cu victoria asupra celui mai temut dintre corsari — şi-a încercat s-o facă în *Gomerâ* unde nenorocul i-a fost total. A urmat *Hierro,* debarcînd într-un loc pustiu şi fără a înainta în interiorul insulei. Patru insule şi patru înfrîngeri. Infringed pe care nu şi le putea îngădui un corsar ca el.

Drake a revenit, de aceea, în Canare, un an mai tîrziu cînd regina Angliei, hotărîtă să pună mîna pe Panama, a binecuvîntat una dintre cele mai bine pregătite expediţii, numindu-i în fruntea ei, pentru prima dată împreună, pe Hawkins şi Drake. Cum amintirea înfrîngerii era proaspătă, Drake l-a convins pe însoţitorul său să treacă mai întîi prin Canare. N-a fost decît o pierdere de timp şi o mare pierdere de oameni şi corăbii căci insularii s-au apărat ca un singur om, iar din singura debarcare reuşită, la Areguineguin, Drake a ieşit mai mult decît umilit văzîndu-şi oamenii ucişi cu parul de prima generaţie de canarieni. Niciodată n-a mai trecut, se pare, prin arhipelag. Dar el nu avea să fie cel de pe urmă.

în una din dimineţile aceluiaşi an, 1586, locuitorii din Lanzarote s-au trezit fără să-i mai aibă pe mulţi dintre ai lor pe ţărm: peste trei sute fuseseră capturaţi în timpul nopţii şi duşi în larg, pe galerele care i-au eliberat numai după ce au fost răscumpăraţi cu bani grei. Şi, firește, nu toţi au putut fi răscumpăraţi. Fărădelegea aceasta era semnată de Murad Reis, cel mereu urmărit de Andrea Doric sau Martin Padilia, corsarul care avusese temeritatea să captureze pînă şi două corăbii papale şi singurul care, din mulţii şi vestiţii piraţi din Mediterană, s-a aventurat dincolo de Gibraltar.

Aproape toţi marii piraţi ai acelor vremi au trecut prin Canare. Neapărat, olandezul Van der Does şi englezul Walter Raleigh. Primul a stăpînit chiar, pentru scurt timp, oraşul Las Palmas, abandonîndu-l pentru că escadra lui (80 de corăbii şi 10 000 de oameni) avea o singură misiune: înfruntarea cu portughezii. Nu înainte de a pierde două mii de oameni în Gomera. Cel de-al doilea, în drum spre aceleaşi Indii occidentale, şi-a îngăduit să „viziteze" şi el cîteva din insulele arhipelagului. Astfel, după Gran Canaria s-a oprit în portul Arrecife, din Lanzarote, iar după aceea în Gomera, unde — de necrezut I — a început să schimbe daruri cu nora conţilor de aici. De necrezut, dar nu dintr-un capriciu: după primele două vizite, mai ales după cea din Arrecife, unde semănase multă moarte, sir Walter Raleigh avea nevoie de un gest frumos pe care să-l invoce la nevoie în faţa mai marilor săi. Şi l-a invocat. Dar, după cum notează Antonio Rumeu, un mare istoric canarian, ale cărui date le-am folosit în aceste însemnări, gestul frumos nu l-a scăpat de la spînzurătoare.

în sfîrşit, mult, foarte mult mai tîrziu, a fost rîndul marelui Nelson să-şi măsoare puterile cu tenacitatea canariană. Astfel, după victoria de la Cabo de San Vicente şi înfrîngerea de la Cadiz, contraamiralul englez era din ce în ce mai subjugat de ideea de c captura flota Spaniei aflată în Tenerife. Nu se îndoia de reuşita sa.

Şi ca dovadă, istoria a păstrat scrisoarea pe care a redactat-o înainte de a ajunge la Santa Cruz, cerîndu-le autorităţilor de aici să se predea fără nici o împotrivire şi să predea tot ceea ce au, în primul rînd corăbiile, cu toată încărcătura lor. Data scrisorii: 20 iulie 1797. Două zile mai tîrziu, *Theseus* şi toate celelalte vase engleze ancorau în port, aproape sigure că nu vor fi obligate să lupte. Dar Antonio Gutierrez, comandantul general al arhipelagului, a fost de altă părere. Şi astfel cele trei sute patruzeci de tunuri ale flotei lui Nelson au început să verse foc peste focul împietrit al insulei. Cu debarcări surpriză, cu manevre neaşteptate, cu ocuparea de puncte şi clădiri strategice, cu mulţi morţi de ambele părţi, dar de fiecare dată cu evidenţa înfrîngerii pentru englezi, încleştarea a durat patru zile. în trei rînduri, totuşi, ca şi cînd ar fi fost stăpîni pe insulă, ca nişte adevăraţi lorzi, -emisarii lui Nelson au repetat condiţiile amintitei scrisori, contînd, poate, şi pe o slăbiciune psihologică a adversarului. Ceea ce nu s-a întîmplat. în cea de-a patra zi, Nelson însuşi şi-a văzut braţul drept smuls de unul din obuzele trase de un tun spaniol. *Tigre* (tigrul), tunul acela, se păstrează pînă azi pe esplanada muzeului militar din Tenerife. Şi-atunci, cu toată gloria sfărîmată, amiralul a depus armele. Generozitatea canariană şi-a spus în clipele acelea cuvîntul ei, îngrijindu-i pe răniţi, fără vreo deosebire, eliberînd toţi prizonierii, tratîndu-i ca pe egalii lor şi asigurînd flotei învinse alimente şi apă. Nelson, care se va mai numi de aici încolo şi „Ciungul din Tenerife", a redactat atunci cea de a doua scrisoare către generalul Antonio Gutierrez, mărturisindu-i admiraţia sa, promiţîndu-i să nu mai atace niciodată arhipelagul şi angajîndu-se să ducă el însuşi la Cădiz dovada înfrîngerii sale. Pentru a fi mai convingător şi-a însoţit scrisoarea cu un butoi de bere şi un caşcaval englezesc. La 27 iulie, înconjurînd sudul insulei cu steagurile în bernă, corăbiile amiralului au descărcat în aer patruzeci şi cinci de salve de tun şi-au pornit spre Cădiz. Nelson şi-a îndeplinit toate promisiunile. Iar Tenerife a fost răsplătită cu titlul şi blazonul păstrat pînă azi: „Foare nobilă, foarte leală şi de neînvins".

BUN DE TIPAR : 21.01.1981 ; COLI DE TIPAR : 12,75.

LUCRARE EXECUTATA SUB COMANDA Nr. 1586, LA OFICIUL ECONOMIC CENTRAL „CARPAŢI*, ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICA „BUCUREŞTII-NOI".